logického vykoupení Božího. Podle tohoto rabínského názoru se Mesiáš zjeví na p-i [sr. Iz 32,15n; 35,1nn; 41,18n; Mt 24,26; Sk 21, 38]. Snad s tímto pojetím souvisí i Zj 12,6.14, kde žena-církev je ukryta na p-i až do té doby, než se objeví Kristus a učiní přítrž řádění satanovu.

P. ovšem byla také místem, kde na člověka číhala všelijaká nebezpečí těla [2K 11,26; Žd 11,38; sr. L 10,30] i duše, neboť byla pokládána za sídlo zlých duchů [Mt 12,43; L 8,29; sr. Lv 16,10 *Azazel], takže se na ni uchylovali jen pronásledovaní [1Kr 19,3n] nebo spiklenci [Sk 21,38; ale viz výše].

V NZ *erémos* označuje většinou opuštěnou krajinu (třeba i osamělé pastviště, L 15,4), jakou vyhledával Ježíš, chtěl-li na čas se svými učedníky uniknouti zástupům [Mt 14,13; 15,33; Mk 1,45; 6,31nn; 8,4; L 4,42; J 11,54] anebo chtěl-li se nerušené modlit [Mk 1,35; L 5,16]. I pokušení Ježíšovo na p-i [Mk 1,12n] se odehrávalo na nějakém osamělém místě, kam se Ježíš uchýlil k modlitbě [sr. Mt 4,2 s Mk 1,13]. Čtyřicet dní pokušení na poušti lze sotva srovnávat se čtyřiceti lety izraelského putování pouští [Dt 8,2n], jak se domnívají Kraličtí. Jde spíš o paralelu s čtyřicetidenním postem Mojžíšovým [Ex 34,28; Dt 9,9.18] a Eliášovým [1Kr 19,5.8], ač obě tyto příhody mají docela jiné zarámování. Nejspíše však pisatelům tanul na mysli svrchu zmíněný názor o Mesiáši, který přijde z p-ě. Naznačuje to už vystoupení Jana Křtitele na p-i [Mt 3,3; Mk 1,3; L 3,4;J 1,23; sr. Iz 40,3].

Pobyt Izraele na p-i je v NZ jednak ilustrací svévolné neposlušnosti lidu Božího, jež vedla k jeho zkáze, a tak výstrahou pro nz lid [Sk 7,41nn; sr. Ž 78,17.40; 1K 10,5.11; Žd 3,8n. 17], jednak obrazem času milosti, kdy Bůh ochraňoval svůj lid divy a zázraky [Sk 7,36; 13,18n; sr. J 3,14; 6,31.49] a mluvil k němu prostřednictvím Mojžíšovým [Sk 7,38.44]. Je to obraz toho, co se děje v Kristu mezi současníky a ustavičně [J 3,14n; 6,31nn.49n].

Pouta, jimiž byli poutáni vězňové nebo zajatci, bývala zhotovena z provazů [sr. Sd 16,7nn] nebo ze železa [Sd 16,21; Ž 105,18; 149,8; Dn 4,12] nebo mědi [2S 3,34] nebo jiného kovu [Pl 3,7]. Byla připevňována na ruce nebo na nohy a spojována řetězy [Mk 5,4; L 8,29]. Sk 12,6 naznačuje, že podle římského zvyku vězňové bývali přikováni ke dvěma strážným. *Okovy. *Vězení.

Poutník, Mt 27,7 doslovně cizinec. Kraličtí ve výkladech Šestidílky jasně říkají, o jaké cizince šlo: »[Ku pohřbu] hostinských lidí, cizozemců, totiž kteří z židovského národa nebyli a Židé s nimi ani po smrti se klásti nechtěli«. Naznačují tím, že šlo o zvláštní třídu lidí v Izraeli, o t. zv. *příchozí, hebr. *gérím.* Ti nejsou Izraelci rodem, ale připojili se ke společenství Izraele, jsou příchozí k smlouvě a mají zvláštní postavení před Zákonem. *Cizí. Podle Josefa Flavia [Válka židovská 6,9,3] bylo jednou zabito 255.000 velikonočních beránků. Není-li to číslo nadsazeno, předpokládalo by to aspoň milion poutníků a skutečných Izraelců, kteří přišli do Jerusalema k svátku [sr. Ex 23,14-17; Dt 16,16]. Č.

Povaha, stč. = vlastnost, přirozenost; obyčej, mrav, způsob. V 2S 7,19 tak překládají Kral. hebr. *tór* = řada, pořadí [sr. Est 2,12. 15], nebo *tóra* = zákon. Kral. poznamenávají: »Ne jako Bůh a Pán, ale jako přítel milý s přítelem nakládá, tak ty se ke mně laskavě ukazovati ráčíš« [sr. 1Pa 17,17]. Jiní vykladači se domnívají, že tu David v jásotu vidí, že nástupnictví jeho rodu »na dlouhé časy« se stalo téměř zákonem jako Boží ustanovení, jež řídí spasitelné dějiny, a vykládají místo mesiášsky. Jiní si nevědí s místem rady a pokoušejí se o změny v textu.

Povaleč. Abimelechovi [Sd 9,4] a Jeftovi [Sd 11,3] pomocníci jsou nazváni povaleči. Hebr. výraz *rékim* [sg. *rék]* dal vznik aram. **rácha* z Ježíšova kázání na hoře [Mt 5,22]. Označuje člověka nejsoucího k ničemu, prázdného, bezcenného hmotně i mravně. Č.

Povážiti, stč. = na váze převážiti; uvážiti, rozebrati [myšlenkově], dokonale zkoumati, rozjímati [Sd 20,7]. » Považte *[katamanthanein]* kvítí polního« [Mt 6,28] = pozorujte a rozvažujte nad polními liliemi, jak rostou! Příroda ukazuje, jaké možnosti a prostředky má Bůh, a ten, kdo má pro to otevřené oči, může získati naprostou důvěru v toho, který je i jeho Stvořitelem. V Sk 12,12 je užito slovesa *synorán* [aor. *synidein]* = srozuměti, ujasniti si, uvědomiti si [sr. Sk 14,6]; ve Sk 15,6 slovesa *horán* [aor. *idein]* = popatřiti; zkoumati, poraditi se, uvážiti; Žd 12,3 slovesa *analogizesthai* = uvažovati. Škrabal překládá: »Představte si přece toho, který snesl takový odpor hříšníků proti sobě, abyste neochabovali« Žilka doslovněji: »Všimněte si obdoby [analogie] s tím, jenž snesl...«

Povědom býti = znáti [1Kr 2,44; Ezd 7,25; Jr 5,4; Mi 3,1], býti znalcem [Sk 26,3; 1K 13,2].

Povědomost, stč. = znalost, chápavost [Dn 1,17]. »Dojíti povědomosti« [L 1,3] = = krok za krokem, bod za bodem projíti, seznámiti se s něčím jako pečlivý pozorovatel, důkladně vyzvěděti. Žilka: »Tu jsem se i já rozhodl, že všechno znova projdu«.

Pověrný [Iz 2,6], stč. = pověrčivý. Hebr. ‘*ón*^{e}*nîm* = věštící podle oblaků *[‘ánan]*. Jiní myslí na zpívání kouzelných průpovídek, jiní na hypnotisování.

Pověsiti, pověšený. Jeden z trestů, jimiž byli trestáni provinilci proti občanským, mravním a náboženským zákonům, bylo pověšení na dřevo, tedy patrně oběšení nebo ukřižování [Dt 21,22n; 2S 4,12; 21,9n], podle jiných nabodnutí na kůl po stětí hlavy. Podle Dt 21, 23 měl být pověšený na dřevě [stromě] téhož dne pochován, protože pověšený je zlořečený před Hospodinem a poskvrňuje zemi [sr. J 19,31; Sk 10,39; Ga 3,13].

Pověst, to, co se povídá, zpráva, stč.

povídačka pravdivá i smyšlená; lidské řeči; jméno dobré nebo zlé u lidí; sláva, hanba, pomluva. V hebr. jde většinou o kořen *šáma'* = slyšeti; tedy to, co je slyšeno, co se povídá, co je roznášeno od ucha k uchu [Gn 29,13; Iz 23,5; Mk 1,28; 13,7 a j.]; na př. skutečnost, že s někým je Bůh [Joz 6,27; Nu 14,15; Dt 2,25; 9,9; 1Kr 10,1; Est 9,4], nebo že někoho posílá, aby vykonal jeho soud [Jr 6,24, sr. 37,5; 50,43], nebo že sám soudí [Na 3,19] a pod. P. o Hospodinovi = zpráva o jeho slávě a skutcích [Iz 66,19], o jeho moudrosti [Jb 28,22]. P. ve smyslu zlé zprávy, na př. 1S 2,24; 4,19; 2S 13,30; 1Kr 2,28; 2Kr 19,7; Jr 10,22; 49,14; 51,46; Ez 21,7 [zlá pověst Př 25,10 proti dobré p-i Př 15,30], zlé řeči [Gn 37,2, hebr. *d^e^bárîm* = slova], špatného jména [Dt 22,19; Neh 6,13, hebr. *šém rá'*] pomluvy, pohanění, utrhání [hebr. *dibbá,* Ez 36,3; sr. Nu 14,36; Ž 31,14]. »Roznesla se pověst o nich po všem městě« [Rt 1,19] = celé město bylo vzrušeno [hebr. *hûm].* Ve SZ bylo zakázáno roznášeti lživé p-i [Ex 23,1, sr. 20,16], ale učící jsou vyzýváni, aby se nelekali špatných zpráv [Jr 51,46, sr. Mt 24,6; Mk 13,7], jež předvídají eschatologické události. Ž 112,7 blahoslaví člověka, který se bojí Hospodina, neboť takový »slyše zlé noviny, nebojí se«; jeho srdce je podepřeno důvěrou v Hospodina. V 2K 6,8 hrdě vyznává Pavel, že se prokazuje Božím služebníkem »skrze zlou i dobrou p.,« t. j. ať je zahrnut pomluvou nebo pochvalou [sr. Mt 5,11; L 6,22; J 7,12; 1K 4,9-13; Ga 1,10; 1Pt 4,14].

Pověšený. *Pověsiti.

Povětrný, stč. = vzdušný, lehký, nestálý; planý o umění [poznání, moudrosti] Jb 15,2; o řeči [Jb 16,3 překládá Jindřich Hrozný »Jsou-li pak u konce řeči do větru ?«].

Povětří, stč. = vzduch. Podle antického světového názoru sahal vzduch od země k měsíci; pak začínala, oblast hvězdného etheru. Sídlem nedokonalých duchů bylo právě p. Stejně židovství umisťovalo démony do p. Na tuto představu navazuje pisatel Ef 2,2, který předpokládá organisovanou říši démonů pod nejvyšším vládcem. Podle 1Te 4,17 půjdou ti, kteří se za svého pozemského života dočkají druhého příchodu Páně, jemu naproti »do p.«, t. j. do vzduchu, aby jej doprovodili k tisíciletému království. Je nejisté, zda Zj 9,2; 16, 17 má nějaký vztah k Ef 2,2.

Povinen, býti dlužen, zavázán, vázán [Mt 23,16.18; L 17,10; Ř 15,1.27; Ga 5,3], při čemž bývá v pozadí myšlenka Božího světového pořádku a zákonitosti [Ř 13,5.7; 1K 7,3]. Ap. Pavel se cítí jako sz proroci pod zvláštním Božím tlakem [řecky *ananké],* jemuž se nemůže vyhnouti; je mu totiž svěřena část Božího spasitelného plánu. Kdyby se tomuto úkolu chtěl vyhnout, propadl by Božímu »běda« [1K 9,16 překládá Žilka: »Že hlásám evangelium, to není mou chloubou; to na mně leží jako nutnost, a běda mi, nebudu-li hlásati evangelium«]. U Mt 5,21n je tak přeloženo řecké slovo *enochos* = propadlý [soudu, peklu].

Povolán, povolání, povolati. Tak překládají Kral. většinou hebr. *kárá'* — volati, nazvati, dáti jméno, řecké *kalein,* jež znamená totéž co hebr. *kárá'.* Větu »Nazval Bůh světlo dnem« [Gn 1,5] lze překládat »Bůh dal světlu jméno den« [sr. Gn 17,19; 1S 1,20; Mt 1,21. 23]. Ale slovesem *kárá' [kalein]* je možno vyjádřiti i výzvu, zavolání, předvolání [Gn 3,9; 12,18; 49,1; Ex 8,8; Nu 24,10; Dt 25,8; 1S 3,16; Mt 2,7 sr. L 19,13; Sk 4,18; 24,2], pozvání [Ex 2,19, sr. Mt 22,3n.8.9, kde všude je užito řeckého *kalein].* Dáti někomu jméno, nazvati jménem znamená ve SZ často víc než jen pojmenovati, protože jméno symbolisovalo podstatu a poslání člověka [sr. Oz 1,4.6.9; 2,1.16n.23]. Dáti jméno mohlo znamenati jednak vyhlášení za osobní vlastnictví, jednak určení k nějakému úkolu. Tak Abram byl přejmenován na Abrahama [Gn 17,5n; sr. Iz 51,2], Jákob na Izraele [Gn 32,28] a Šimon na Géfu - Petra [J 1,43; sr. Mt 16,18; Mk 3,16]. *Jméno. Když Bůh zavolal Bezeleele jménem, znamenalo to, že mu dal určité vybavení k úkolu [Ex 31,2n; 35,30]. Targum Onkelos [aram. překlad či spíše parafráze SZ] překládá obě místa takto: »Oslavil jsem Bezeleele tím, že jsem mu dal jméno«. Dáti jméno znamenalo proměniti něčí bytost tak, že byla schopna k nějakému úkolu a určení [sr. L 1,31n; J 1,42; 1J 3,1 překládá Žilka podle některých rukopisů »Smíme se nazývati dětmi Božími a jsme jimi«]. Zvláště t. zv. Druhý Izaiáš [*Izaiášovo proroctví] užívá slovesa povolati v tomto smyslu: Bůh povolal Jákoba jménem Izrael a tudíž se stal Izrael jeho majetkem a nositelem zvláštního poslání [Iz 43,1n, sr. 42,6; 45,3; 48,12.15; 62,2]. Totéž platí o Kyrovi [bibl. Cyrovi Iz 45,3n]. Tak se ponenáhlu stává profánní slovo *kárá'* odborným výrazem pro jistou stránku spasitelné činnosti Boží. Celý SZ je knihou, která vypravuje o lidu, jenž byl předzvěděn [*Předzvěděti] a předzřízen [*Předzříditi] a v plnosti času povolán ke svému poslání [sr. Ř 8,29n], i když často tohoto Božího volání nedbal [Iz 50,2]. Toto povolávání, jež bylo současně oddělením od ostatních [vyvoláním z řady], začalo Božím rozkazem Abramovi, aby vyšel z rodné země [Gn 12,1-3, sr. Žd 11,8; Iz 51, 12]. Pokračovalo v Izákovi [Gn 21,12; sr. Ř 9,7; Žd 11,18], Mojžíšovi, kterého »zavolal« [hebr. *kárá'] Hospodin z prostředku kře [Ex 3,4] a pověřil vysvobozením lidu z Egypta. Později téhož Mojžíše povolal na horu Sinai, aby tam přijal knihu smlouvy [Ex 19,20]. Prostředníky Božího povolávání byli proroci, kteří ustavičně připomínali, že lid izraelský byl povolán svrchovaným činem Božím [Oz 11,1]. Myšlenka Božího volání a povolání je vyjádřena u Oz 1-3 obrazem Boha jako ženicha, který se uchází o Izraele jako o nevěstu. Podle proroků dějiny nejen Izraele, nýbrž i ostatních národů jsou závislé na Božím povo-

láni [Iz 41,4.9; 42,6; 46,11; 48,13.15; 49,1; 51,2; 54,6; sr. Am 9,7]. Povolání tu může znamenat vyvolání k životu, udělení existence [Iz 48,13, sr. Ř 4,17; 9,11].

Všecky prvky sz slov povolati, povolání, o nichž jsme se zmínili [dáti jméno, zavolati, dáti úkol, odděliti, pozvati, vyzvati], jsou obsaženy v nz výrazu *kalein* a jeho složeninách. Bůh nebo Ježíš volá a tudíž povolává. Ježíš povolává učedlníky, aby jej následovali [Mk 1,20; 3,13]. Je dobrým pastýřem, který své ovce volá [řecky *fónein]* jménem jako své vlastnictví [J 10,3]. Tím je současně zve k mesiášské hostině [sr. Mt 22,1-14; L 14,16-24; Zj 19,9]. Nepřišel volati spravedlivých, ale hříšných [Mt 9,13; Mk 2,17; L 5,32]. Zvláště u Pavla a jeho žáků stojí v popředí myšlenka Božího [Kristova] povolávání. Sám se cítí povolaným apoštolem, pověřeným zvláštním úkolem [Ř 1,1; 1K 1,1; sr. Sk 13,2; 16,10]. Boží povolání má v citovaném už místě v Ř 8,30 vztah k Božímu předzřízení, *ospravedlnění a oslavení [*Oslaviti]. Je to pozvání k spasitelným Božím darům [Ř 11,29; 1Te 5,24; sr. 1Pt 1,15], pozvání, jež se vztahuje nejen na Židy, nýbrž i na pohany [Ř 9,24]. Z těchto spasitelných darů jmenuje Pavel společenství [Kral. účastenství] se Synem Božím [1K 1,9], pokoj [1K 7,15; Ko 3,15], milost Kristovu [Ga 1,6], svobodu [Ga 5,13], účast na údělu svatých ve světle [Ko 1,12 aspoň podle některých rukopisů], království Boží a slávu [1Te 2,12, sr.1Pt 5,10], posvěcení [1Te 4,7], nabytí slávy Ježíše Krista [2Te 2,14], věčný život [1Tm 6,12]. Podle Žd 5,4 byl povolán i Kristus na velekněžství jako Aron; podle 1Pt 2,9 povolal nás Bůh ze tmy v předivné své světlo, i když to někdy znamená utrpení [1Pt 2,21]. Věřící dovede snášet zlé i zlořečenství, protože má jistotu, že obdrží dědičně požehnání a že k tomu byl povolán [1Pt 3,9]. Podle 2Pt 1,3 nás povolal Bůh k slávě a ctnosti [viz níže]. Bůh, Kristus, Duch sv. povolávají [*proskalein* = k sobě zavolati] k určité úloze [Sk 16,10; 2,39; 13,2]. Základem tohoto povolání je nevysvětlitelná, svrchovaná Boží nebo Kristova milost [Ga 1,6.15, sr. 2Tm 1,9], posvěcení Ducha a jím vzbuzená víra v *pravdu [2Te 2,13], spása, jež vedla k svatému povolání [2Tm 1,9], sláva a mocný čin Boží (2Pt 1,3 překládají Žilka, Škrabal i Hejčl: »Jenž nás povolal vlastní slávou a mocným činem« [Škrabal, Hejčl: mocí]). Jako prostředku k povolání užívá Bůh evangelia [2Te 2,14] a jeho výsledkem je jedna [společná] naděje [Ef 4,4]. Odpovědí na toto volání Boží v Kristu je jen víra ve smyslu poslušnosti, takže věřící = povolaný [Ř 1,6n; 8,28; 1K 1,2.24; Žd 9,15; Ju 1;Zj 17,14]. Povolaní bývají ztotožňováni s *vyvolenými [Ř 8,33, sr. s v. 30; 1K 1,26, sr. s v. 27; zvl. Zj 17,14]. N.

V 1K 7,17-24 se v souvislosti s povoláním mluví též o stavu neboli sociálním postavení. V předpokladu, že příchod království Božího v plnosti je bezprostředně přede dveřmi, radí totiž Pavel, aby věřící neměnili svémocně nic na situaci, v níž je zastihlo Boží p. k víře slovem zvěsti a darem Ducha sv., t. j. aby neměnili nic na vnějších poměrech, protože žádné zaměstnání, žádný stav, žádné vnější podmínky nečiní člověka Bohu bližším nebo vzdálenějším. Změnou stavu, zaměstnání, sociálního postavení se nic nezmění na člověkově vztahu k Bohu. Slovo p. samo o sobě má i v tomto výroku prvotně čistě náboženský význam [p. k víře], ale jakýmsi přenesením [metonymií] je při nejmenším připraven i druhotný význam sociologický: stav, společenské postavení. Prostřednictvím slovného užití středověkého [kde šlo hlavně o »povolání« mnišské] a potom zejména Lutherova vznikl novodobý význam p. = zaměstnání. Vraťme se však k Pavlovi. Nezáleželo mu na zachování poměrů, nýbrž v podstatě jen na tom, aby nebyly skládány nesprávné naděje v tuto změnu, aby význam vnějších podmínek pro dosažení spásy nebyl přeceňován. — Jiní vykladači [na př. Cremer-Kögel, K. L. Schmidt a j.] vzhledem k tomu, že současná řečtina nezná *klésis* ve významu zaměstnání, stojí na tom, že i v 1K 7,20 jde výhradně o povolání v náb. slova smyslu a překládají [proti Lutherovi]: »Jeden každý setrvej ve stavu povolání, v němž byl povolán«, t. j. v Pánu [v. 22.24], v naději [Ef 1,18; 4,4], ve způsobu života, který je hodný tohoto povolání [Ef 4,1; 2Te 1,11], v úsilí o svrchované, konečné povolání Boží v Kristu Ježíši [F 3,14, sr. Žd 3,1]. Pak by toto místo znamenalo asi totéž, co praví 2Pt 1,10: »Usilujte upevňovati své povolání a vyvolení« [Žilka], sr. 2Pt 1,5n. Jde tu o praktické osvědčování a dosvědčování toho, že věřící byl Bohem povolán a osloven. »Boží milostivé dary a jeho povolání jsou [sice] neodvolatelné« [Ř 11,29 v Žilkově překladu], zvláště ve vztahu k původnímu Božímu plánu, že se potomci praotců mají státi dědici vykoupení, ale právě příklad nevěřících Židů ukazuje, že Bůh na čas může zakrýti svou lásku vůči těm, kteří »nesetrvali v dobrotě« [Ř 11,22].

Odtud lze snad pochopiti Mt 22,1.4 [20, 16], kde Ježíš rozlišuje mezi povolanými a vyvolenými. Nevíme sice, jakých výrazů tu Ježíš užil v aramejštině, ale snad tu jde o paradoxní vyjádření toho, že povolání nebo vyvolení [oba výrazy na tomto místě mají týž obsah] nevytváří pro člověka nějaký nárok před svrchovaně soudícím a omilostňujícím Bohem. Boží povolání a dobrotivost jsou jen tehdy účinné, »budeš-li trvati v dobrotě. Sic jinak i ty vyňat budeš« [Ř 11,22]. »Kdo se domnívá, že stojí, hlediž, aby nepadl [1K 10,12]. Je totiž také možno »vypadnout z milosti« [Ga 5,4]. Jde snad o podobnou paradoxii jako u Mt 8,12, kde Ježíš zatvrzelé Židy nazývá »syny království«, kteří budou vyvrženi, nebo u Mt 19, 12n, kde Ježíš nazývá farizeje zdravými a spravedlivými.

Je možné, že i na některých jiných místech, kde vystačíme s překladem zavolati, svolati

[Mt 10,1; 15,32; 18,2; 20,25 a j., řecky *proskalein*], jde o zdůraznění mesiášského povolávání Ježíšova [např. Mk 3,13.23; 10,42]. XX

Povolání. *Povolán.

Povolaný. *Povolán.

Povolati. *Povolán.

Povolávati. *Povolán. Stč. ve smyslu pokřikovati [Jb 30,5; Ž 70,4; Jr 12,6], ve smyslu nechat přivésti [Sk 24,26, sr. v. 24, kde totéž řecké sloveso je přeloženo »zavolal«], ve smyslu dávati vznik [Ž 147,4; Iz 40,26; Ř 4, 17] tím, že je něčemu dáno jméno [sr. Iz 41,4].

Povolen, povolný, od slovesa povoliti, t. j. býti po vůli. V 1Kr 12,7 tak Kral. překládají hebr. býti služebníkem, tedy doslova: »budeš-li sloužiti lidu«. Povolnost je opakem neústupnosti, neposlušnosti [Ga 3,1], odporu, vzpurnosti [Iz 1,20], Žd 13,17 vyzývá věřící, aby se ochotně podrobovali, byli ústupni vůči vůdcům ve sboru [řecky *hypeikein]*. Ga 3,1 mluví o nepovolnosti, neposlušnosti pravdě [sr. 1Pt 4,17]. Jk 3,17 ukazuje, že pravá moudrost je ústupná, ochotná, snadno přemluvitelná k dobrému, k dobrému nakloněná [řecky *eupeithés,* Kral. povolná].

Povoliti, býti po vůli, věnovati pozornost [Gn 16,2; 21,12], zalíbiti se [2Pa 10,7 sr. Př 16,7], býti laskav, dobrý [Est 5,8; za dobré viděti Est 9,13]. Jb 21,29 překládá J. Hrozný v souhlase se slovníky: »Neptali jste se mimojdoucích? Jejich důvodů nezatajíte« [hebr. tvar slovesa *nákar* — zneuznati, zavrhnouti, zapříti]. P. ve smyslu dovoliti [Mk 5,13], svoliti [Sk 18,20], souhlasiti [L 23,51], uposlechnouti [Sk 5,40], dát se přemluviti [Sk 21,14].

Povolovati, stč. uvolňovati, natahovati, činiti po vůli [Kaz 2,3], přijímati [manželsky Ez 16,32], poslouchati, na něco či někoho dbáti [Sk 23,21; Ř 2,8; 6,12], přiznávati, souhlasiti [Ř 7,16], svolovati [1K 7,12]. Ga 5,13 překládá Žilka přesněji: »Jen si nečiňte ze svobody záminku tělesnosti«, Hečl-Sýkora: »Nezneužívějte svobody k službě tělu«, Škrabal: »Jen si nečiňte ze svobody podnět k tělesnosti«. V 1Tm 6,3 je patrně vlivem lat. Vulgáty slovem p. přeloženo řecké sloveso *proserchesthai* = *přistupovati, něčím se zabývati, ale také držeti se, lnouti. Škrabal překládá: »Nelne k zdravým řečem našeho Pána Ježíše Krista «.

Povonění, stč. = čich [1K 12,17].

Povrhel, stč. — něco odhozeného, vyvrženého, opovrženého, vyvrhel [Ž 22,7; Pl 3, 45; 1K 4,13]. *Smetí.

Povrhnouti, povrci, stč. = odhoditi, pohoditi [Gn 21,15; Ex 7,9; 32,19; 2S 1,21; 2Kr 2,16; Iz 34,3; Ez 6,5; 16,5; Mt 27,5; Mk 10,50; L 4,35].

Povstání, stč. = vstávání [Ž 139,2, sr. Pl 3,63], u L 2,34 návrat k novému životu. Ježíš se stane jedněm příčinou k pádu [odmítnou jeho poslání a tak se vyloučí z účastí na jeho spasitelných darech], druhým, dosud vzdáleným od Boha, a tedy padlým, pomůže povstati k novému životu [sr. Mt 10,34; Ř 11,11]. Tentýž řecký výraz *anastasis* je obvykle překládán *vzkříšení [L 20,35; J 11,25].

Povstati, povstávati, stč. = vstáti, vstávati [na př. z lože Joz 6,12; 2Kr 1,2; Jb 24,14; Ž 57,9; Kaz 12,4; ze země Ž 36,13; Př 24,16; Iz 24,20; 43,17; Am 8,14; ze sedadla v úctě před někým Lv 19,32; Est 5,9; Jb 29,8; Iz 49,7], postaviti se, vzpřímiti se [Gn 37,7; Ž 20,9; Mt 26,62; Mk 3,3], postaviti se nepřátelsky proti někomu [Gn 4,8; Nu 16,2: Dt 28,7; 33,11; Sd 9,18; 1S 22,13; 24,8; 2Kr 12,20; 1Pa 21,1; Ž 139,21; Kaz 10,4; Mi 2,8; Mt 10,21; 24,7; Mk 3,26; L 21,10; Sk 16,22; 18,12], vzbouřiti se [Sk 5,36n], vystoupiti jako svědek [Dt 19,15; Ž 35,11; Mt 12,45; L 11,32], vzniknouti, míti původ [Nu 24,17; Dn 7,24: 11,7], započíti [Sd 2,10; Dn 2,39], vystoupiti [Dt 13,1; 34,10; Sd 5,7; 1Kr 3,12; Mt 11,11; 24,11.24; L 7,16; J 7,52 (na posledních šesti místech je tak přeloženo sloveso, jež znamená »býti vzbuzen«); Žd 7,11.15]. V 2K 11,28 Kraličtí svým »vojsko na každý den povstává proti mně« velmi volně překládají řecký výraz pravící, že se denně děje nápor na apoštola; nesmíme zapomínat, že vojsko stč. = houf, shluk. Škrabal překládá: »Nehledě k jiným věcem, ten denní nával ke mně, ta starost o všechny církve!« Žilka: »Kromě zevnějších věcí ještě mé denní naléhavé povinnosti, starost o všecky církve«. Povstati může také znamenat rozhodnouti se, zdvihnouti se k činu [Joz 6,26; Sd 5,12; 1S 25,29; 2Pa 13,6; Iz 2,19; 14,22; 52,2; 60,1; Sof 3,8; L 1,39; Ř 15,12]. Prosby žalmistů, aby Hospodin povstal [Ž 3,8; 7,7; 9,20; 17,13; 102,14 a j.], mají nejspíše svůj původ v liturgickém volání, doprovázejícím vyzdvižení truhly úmluvy [Nu 10,35], když se měl Izrael vydat na pochod anebo do boje. Byla to prosba o Boží přítomnost a pomoc i výzva k spasitelnému zasažení Božímu [Ž 44,27; 68,2].

Povstati v Ko 3,1 má smysl »býti vzkříšen« [opak smrti, sr. Ko 2,20]. Žilka překládá: »Byli-li jste tedy spolu s Kristem vzkříšeni«. »Skutečnost, že jsme [křtem a vírou] vštípeni ve vzkříšení Kristovo, je pro nás závazkem, abychom hledali to, co je svrchu« [J. B. Souček, Výklad epištoly Kolossenským, 1947, str. 64].

Povydchnutí [Ezd 9,8] = povydechnutí.

Povýšen, povýšení, povýšiti (se). Povýšiti, stč. ve smyslu vyšším učinitý, zvelebiti, čest dáti [Gn 40,13; 2Kr 25,27; Jb 22,29; Ž 37,34; 110,7; Př 18,10; 29,25; Dn 5,19; Mt 23,12; L 1,52; Sk 5,31; 13,17; 2K 11,7; 1Pt 5,6 a j.]; Ježíš byl povýšen k božské slávě skrze zmrtvýchvstání a nanebevstoupení [Sk 2,33; 5,31; F 2,9], ale jeho povýšení počalo paradoxně už v jeho vyvýšení se země na kříž [J 8,28; 12,32nn] v potupné smrti. Neboť jeho smrt se stala základem smíření s Bohem, spásy. Právě kříž Ježíšův měl a má neodolatelnou přitažlivost pro všecky [J 12,32], kteří se nevzpírají [sr. J 6,37nn], a zjevil podstatu

Kristovu [J 8,28]. J 3,14 srovnává ukřižování Ježíšovo s vyzdvižením měděného hada na kůl [Nu 21,8n] v době putování Izraelců po poušti. Had musel být takto vyzdvižen, aby byl viditelný se všech stran. Kdo u víře pohleděl na toto znamení Božího slitování, byl zachráněn. Právě tak se stane každému, kdo u víře vzhlédne ke kříži Kristovu, znamení Boží spásy. Toto věřící vzhlížení ke kříži Kristovu je současně potvrzením jeho slávy.

Povyšovati hlas = zesilovati hlas [2Pa 5,13; Iz 40,9; 58,1]; povyšovati hlasu proti někomu = drze, povýšeně mluviti s někým [Iz 37,23]. Povyšovati se = vypínati se, dívati se na někoho spatra [Ž 131,1; 140,9; Jr 13,15; o srdci Dn 5,20; 11,12; Mt 23,12; L 14,11], vzepříti se, zdvihnouti se proti něčemu [2K 10,5; 2Te 2,4], zpychnouti, vyvyšovati se [2K 12,7].

Povýšení u Jk 1,9 má význam výše, vznešenosti. Chudý bratr se má chlubiti, t. j. radovati se [sr. v. 2] svou vznešeností. Je přece dítětem Božím [sr. Ř 5].

Pozadržeti se = pozdržeti se [1S 21,7].

Pozastaviti se = zastaviti se [1S 12,16].

Pozčernalý = načernalý [Lv 13,6].

Pozdní, co pozdě přichází, roste, zraje [Ex 9,32]; nevzrostlý, slabý, vyčerpaný [Gn 30,42]. Pozdní déšť. *Déšť.

Pozdravení jest znamením přátelství a úcty při setkání, návštěvách a rozloučení. Způsob pozdravování byl v různých dobách u různých národů velmi rozmanitý [objetí, políbení, podání ruky, poklona], obvykle však doprovázený pozdravnou formulí, jež zvláště ve starém Orientě měla význam náboženský. Také Izraelci užívali rozmanitých pozdravných formulí a forem, jež se často proměnily ve složitý obřad [Ex 18,7]. O Abrahamovi a Lotovi čteme, že se při vítání cizinců sklonili až k zemi [Gn 18,2; 19,1]. Ž 2S 20,9 vysvítá, že při pozdravu muž podložil pravici pod bradu druhého a přitiskl jeho vousy ke svým rtům. Jezdci sestupovali při p. s osla [1S 25, 23] nebo s vozu [2Kr 5,21], takže zdržení cesty mohlo býti i značné. To ovšem nebylo důvodem pro prorokův [2Kr 4,29] i Ježíšův pokyn, aby se jejich poslové neobmeškávali obřadným pozdravováním [L 10,4], zahajováním rozhovorů a navazováním nových známostí dotazováním po zdraví, rodině a p. [sr. Gn 43,27], protože jejich poslání bylo tak naléhavé, že se měli přidržet i při vstupu do domu jen nejjednodušších pozdravných forem [Mt 10,12n; L 10,5]. Spíše šlo při nepozdravování o to, aby nebyla vyčerpána síla, kterou poslaní přejali od posílajícího, jak upozorňuje Bič [I.214n]: »Bude nutno vyjíti od orientální představy o přenášení moci ducha. Gézi s rozkazem přejímá od svého pána i zvláštní moc. Té by pozbyl stykem s kýmkoli třetím a nemohl by pak splnit své poslání. Tak tomu bylo i v případě Ježíšově, když vyslal sedmdesát učedníků« [viz i níže!]. Slova, jimiž bylo p. provázeno, vyjadřovala přání zdaru nebo *požehnání od Hospodina. »Učiniž Bůh milost s tebou« [Gn 43,29], »Požehnaná jsi ty od Hospodina« [Rt 3,10; sr. 1S 15,13; L 1,28], »Požehnání Hospodinovo budiž s vámi. Dobrořečíme vám ve jménu Hospodinovu« [Ž 129,8], »Hospodin s tebou!« [Sd 6,12]. Bóz pozdravil žence slovy: »Hospodin s vámi!«, načež mu oni odpověděli: »Požehnejž tobě Hospodin« [Rt 2,4]. Nejobvyklejší pozdrav, jehož se dodnes užívá mezi Židy i Araby, je »Pokoj vám!« nebo podobně [1S 25,6; L 24,36; 10,5], při čemž *pokoj zahrnoval i přání zdaru. Král byl pozdravován slovy: »Živ buď král na věky!« [1Kr 1,31; sr. Neh 2,3; Dn 2,4; 5,10; 6,6.21]. V době hellenistické se ujal pozdrav: »Zdráv buď!« [Mt 26,49; 27,29; 28,9; L 1,28]. Při loučení bylo rovněž přivoláváno Boží požehnání na odcházející osoby [Gn 24,60; 28,1; 47,10; Joz 22,6; požehnati Sk 20,1, rozžehnati se Sk 21,6], Formule »Jdiž u pokoji!« znamenala totéž jako naše »S Bohem« [1S 1,17; 20,42; 2S 15,9; Mk 5,34; Sk 19,36; Jk 2,16], jenže ji Izraelci brali mnohem vážněji a opravdověji. Pozdrav jim totiž nebyl pouhým laciným slovem, nýbrž skutečnou silou, jíž se s pozdravem dostává tomu, kdo je pozdravován. Nejlépe je to vidět na Mt 10,12n; L 10,5, kde jsou učedníci vyzýváni, aby při vstupu do domu řekli: »Pokoj tomuto domu!« Ukáží-li se obyvatelé domu hodni tohoto pokoje, t. j. přijmou-li náležitě Ježíšova posla, pak se jich zmocní *pokoj jako skutečná moc. Podobných výrazů se užívá o odpočinutí Ducha Božího [Nu 11,25n; Iz 11,2; 1Pt 4,14, sr. L 1,40-44, zvl. v. 44] nebo o spočinutí kletby za vylitou krev [Mt 23,35; 27,25]. Nenajdou-li však v domě »syna pokoje«, t. j. člověka, na němž může Boží pokoj odpočinouti, vrátí se síla pokoje zpět k učedníkům, aby jí mohli užíti jinde. Moc, kterou byli učedníci vybaveni [Mt 10,1], stane se pro tento dům neúčinnou, což se rovná kletbě. P. měla ještě jiný význam: uváděla pozdravujícího a pozdraveného do nejužšího sdílného společenství. NZ nás upozorňuje na to, že přísní farizeové nepozdravovali příslušníky jiného náboženství [Mt 5,47], neboť se obávali, že i pouhým pozdravením by se mohli stát účastníky jejich bludů a zlých skutků [sr. 2J 10n].

Ježíš vytýká zákoníkům, že milují pozdravování na trhu [Mt 23,6n; Mk 12,38; L 11,43; 20,46], t. j. čekají, že je lidé pozdraví dřív, než oni pozdraví je, a tak jim prokáží čest, jež přísluší člověku vyššího postavení. Ježíš radí učedníkům, aby po takovém veřejném uznání cti netoužili, ale jeden druhého v uctivosti předcházeli [sr. Ř 12,10; Mt 5,47]. Je ovšem možno i p. zneužít k posměchu [Mk 15, 18n] nebo ke zradě [Mt 26,49] nebo oklamání [2S 15,5; 20,9n].

»Pozdraviti církev« [Sk 18,22] může znamenati »navštíviti církev« nebo povzbuditi ji proslovem [Sk 21,7] nebo zprávou [Sk 21,19]. Zdá se, že v prvotní církvi bylo zvykem za určitých příležitostí [na př. po přečtení apošto

lova dopisu 1Te 5,26] pozdraviti se navzájem »svatým políbením« [Ř 16,16; 1K 16,20; 2K 13,12; sr. 1Pt 5,14] a tak utvrditi pospolitost víry s apoštolem i vzájemně [sr. 1J 1,3]. Smekání při pozdravu bylo zavedeno až v 16. a 17. stol. Dříve se tu a tam také smekávalo, ale zvykem to nebylo.

Také pozdravy v dopisech měly ve starověku ustálenou formu. V nejstarších dobách býval nejprve označen adresát, pak přišel více nebo méně slavnostní pozdrav [zvl. v Orientě nábožensky zahrocený] a konečně bylo naznačeno, kdo tento pozdrav vyslovuje. Na př.: »Dariovi králi pokoj všeliký« [Ezd 5,7]. V době řecko-římské stálo na počátku jméno pisatelovo. Na př. »Král Alexander bratru Jonatanovi pozdravení [vzkazuje]«, 1Mak 10,18; sr. Sk 15,23; 23,26; Jk 1,1]. Často byl dopis ukončen pozdravem: »Mějte se dobře« [nejspíše převod latinského *Valete,* sr. Sk 15,29; 23,30]. Ap. Pavel vkládal někdy do svých pozdravů celou svou theologii, na př. Ř 1,1-7; 1Tm 1,1n, obyčejně však se spokojil se stručnějším »Milost vám a pokoj« [1Te 1,1] a podobně i své dopisy uzavíral [Ga 6,18; 1Te 5, 26-28] s připojením pozdravů svých spolupracovníků [Ř 16,21-23; 1K 16,20n; 2K 13, 12n; Ko 4,10.12.14; 2Tm 4,21; F 4,21n; Fm 23n], aby přesněji naznačil okolnosti, za nichž dopis vznikl a podepřel myšlenku obecenství [sr. 2J 13; 3J 15; 1Pt 5,13]. Někdy zvlášť pozdravoval určité osoby nebo skupiny osob [Ř 16,3nn; Ko 4,15; sr. Žd 13,24] na utvrzení obecenství a společenství těch, kteří stojí v téže službě. Ekumenická myšlenka je vyjádřena v pozdravech Ř 16,16; 1K 16,19. Pavel tu mluví jako zástupce všech sborů, s nimiž jsou čtenáři jeho epištol spojeni u víře. Někdy připojoval vlastnoruční pozdrav k diktovaným dopisům [1K 16,21; Ko 4,18]; podle 2Te 3,17 by měl být takový přípis v každém jeho listu. Snad myslí na vlastnoruční ukončení dopisu, jež se odlišovalo od rukopisu písařova [sr. Ga 6,11 nn; Ř 16,17-20]. *Požehnání.

Pozdraviti, pozdravování, pozdravovati, *Pozdravení.

Pozdvihati, pozdvihnouti, pozdvihovati (se), nadzvednouti, zdvihnouti [Dt 22,4; 1S 20,41; Kaz 4,10; Am 5,2; Mk 1,31; 9,27; Sk 3,7; 9,41; 10,26], zvednouti [na př. oči, aby nehleděly jen k zemi a na nejbližší okolí, ale rozhlédly se kolem, Gn 13,10.14; 18,2; 22, 4; Nu 24,2; Dt 3,27; 1S 6,13; Iz 49,18; 60,4; Ez 8,5; L 6,20; J 4,35; sr. 8,10; pohlédly vzhůru Iz 40,26; 51,6; L 16,23]. Nejčastěji o modlitebním gestu ve výrazech »p. ruce« [Dt 32,40; 1Kr 8,22.38.54; Neh 8,6; Ž 28,2; 44,21; 63,5; 134,2; Pl 2,19; 3,41; 1Tm 2,8], »p. očí« [Ž 121,1; 123,1; Iz 38,14; Ez 18,6.12. 15; 33,25; Dn 4,31 ;L 18,13; J 11,41; 17,1, sr. Mk 6,41; 7,34], »p. hlasu« [= hlasitě se modliti, Sd 21,2; Jr 7,16; Sk 4,24, sr. L 17,13; ale také hlasitě mluviti Sk 2,14; zvolati, volati Jb 38,34; L 11,27], »p. duše« [Ž 25,1; 86,4; 143, 8], »p. srdcí« [Pl 3,41], »p. tváři« [Ezd 9,6; Jb 22,26], takže se mohlo krátce říkati »p. modlitby« [= modliti se, 2Kr 19,4; Iz 37,4]. Rovněž při přísaze byla pozdvihována pravice nebo obě ruce [Dt 32,40; sr. Ex 6,4; Nu 14,30; Neh 9,15; Ž 106,26; Dn 12,7; Zj 10,5] stejně jako při žehnání [Lv 9,22; L 24,50]. Pozdvihovati ve smyslu posilovati,zase postaviti [Jb 4,4; Ž 41,11; 145,14; 146,8; 147,6; Iz 1,17]. Je-li Hospodin vyzýván, aby pozdvihl obličeje svého nad někým nebo k někomu, je to prosba o milostivé popatření, t. j. o přízeň a pomoc [Ž 4,7; sr. Nu 6,26]. Pozdvižení ruky může být pokynem, aby se něco stalo [Iz 49,22, sr. 11,12]. Pozdvihnouti [se] proti někomu = poštvati, vzbouřiti [se], jednati nepřátelsky, na př. Ex 9,17; Nu 14,9; 1S 22,8 sr. 2S 20,21; 1Kr 11,26n; Iz 37,23; Ez 17,14. Pozdvihovati se ve smyslu zpychnouti, vyvyšovati se, vynášeti se, státi se nadutým, na př. 1Kr 1,5; Iz 3,16; 2K 11,20; 12,7; Dn 11,36; zvláště o srdci Dt 8,14; 17,20; 2Pa 25,19; 26,16; 131,1; Ez 28,5.17; Dn 5,20; Oz 13,6. »Pozdvihnouti paty« [hebr. učiniti velkou patu], t. j. pošlapati toho, kdo už leží, kopnouti [Ž 41,10], přeneseně: nadobro přerušiti obecenství [J 13,18; společné jídlo bylo obrazem dokonalého obecenství]. »Pozdvihnouti hlavu« = vzpamatovati se, vzmužiti se [Sd 8,28; Jb 10,15; Za 1, 21]. » Pozdvihnouti meče« = vyhlásiti válku [Iz 2,4; Mi 4,3]; »pozdvihnouti rohů« = = utiskovati, sužovati [Za 1,21, sr. 1Kr 22,11].

Jk 5,16: »Pozdvihne ho Pán«, řecky *exegeirein* = vzkřísiti [1K 6,14], vzbuditi [Ř 9, 7]. Hejčl překládá: »Pán mu ulehčí«, Škrabal: »Pán ho vzpruží«.

Pozdvižení srdce, ducha = pýcha [2Pa 32,26; Př 16,18]. P. ve smyslu znovupostavení, zbudování, Iz 49,6. Oběť p. [Ex 29,28, sr. Ž 141,2]. *Oběť h.

Pozdychati, stč. = zdechnouti, umříti [Jb 36,12 překládá J. Hrozný: »Zahynou, nic nevědouce«].

Pozlehčiti, stč. = trochu zlehčiti, nedotírati tak těžce [1S 6,5].

Poznamenaný. Ju 4 mluví o bludařích, kteří již dávno jsou poznamenaní, t. j. určení k Božímu odsouzení. Jsou zapsáni v Boží soudní knize a označeni jako lidé propadlí odsouzení. Není řečeno, kdy tito bludaři byli do soudní knihy Boží zaneseni. Kalvín se tohoto místa neprávem dovolává, aby podepřel své učení o věčném předurčení *[aeternum Dei consilium]*.

Poznání, poznati, poznávati, znáti. Nejčastěji je tak tlumočeno hebr. sloveso [a jeho odvozeniny] *jáda'* = znáti osobu nebo věc [Ex 1,8; Dt 8,3; 28,36; 1S 17,28; 2Kr 9,11; Iz 1,3 a j.], vnímati, uvědomiti si, zjistiti [Gn 3,7; 42,33; Ex 16,16; 1S 3,20; Ž 20,7; 59,14; Iz 49,23; Dn 5,21]. Hebr. *nákar* = důkladným pozorováním zjistiti Gn 42,7n; Sd 18,3; 1S 26,17; 1Kr 18,7; 20,41; Neh 6,12; Jb 2,12; Iz 61,9 a j. Na dvou místech je tak přeloženo hebr. *náchaš* = věštiti z poháru, obírati se hadačstvím [Gn 44,5.15, sr.

Lv 19,26]. Při všech těchto výrazech nutno míti na paměti, že u Izraelců poznávání nemá v základě význam řeckého abstraktního, theoretického a tedy čistě rozumového pochodu, jenž vede k rozumovému pochopení a poznání; nejde také o pouhé konstatování skutečnosti nebo pravdy, nýbrž jde převážně o poznání, jež plyne z praktického zabývání se něčím; jde o poznání na základě zúčastněné zkušenosti ať dobré nebo špatné. Odtud pochopíme, že výraz »poznati ženu [muže]« znamená nejužší styk, tedy pohlavně obcovati [Gn 4,1; 17,25; 19,5.8; Nu 31,18.35; Sd 21, 12]. Skutečnost je pro Izraelce to, co se děje, a poznání je citové, volní i rozumové pochopení tohoto dění. Poznání Boha na př. není myšlenková představa věčné bytosti jako nejvyššího principu světa, nýbrž okoušení jeho moci [Jr 16,21 sr. Ž 77,15; 106,8; Dt 11,2nn; Iz 41,20], trestání [Iz 42,25; 49,26; Ez 25,14], spásy a spravedlnosti [sr. Ž 98,2; Mi 6,5]. Bůh ve SZ je chápán a poznáván nikoli abstraktně jako nejvyšší jsoucno, nýbrž konkrétně jako svatá vůle, jež sleduje určitý cíl, vystupuje s požadavky, omilostňuje a soudí. Poznání Boha je v podstatě uctivé a poslušné uznání jeho moci, milosti a nároků. Znáti jméno Boží znamená vyznávati je, hlásit se k němu, vzdávati mu čest a doufati v něj [Ž 9,11; 91,14]. Že nejde jen o theoretické poznání, je vidět také z toho, že neznati Boha není jen poblouzení [Ž 95,10], nýbrž také vina [1S 2,12; Jr 2,8; Oz 11,3], jež se rovná zatvrzelosti [Iz 1,3nn; Jr 8,7; 9,6; Oz 4,1]. Znáti Boha, t. j. poslušně uznat jeho nároky i činy, je totiž hlavní povinností člověka [Dt 4,39; Ž 46,11; Iz 43,10, kde české věziž, vězte, může věděti je překladem hebr. *jáda';* viz dále 1Pa 28,9; Jr 9,24; 31,34; Oz 2,20; 6,3; Př 3,6]. Neboť to, co poznáno býti může o Bohu, Bůh sám v dostatečné míře zjevil [Ž 19,2; Ř 1,19n], a jen neposlušnost tohoto zjevení vede k zatemnění srdce se všemi jeho mravními i náboženskými důsledky [Ř 1, 21-28; sr. Jr 10,14].

Ale i tam, kde bible mluví o tom, že Bůh zná člověka, nejde jen o Boží vševědoucnost [Gn 20,6; 2Kr 19,27; 1Pa 28,9; Ž 40,10; 44, 22; Am 5,12], nýbrž o milostivé zabývání se člověkem, péči o člověka [nebo o živočicha, Ž 50,11], přiznávání se k člověku [Ž 144,3; sr. Gn 18,19; Ex 33,12; Iz 55,5], takže znáti, poznati tu může znamenat také *vyvoliti za předmět zvláštní péče [Jr 1,5; Oz 13,5; Am 3,2; sr. Sk 22,14].

Také sz poznání hříchů neznamená jen prosté, nezúčastněné konstatování skutečnosti, nýbrž současně vyznání a přiznání u vědomí, že jde o ohrožení samého bytí, tedy poznání, jež vede k pokání [Gn 3,7; Jr 2,19; 3,13; 14,20; sr. Ř 7,7].

V rabínské theologii a v hellenistickém židovstvu se sice neztratil sz pojem poznání, ale pod vlivem polemiky s pohanstvím a misijního úsilí mezi pohany byl položen důraz na skutečnost, že existuje pouze jediný Bůh a že pohanští bohové nejsou Bohem [sr. 1K 8,4]. Pravého poznání lze podle názoru tohoto židovstva dosíci jen studiem Zákona [sr. J 7,19; Ř 2,20; Ž 1,2]. Poznání se blíží k pojmu vědění.

V NZ řecká slovesa *ginóskein, epiginóskein* [= znáti, poznati] a subst. *gnósis* [= známost, poznání] mají všecky odstíny českých výrazů. Kral. je proto také různě překládají, aby vystihli nejpřiměřenější smysl: pocítiti [Mk 5,29, sr. L 8,46], znáti ve smyslu zpozorovati [Mk 8,17, sr. 12,12; 2K 2,4], věděti [Mt 12,15; L 2,43; 7,39; J.6,15; Jk 2,20], poznati ve smyslu srozuměti, seznati [J 4,1; 5,6, sr. L 1,22], zvěděti ve smyslu dověděti se [Mk 5,43; 15,45; L 9,11; J 11,57; Sk 9,24; 17,13; sr. Mt 10,26], zvěděti ve smyslu přesvědčiti se [Mk 6,38; J 7,51; sr. L 1,18; 1K 4,19; 2K 13,6], konstatovati [sr. J 4,53], znáti ve smyslu míti vědomost [L 12, 47n; J 1,49; 7,49; Sk 1,7; Ř 2,18], věděti ve smyslu rozuměti [L 18,34, sr. Sk 8,30; 1K 14,9], uměti [Mt 16,3], poznati ve smyslu seznámiti se [Ř 7,7], rozeznati [J 7,17] a jinak.

Na mnohých místech však prosvítá sz pojetí slovesa *ginóskein* ve smyslu poznati a současně uznati, t. j. vyvoditi důsledky pro svůj život [J 1,10; 8,52; 17,25]. Na př. všude tam, kde Kral. mají výzvy »vězte, věziž«, lze podle Bultmanna překládati »dejte si říci«! [L 10,11; Sk 2,36; 2Tm 3,1; Jk 5,20]. Tam, kde NZ mluví o poznání Boha, jeho vůle, cest, spásy, spasitelných darů, jde vždy o jejich poslušné a vděčné uznání, přijetí a sebepodrobení jejich působení [Ř 3,17, sr. Iz 59,8; Ř 10,19; Žd 3,10, sr. Ž 95,10; L 19,42.44; Sk 22, 14; Ko 1,6; Ga 2,9; 2Pt 2,21]. Jde totiž o zvláštní poznání. Bylo umožněno novou smlouvou v Kristu [Žd 8,8-11 podle Jr 31,34], má svůj základ v Duchu svatém [1K 12,8 Kral. »řeč umění«, Žilka: »slovo poznání«], soustřeďuje se na Boží spasitelné dary [1K 2,12, sr. L 1,77, jež Žilka překládá: »Dát jeho lidu poznání spásy v odpuštění jejich hříchů«] a je měřitelné láskou, jež je tímto poznáním vyvolána. Zvláště v okruhu Janově jsou láska a poslušnost kriteriem poznání Boha [1J 4, 6nn.20; sr. J 13,35; 1J 2,3-6; 3,6]. Poznat Boha [prostřednictvím Ježíše Krista, sr. J 1,18] znamená totiž osobně se s ním seznámit, vstoupit s ním do osobního styku. Tak jako Syn zná Otce [J 7,29; 8,55] a »je v něm« [J 10,38; 14,11; 17,21] a Otec v Synu, tak učedníci Kristovi poznali Syna [1J 2,3] a zůstávají v něm [1J 2,5n]. Poznání Syna a zůstávání v něm jsou pojmy souznačné [1J 5,20]. A jako Otec, jenž má život sám v sobě, dal Synu, jenž v něm zůstává, aby měl život v samém sobě [J 5,26], tak také ti, kteří jsou v Synu, t. j. poznali Syna [J 17,3], mají věčný život. Ale kdo má věčný život, věří v Syna [J 3,36], takže můžeme říci, že poznat Syna znamená podle Jana v něho věřit [sr. J 6,69]. A věřit v Syna znamená poznat Otce [J 14,

7-9]. Jiné poznání Otce není možné [J 1,18, sr. Mt 11,27]. Poznat Otce znamená přijmout čin Boží lásky v Ježíši Kristu [J 17,7n.25], t. j. uvěřit. Při tom je u Jana vztah mezi vírou a poznáním zvláštní. O Synu se nikdy nepraví, že věří v Otce, nýbrž že ho zná, t. j. že s ním žije v dokonalém obecenství. Těm však, kteří uvěřili v Syna, je zaslíbeno poznání *pravdy [J 8,31n; J 10,38; 14,20, sr. 6,69; 1Tm 4,3], jestliže vytrvají v plnění jeho příkazů [J 7,17]. Na druhé straně však poznání vede k víře a posiluje ji [J 16,30; 17,7n; 1J 4,16]. Víra a poznání jsou jakoby rubem a lícem téže mince. Kdo uvěřil v Krista, poznal pravdu [2J 1n], Otce [1J 2,14.21] a je mu zaslíbeno vždy hlubší poznání této pravdy, setrvá-li ve víře.

Na několika místech je výraz poznati Boha spojen s obratem »býti poznán od Boha«, ano je v tento obrat jakoby převrácen. [1K 8,3; 13, 12; Ga 4,9], což je ozvěnou sz myšlenky vyvolení [viz výše!]. Na vyvolení myslí Pavel také v Ř 11,33, kde Kral. řecké *gnósis* [= poznání] překládají výrazem umění. Jde tu o Boží spasitelnou vůli, která řídí dějiny podle zásad jen Bohu známých [sr. Iz 40,12nn; 55,8n; Př 30,1nn].

To, co bylo řečeno o slovesech *ginóskein, epiginóskein,* platí také o subst. *gnósis, epignósis* [= poznání], jež Kral. překládají nejčastěji slovem umění [na př. L 1,77; 1K 1,5; 12,8 a j.], ale také známost [2K 4,6; Tt 1,1; F 1,9 a j.] a poznání [2Tm 2,25; 3,7; Fm 6 a j.]. Je ovšem přirozeno, že v hellenistickém světě, kde *gnósis* měla velkou úlohu jak ve filosofii, tak v mystických hnutích [gnostických], nabyl nz pojem i odstínu theoretického ve smyslu vědění o Bohu, jak tomu bylo už v rabínské theologii [viz výše!]. V tom smyslu píše Pavel v Ř 2,20, že Židé na rozdíl od pohanů, »kteří jsou ve tmě«, mají poznání [Kral. »umění«] a pravdu, vtělené v Zákoně, t. j. mají vědomost o jediném Bohu a jeho požadavcích. Pavel pokládá za svůj úkol býti nástrojem šíření vůně poznání [Kral. »známosti«] Božího na každém místě [2K 2,14] a osvícení lidí poznáním [Kral. »známostí«] Boží slávy na tváři Kristově [2K 4,6]. Jeho boj je veden proti každé pýše, která se zdvíhá proti poznání [Kral. »umění«] Boha [2K 10,5]. Ježíš vytýká současným theologům, že vzali lidu »klíč poznání« [Kral. »umění« L 11,52] právě svým složitým, lidu nepřístupným vykladačstvím Zákona. Ale ve všech uvedených příkladech prosvítá sz názor, že opravdové poznání Boha je událostí setkání s Bohem a že tedy má mravně náboženské důsledky; nejde jen o theoretické přijímání nějakého učení nebo osvojení nějakých vědomostí. V pastorálních epištolách se proto výraz *epignósis* mohl stát označením onoho rozhodujícího poznání [Kral. »známost«] pravdy, t. j. pravého učení v protikladu k bludům, po případě poznání Boha a Ježíše Krista [1Tm 2,4; 2Tm 2,25; 3,7; Tt 1,1, sr. Žd 10,26; 2Pt 1,3.8; 2,20]. Toto poznání má dvě charakteristické známky; ustavičně se prohlubuje, je-li podle něho jednáno [Žilka překládá F 1,9: »Za to se modlím, aby se vaše láska ještě víc a více rozhojňovala v důslednějším poznání a ve všem cítění; to vás uzpůsobí, abyste se mohli přesvědčiti o tom, na čem záleží«; sr. F 3,12; 2Pt 3,18], a slouží k budování církve [Ř 15,14; Žilka překládá Fm 6: »Aby jejich účast v tvé víře projevovala účinek v poznání všeho dobra, jež jest v nás pro Krista«] tím, že věřícího naučí »žíti, jak je důstojno Pána k jeho úplné libosti« [Žilka Ko 1,9n; sr. 3,10; 2Pt 1,3.5n].

V polemice proti gnostickým směrům, jež slibovaly těm, kdo projdou mystickými obřady a cvičeními, zvláštní poznání tajemství Božího, zdůrazňuje Ko 2,2n, že v Kristu jsou skryty všecky poklady moudrosti i poznání [sr. Ef 3,19; 4,13], jež převyšuje všecko, »co si lživě říká poznání« [Kral. »umění«], a jehož se má Timoteus varovat [1Tm 6,20]. Je to gnóse [Kral. »známost«], která nadýmá [1K 8,1], v nic přijde [1K 13,8 Kral. »umění«], zatím co víra, láska a naděje, jež plynou z poznání Krista a od Krista, zůstávají. Toto poznání Krista má pro Pavla takovou cenu, že všecko ostatní pokládá za bezcenný brak [Kral. smetí, F 3,8], jen aby poznal jej a moc jeho vzkříšení. Pavel i Jan užívají sice gnostické terminologie ve své práci v oblasti gnostické filosofie, ale úplně mění její obsah. Někteří badatelé vidí i u Mt 13,11 a zvláště u Mt 1,27 vliv gnostické terminologie. Obsahově však i tato místa plně souhlasí s celkovým nz pojetím, zvláště s názory janovského okruhu. Mt 11,27 chce vyzdvihnout jedinečný vztah věřícího ke Kristu; tento jedinečný vztah zahrnuje i prvek poznání. *Pravda. *Vyvoliti.

Pozor míti na někoho, pozorovati, věnovati pozornost někomu [na př. Gn 37,11; Ž 37,37; Sk 8,10 aj.]. Č.

Pozorovati, stč. = pozor míti, poslouchati [Dt 32,1; Ž 17,1; 86,6; Př 4,1; Pís 8,13; Jr 6,17; Mal 3,16; Sk 2,14 a j.].

Pozoun *[hebr. šófár,* Pa 15,28; 2Pa 15,14; Ž 98,6; Oz 5,8 Kral. truba] jest jasně znějící nástroj [sr. Ex 19,16.19] z rohu beraního, kamzičího nebo i volského, kterého užívali Izraelci k troubení na počátku léta milostivého

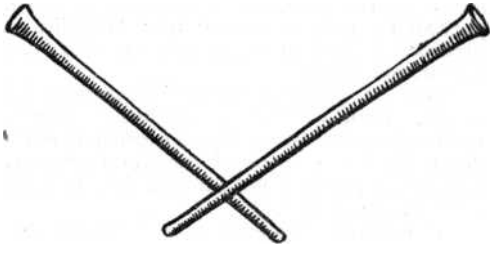

Izraelské pozouny. Podle reliéfu na vítězném oblouku císaře Tita v Římě,

[Lv 25,9], na počátku nového roku, k účelům válečným [Joz 6,1-20; Sd 3,27; 6,34; 1S 13,3; Jr 4,5.19, sr. Jb 39,24] jakož i strážným na věžích, blížil-li se nepřítel [Jr 6,1; Am 3,6; Ez 33,4.5]. Stříbrných trub [hebr. *ch^{a}sós^{e}rá*] se užívalo obdobně ke svolávání lidu [Nu 10, 1-10] buď k bohoslužebným shromážděním nebo k vojenské výpravě [Nu 31,6; Oz 5,8], při korunovaci [2Kr 11,14; 2Pa 23,13] a pod. Kral. většinou překládají *trouba.

Pozůstati, stč. zůstati [Gn 22,5; 24,55; Sk 9,43; 17,14; F 1,24n a j.], zbýti [Ex 12,10; 2Pa 31,10; Ezd 9,15; Iz 24,6; Mk 8,8; 1Te 4,15 a j.].

Pozůstaviti, stč. zanechati, ponechati [Gn 33,15; Joz 10,40; Jr 49,9; Sof 3,12; Ř 9, 29; 1Pt 2,21].

Pozvaný [1Kr 1,49; L 14,7]. *Host.

Požádati, nejčastěji ve smyslu *žádati [2S 19,38; Ž 2,8; Iz 7,11; Mt 14,7; L 1,63; 1Pt 3,15], vyprositi [Ž 21,5; J 11,22], býti chtivý, žádostivý, zatoužiti [Ex 20,17; Dt 5,21; 7,25; Joz 7,21; Mt 5,28; Ř 7,7; 13,9], vyhledávati [L 12,48]. L 11,50 překládá Žilka: »Vina... bude přičtena tomuto pokolení«. *Prosba.

Požehnání [hebr. *b^{e}ráká*] znamenalo v nejstarších dobách v celém Orientě zvláštní životní sílu, která člověku umožňuje úspěch na světě. Izraelec ovšem nerozeznával mezi touto vnitřní mohutností a jejím vnějším důsledkem, Obojí ztotožňoval, takže mu požehnání znamenalo brzy vnitřní sílu, brzy životní štěstí. Podle jakosti požehnání [tedy jakéhosi daru a nadání pocházejících od Boha] se liší lidé mezi sebou: Juda měl schopnost vládnouti, Leví jako nositel obzvlášť silného požehnání byl nadán schopnostmi kněžskými a prostřednickými mezi Bohem a lidem izraelským. Ale i neživé věci mohou být nositeli požehnání: sobota je dnem požehnanějším než ostatní dny [Ex 20,11; sr. Gn 2,3; Ez.34,26]. Vše, co projevuje nějak život, je nositelem požehnání: Iz 65,8.

Zvláště náčelníci kmene a králové mají býti požehnanými lidmi, aby jejich rady byly dobré. Ideálem izraelského krále je »předivný rádce« [Iz 9,6], na němž odpočine Duch Hospodinův, Duch moudrosti a rozumnosti, Duch rady a síly, Duch umění a bázně Hospodinovy [Iz 11,2].

Typickými postavami v tomto směru jsou David a Saul. David byl požehnaným králem, protože s ním byl Hospodin od samé mladosti. Být požehnán znamená býti s Hospodinem: Gn 26,3; 1S 16,18. Jeho požehnanost se projevila ve vítězství nad Goliášem a hlavně v tom, jak dovedl získávat přátele [1S 18,1-2]. Saul začal stejně jako David: když byl pomazán od Samuela za krále, jakási nová schopnost vstoupila do jeho duše. Ale Hospodin záhy opustil Saule. A tak došlo k boji mezi Saulem a Davidem, kterého Saul musel považovati podle vnějších událostí za uchvatitele požehnání, jež původně patřilo jemu [1S 18, 12.28n]. Je ovšem pokořen Davidovou velkomyslností [1S 24,18-22] a na konec musí přede všemi vyznat »Požehnaný jsi, synu můj Davide !« [1S 26,25].

Stejně jako králové byli nositeli Božího požehnání i patriarchové izraelští. Abraham [Gn 12,1-3; 26,3] přenesl svoje požehnání na Izáka. Pro přísahu Abrahamovi požehnal Hospodin Izákovi [Gn 26,5.24]. Z Izáka přešlo požehnání na Jákoba. S Jákobem šlo požehnání do Hárán. Zde z něho těžil Lában, který před Jákobovým příchodem byl chudým farmářem, za přítomnosti Jákobovy však bohatství jeho jen rostlo. Proto byl Lában velmi nerad, když Jákob chtěl od něho odejít. Z Jákoba přešlo požehnání na Josefa, kvůli němuž Bůh žehnal Putifarovi [Gn 39,2n]. I ve vězení získával Josef přátele [Gn 39, 21-23], což bylo zřejmým důkazem toho, že je nositelem požehnání.

Izraelci zdědili požehnání po praotcích a sami se měli stát požehnáním celému světu [Iz 19,24, sr. Gn 12,3; 18,18; 22,18; 26,4; 28,14]. Národové, kteří touží po požehnání, musejí přijíti k Izraelovi [Iz 65,16; Jr 4,2; Ž 72,17]. Ale i jednotlivci se stávají požehnáním celému svému okolí. Popis požehnaného krále je v Ž 72.

Za vší požehnaností člověka stojí Bůh. On je původcem požehnání [Gn 26,3.28; 49,25; 1 3,19; 10,7; 16,18; 18,12.14 atd.], on může i lořečenství proměnit v požehnání [Dt 23,5; Neh 13,2], ale požehnání samo je mohutností lidské duše. [K biblické představě duše však sr. *Člověk 6.] V lidské duši pracuje Bůh. Dává-li Bůh Jákobovi bohatství, znamená to, že duše Jákobova je schopna vytvořit bohatství.

Míti úspěch znamená v řeči sz míti požehnání. Komu se nevede šťastně, není požehnán [Jr 22,30]. Ale k tomu, aby měl někdo úspěch, musí být obdařen moudrostí [1S 18, 14; Jb 12,13-15; Jr 3,15]. Pak ovšem prýští z něho požehnání na všecky strany. Je člověkem požehnaným, na němž závisí prospěch rodiny i kmene, po případě národa. Před svou smrtí může přenésti požehnání na nejstaršího svého syna. Neboť přenášeti požehnání nelze na kohokoliv, nýbrž jen na toho, kdo je schopen přijmouti požehnání. Balám měl dar udíleti požehnání [Nu 22,6], ale ne na každého [Nu 22,12 sr. 23,20]. Stejně přechází požehnání s otce nejčastěji na nejstaršího syna: Gn 48,15n. Protože jde o přenášení, je třeba, aby při požehnání žehnající a žehnaný byli v nejužším styku: Izák před žehnáním Jakoba požívá Jakobovy krmě, Jakobova vína, líbá Jakoba a pak teprve ho žehná. Odtud zvyk vzkládání rukou na hlavu žehnaného: Nu 27,18-20. Aron, dávaje lidu požehnání [Nu 6,22-27], byl k němu obrácen tváří v tvář s pozvednutýma rukama do výše ramenou, jako by vkládal na lid žehnající jméno Hospodinovo. Je-li žehnání přenášením určité síly, pak lze žehnati i předměty, na př. prorockou hůl [2Kr 4,29], kámen nebo oběť [1S 9,13]. Truhla úmluvy

byla zvláštním nositelem Božího požehnání. Každý dar je kusem požehnání, částí vlastní duše dárcovy: Joz 14,13; 15,19; Sd 1,15; Gn 33,11; 1S 25,18.27; 30,26; 2Kr 5,15. Požehnání se přenáší i *pozdravy na rozloučenou [Gn 47,10; Joz 22,7; 2S 6,18; 1Kr 8,66], neboť i slovo se může stát nositelem požehnání právě tak jako kletby.

Je-li kdo požehnaným, jeví se to podle výkladů Pedersenových zvláště v jeho schopnosti míti mnoho potomků [Gn 1,22; 12,2; 13, 16; 26,24; 28,14; 35,11; 48,4]. Při tom nebylo hlavním vodítkem to, že početná rodina nebo kmen se snadněji ubrání nepříteli a vykoná více práce, nýbrž spíše to, že člověk s mnoha potomky prospívá v duších svých potomků; jeho duše se rozšiřuje. Čím více potomků, tím větší je duše otcova. Míti rozsáhlou rodinu nebo »dům« je vrcholem požehnání podle názoru staroizraelského [2S 7,11-16.29; 1Kr 2,24; 11,38 atd.]. Požehnaná žena rodí děti. Proto izraelské ženy všecko vynaložily na to, aby měly co největší schopnost plodivou [Gn 30,14n *Jablečka; 1S 2,20n]. Je zřejmo, že žena mohla být požehnanou jen ve styku s mužem. I sebevětší její požehnání sloužilo vlastně jen rozšíření duše mužovy.

Požehnání se jeví i v bohatství stád a v úrodě [Gn 26,12-14; 27,27n; Lv 25,21; Jb 29,1-6, sr. 21,8-13; 42,12]. Nejkrásnější popis toho, co Izrael rozuměl požehnáním, je v Dt 28,1-13; Gn 49,8-12.22-26. I pozdější proroci mluví podobně: Jl 2,14; Za 8,12n; Mal 3,10n. Samo sebou se rozumí, že k požehnání patří i vítězné vedení válek [Gn 27,29; Nu 24,17n; Dt 33,11].

Ve SZ význam p. záhy zduchovněl. Souviselo to s tím, že Bůh byl svrchovaným dárcem p. [Dt 28,12; Ž 90,17], jež bylo vázáno na poslušnost člověkovu [Dt 28,1nn; sr. 11,26nn; 30,1nn.15nn; Lv 26,3nn; Ž 24,4n] a jeho doufání v Hospodina [Jr 17,5.7], takže každé žehnání bylo nakonec vyprošováním p. od Hospodina [Gn 48,15n; 2S 7,29; 1Pa 16,2]. Poněvadž pak p. Hospodinovo je možno ztratit, bylo třeba za ně prosit, znovu je přijímat a znovu se o něm ujišťovat. Před svou smrtí žehná Mojžíš lidu, aby jej ujistil Boží přízní [Dt 33,1nn]. Stejně tak činí Jozue [Joz 22,6n], velekněz Eli [1S 2,20], David [2S 6, 18], Šalomoun [1Kr 8,14.55n. *Dobrořečiti] a j. Teprve ponenáhlu se stalo žehnání výsadou kněžskou [Lv 9,22n; Dt 10,8; 21,5; 1Pa 23,13] a jednou z hlavních součástí kultu [Nu 6, 22-27; v době Ježíšově směl jen kněz, a to pouze v jerusalemském chrámě žehnati těmito slovy, při čemž vyslovil i jméno *Jahve,* jež se jindy nesmělo vysloviti]. Při tom je příznačné, že nejen Bůh žehná, nýbrž i věřící žehnají Hospodina. Kral. tu hebr. *bárak* překládají dobrořečiti [Gn 24,48; Dt 8,10; Sd 5,2.9; Ž 16,7; 34,2]. Původně snad šlo při tom o názor, že zdroj požehnání, který je v Bohu, může být žehnáním rozhojněn, zlořečením umenšován. Ale v kultickém životě Izraelově žehnati Hospodina znamenalo vzdávati mu čest, dobrořečiti mu na výraz vděčnosti za přijaté milosrdenství [Jb 1,21; Ž 113,2; Dn 2,20]. Požehnaný Hospodin [Gn 9,26; 14,20; 1Kr 8,56; Ž 28,6; 66,20; 72,18 a j.] = chvályhodný Hospodin, který je zdrojem požehnání [sr. Ř 1,25; 9,5; 2K 1,3; Ef 1,3; 1Pt 1,3]. Každá modlitba před jídlem a po jídle počínala formulí »Požehnaný Hospodin « [Dt 8,10] a ovšem i jiné modlitby. V t. zv. *Š^e^móné - 'eśré,* hlavní modlitbě židovstva, již se modlil každý Žid třikrát denně, je 18krát opakována tato formule.

NZ značně prohloubil sz pojem p. tím, že jej uvedl v úzké spojení s Mesiášem, v němž se plně uskutečnilo p., dané Abrahamovi [Mesiáš je onen tajemný Melchisedech, jenž dal požehnání už požehnanému Abrahamovi Žd 7,1.6n], a s vírou, t. j. důvěrou v Boží zaslíbení [Žd 11,20n sr. L 2,34]. Je příznačné, že na rozdíl od SZ [Gn 12,2; 26,29; Dt 28,3nn; Sd 17,2; Rt 2,20] člověk nikdy není nazván požehnaným [řeckým *eulogétos* = ten, jenž má být veleben. Tohoto výrazu se užívá jen o Bohu Mk 14,61; L 1,68; Ř 1,25; 9,5; 2K 1,3; 11,31; Ef 1,3; 1Pt 1,3 sr. Zj 5,12.13; 7,12]. Je však o lidech užíváno slovesného tvaru [participia pasivního perfekta *eulogémenos*]; na př. Maria je nazvána *eulogémené* = ta, jíž Pán požehnal; [L 1,42 sr. Dt 28,3n; Sd 5,24], požehnaná mezi ženami, protože je matkou Mesiášovou. Mesiáš je vítán jako požehnaný [Mt 21,9; Mk 11,9n; L 19,38; J 12,13], protože přichází »ve jménu Páně« a přináší království Boží. Ježíš žehná dítkám [Mk 10,16] a učedníkům [L 24,50n], a Petr shrnuje poslání Ježíšovo slovy: »Poslal jej (Bůh), aby vám žehnal tím, že se každý z vás odvrátí od svých špatností« [Žilka Sk 3,26]. Pavel pak je přesvědčen, že přijde do Říma »v plnosti Kristova požehnání« [Žilka Ř 15,29 podle lépe dosvědčených rukopisů].

Tam, kde jde o sz a židovský zvyk žehnání před jídlem, překládají Kral. dobrořečiti [Mk 6,41; L 24,30] nebo požehnati [Mt 14,19; Mk 8,7] ve smyslu děkovati. Stejně tomu bylo u poslední *Večeře [Mt 26,26; Mk 14,22 Kral. »dobrořečil«, Žilka: »požehnal«; sr. 1K 10,16, kde Pavel připomíná, že při Večeři Páně »dobrořečíme kalichu dobrořečení«, protože jím se stáváme účastni na krvi Kristově].

Mluví-li Mt 25,34 o »požehnaných Otce« Ježíšova, jsou tu míněni ti, kterým Otec požehnal, t. j. u nichž v Kristu došlo splnění ono požehnání, jež bylo kdysi dáno Abrahamovi [Ga 3,8n.14; Žd 6,14; Ef 1,3]. Jsou to ti, kteří byli povoláni, aby dědičně obdrželi požehnání; pro ně platí už v tomto životě zákon Ježíšův: dobrořečit [žehnat] a nezlořečit [L 6,28; Ř 12,14; 1K 4,12]. Tito požehnaní se kryjí s těmi, jež Ježíš obyčejně nazývá *blahoslavenými.

Ve Sk 18,21 a 2K 2,13 překládají Kral. řecké *apotassesthai* [= rozloučiti se] výrazem požehnati.

Požitek, stč. = zisk, užitek, úrok [Mt 25,27].

Požívání = užívání [1Tm 6,17].

Požříti, novoč. = pozříti, pohltiti, polknouti [Ex 7,12; 15,12; Nu 16,32; Jon 2,1; Zj 10,9 a j.].

Práce. V otrokářské společnosti starých Řeků i Římanů byl činěn rozdíl mezi prací tělesnou a duševní v tom smyslu, že tělesná práce byla pokládána za méněcennou pro vzdělaného, bohatého a politicky svobodného člověka. Tělesná p. byla údělem otroků. Svobodného člověka je důstojný jen sport, politický nebo jiný rozhovor na tržištích nebo při hostinách, činnost státnická a válečnická a po příp. i literární. Stoická filosofie podceňovala tělesnou práci také z toho důvodu, že nepočítala s nápravou tohoto světa. Tvrdí se, že nedostatek vážnosti k tělesné práci vedl k tomu, že Řekové a Římané učinili jen malý pokrok v přírodních vědách ve srovnání s filosofií a matematikou. Podobně je tomu doposud i v buddhismu, jenž v kontemplativním životě vidí ideál lidského bytí. Ani islám necení práci příliš vysoko.

Assyrští otroci jdou kácet les. Přes rameno nesou pily a sochory, na voze vezou provaz. Reliéf z Ninive.

U Izraelců se však neshledáváme s pohrdáním tělesnou p-í. Naopak: p. byla pokládána za Boží rozkaz a úděl člověka, jak vysvítá z vypravování o stvoření světa, kde člověku bylo uloženo, aby podmanil zemi a všecko její tvorstvo [Gn 1,28 sr. Ž 8!], podobně jako z vypravování o ráji, který měl člověk »dělat a ostříhat« [Gn 2,15]. Také Desatero obsahuje rozkaz: »Šest dní pracovati budeš a dělati všeliké dílo své« s odůvodněním, že »v šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všecko, což v nich jest« [Ex 20,9.11]. P. je pro biblické pisatele tak samozřejmá jako východ slunce nebo to, že lvíčata denně vycházejí na lov [Ž 104,19-23]. Právě účelná práce odlišuje člověka od ostatních tvorů [Ž 104,23]. Poctivá p. přináší Boží *požehnání [Ž 65,10-14, sr. 2Pa 15,7; Ž 128,2; Př 10,16; 14,23; Iz 53,11; 1K 15,58]. Bůh dává moudrost a umění řemeslníkům, »aby vtipně smysliti uměli«, jak se co dělá [Ex 35,30 - 36,2]. Zvláště Přísloví je plno napomínání k pilné práci [Př 6,6-11; 18,9; 31,10-31] a apokryfní Ecclesiasticus [Moudrost Sirachova] 7,15 výslovně praví: »Neměj v nenávisti těžkého díla a orby, kterouž stvořil Nejvyšší« a ví, že bez pracovníků »nebývá vzděláno město« [38,37]. Bibličtí pisatelé nepovažovali za nutné zamlčeti, že Saul,

Zajatí Izraelci pracují na stavbě paláce assyrského krále Sargona. Reliéf z Chorsabadu.

první král izraelský, byl povolán ke svému úkolu, když šel »za voly s pole« [1S 11,5], a že Ježíš, Spasitel světa, byl »tesařem« [Mk 6,3, řecky *tektón* = stavební řemeslník], a tak vzal na sebe »podobu služebníka« [F 2,6], ačkoli byl »ve způsobu Božím«. Ve svých podobenstvích o království Božím užíval Ježíš příkladů ze života práce, takže bychom z nich mohli sestavit popis pracovních a obchodních poměrů tehdejší doby. Také on odsuzuje lenost [Mt 25,14-30] a vyslovuje zásadu, že dělník je hoden své mzdy [L 10,7, sr. Mt 10,10]. Volá-li do království Božího, volá k práci v Božích službách [sr. Mt 20,1nn]. V nz době bylo zvykem, že každý učitel Zákona se musel naučit nějaké tělesné práci, aby mohl vydržovat sebe i rodinu. Také Pavel se držel této zásady [Sk 18,3 sr. 20,34], ačkoli podle 1K 9,4-15 a 2Te 3,7-10 by byl měl právo - podle nařízení Páně [Mt 10,10; 1Tm 5,18] - nechat se vydržovat církví [sr. F 4,15nn; 2K 11,9; 1K 9,6-15]. Jakmile se křesťanství octlo na hellenistické půdě, muselo začít bojovat proti hellenistickému podceňování tělesné práce. V 2Te 3,6-10 na adresu těch, kteří se domnívali, že vzhledem k brzkému příchodu Páně není třeba pracovat, vyslovuje zásadu: »Nechce-li kdo dělati, ať také nejí« a vyzývá je, aby pokojnou prací svých rukou si vydělali svůj chléb. Bez p. by sbor klesl na úroveň žebráků a byl by pohoršením těm, »kteří jsou vně« [1Te 4,1 1n]. Ef 4,28 napomíná, aby každý pracoval svýma rukama, protože by jinak neměl z čeho uděliti nuznému [sr. Mt

5,42; Ř 12,11]. Jk 5,4 pak zadržování mzdy prohlašuje za křivdu, volající k nebi. Je možno říci, že křesťanství znamená ve starém světě nové hledisko na tělesnou i duševní práci, zvláště když stvořilo pojem *povolání a věrnosti v povolání, které dal Bůh člověku.

Bible ovšem také tvrdí, že p. trpí tam, kde člověk propadl hříchu. Naznačuje to už vypravování o *pádu člověka [Gn 3]. Celá oblast lidské p., jež měla být radostnou spoluprací na společném dobru, stala se jevištěm lidského soupeření a bratrovražedných hádek [Kain a Ábel Gn 4]; země plodí »trní a bodláčí« [Gn 3,18]. Řád, který měl Bůh na mysli při stvoření světa a člověka, určeného k práci, byl narušen lidskou vzpourou proti Bohu. P., jež měla být radostnou činností, stala se tvrdou nutností a zákonem. Zvláště kniha Kazatel hovoří o bezútěšnosti p. [Kaz 1,3; 2,10n. 18-22; 3,9n; 4,4.8; 5,15; 6,7, sr. Ž 90,10 a 73,5; Iz 65,23]. Ve stejném duchu mluví apokryfní kniha Ecclesiasticus [38,25-41].

Ale tomu, jenž byl Kristem zbaven tíživé a drtící nadvlády Zákona a vykoupen z hříchu, který usiluje nejprve o království Boží a jeho spravedlnost, p. se proměňuje v radostnou službu lásky. Je v Kristu, t. j. přestává žít v oblasti Zákona a stává se opět tvorem, jenž je schopen naplniti původní určení, dané člověku. Jeho denní p. je zbavena kletby. I když Mt 11,28nn se vztahuje především na ty, kteří jsou upracovaní a usouzení nesnesitelným břemenem zákonických předpisů, v přeneseném smyslu platí o všech pracujících a obtížených. Neboť jho lásky, které na věřícího vkládá Kristus, ulehčuje i každodenní práci, kterou se věřící učí chápat jako bratrskou a sesterskou službu, jež je současně službou Bohu [sr. 2K 6,4nn; 1Te 1,3; Ef 6,6n; Ko 3, 23n]. Pak nezáleží na tom, čím sloužíme, zda prací tělesnou nebo duševní. Jde vždy o to, co potřebuje lidská společnost. Je příznačné, že i svou práci v církvi popisuje Pavel řeckým výrazem *kopos, kopián = p.,* spojená s námahou; nalopotiti se, těžce pracovati, ale v 1K 15,10 upozorňuje na to, že ho k této p-i uzpůsobuje jemu přítomná milost Boží. Je to lopota, která jej však naplňuje hrdostí a radostí [2K 11,23; 1K 15,10]. Neboť se namáhá o dokonalého člověka v Kristu [Ko 1,28n]. Často je ovšem naplněn bázní, aby se nelopotil nadarmo [Ga 4,11; 1K 3,8; 1Te 3,5; F 2,16]. Také o p-i jiných ve sboru užívá týchž výrazů [1K 15,58; 2K 10,15; 1Te 5,12]. Je to p. lásky [1Te 1,3], v Pánu [Ř 16,12], jež je hodná vyššího uznání [1Te 5,12; sr. 1K 16, 16; 1Tm 5,17]; p., nesená nadějí v Bohu [1Tm 4,10]. P. ve sboru je tedy namáhavá p., rovná tělesné p-i [Sk 20,35; 1K 4,12; 2Te 3,8]. Ve 2. stol. však se přestalo mluviti o p-i v církvi výrazy *kopos, kopián,* kterých řečtina užívala pro tělesnou práci. Zdály se - patrně pod vlivem hellenismu - nedůstojnými výrazy pro duchovní p-i.

Je tedy zřejmo, že bible pokládá p-i za nutnou a užitečnou činnost člověka [sr.J 6,27; Mt 6,25-34], i když v ní nevidí všecek smysl života. V období Zákona byl sedmý den určen k odpočinku. Tak jako je člověk určen k tomu, aby se podílel na tvůrčí p-i Stvořitelově, tak je určen také k tomu, aby se sdílel o jeho odpočinek [Gn 2,1-3; Ex 20,11]. Tento odpočinek sedmého dne je pak předobrazem onoho eschatologického odpočinutí, jež je připraveno Božímu lidu [Žd 4,9-11; Zj 14,13].

Pracovati o = namáhati se o něco, zasazovati se o něco, usilovati o něco, o něco se snažiti [různé řecké výrazy, J 6,27; Sk 24,16; Ko 1,29].

Vidělo mi se pracno = v mých očích to bylo lopocením [Ž 73,16].

Práh. U svatyní po pravidle kamenný. P. a brána byly pokládány za posvátné. U vchodu do domu za nejstarších dob byly přinášeny oběti za rodinu; v assyrštině *suppú* = modlitba je odvozeno od *sippu* = práh [hebr. *saf],* V Egyptě je dodnes nad p-em obětováno na uvítanou pána domu a podle Herodota byl obětován vepř Osiridovi u p-u domu. Šlápnouti nedbale na p. bylo pokládáno za zhoubné. Proto v Sýrii dodnes jsou nevěsty přenášeny přes p. domu ženichova. Podobné zvyky jsou známy ze starého Řecka, Říma a Indie. Někteří badatelé se domnívají, že i slavnost *fáze, hebr. *pesach* [od *pásach* = = skákati, tančiti], má původ v nějakém prastarém obřadu, při němž Izraelci přeskakovali p., když předtím u p-u obětovali. Hebr. *bassaf* [Kral. »v medenici« Ex 12,22] lze také překládati »na prahu«. Klostermann pak překládá 1Kr 18,21: »Dokudž skákati budete přes oba prahy?« [místo masoretského *s^e^'ippîm* čte *sippîm],* t. j. budete s touže posvátnou úctou vstupovati do svatyně Boží a Bálovy. Podobně jest rozuměti Sof 1,9 [podle LXX]: »Navštívím v ten den každého, kdo [s posvátnou hrůzou] přeskakuje p., avšak naplňuje dům pánů svých [nebo spíše Hospodinův!] nátiskem a lstí«, t. j. přichází s rukama poskvrněnýma krutostí a nespravedlností. V 1S 5,1-5 máme lidový výklad skutečnosti, že Filištínští přeskakují práh své svatyně. Poněvadž p. i brána svatyně byly posvátné [podle Ez 47,1 vycházel zpod chrámového p-u posvátný pramen], bylo považováno za zvláštní výsadu, státi se strážným p-u [2Kr 22,4; 23,4; 1Pa 9,19; Ž 84,11; Jr 35,4; sr. Est 2,21, nejde-li tu podle LXX o »strážné života« 1S 28,2].

Prahnouti = povlovným horkem schnouti, vysychati, chřadnouti [Ž 32,3; Iz 41,17; Pl 4,8].

Prach, hebr. *'áfár,* jež Kral. překládají také prsť [Gn 26,15; Lv 17,13; 1Kr 18,38; Am 2,7], země [Jb 7,21; 8,19; 22,24; 28,2], popel [Nu 19,17], ale také násep [Ab 1 10], může tak jako *popel symbolisovati ponížení, nicotu, nestálost a křehkost ve rčeních jako »váleti se v p-u« [Mi 1,10], »žráti nebo lízati p.« [Gn 3,14; Iz 49,23; 65,25; Mi 7,17], »seděti v p-u« = činiti pokání [Iz 47,1; sr.

Jb 16,15; 42,6], »dávati ústa do p.« [Pl 3,29] = ponížiti se v lítosti, »sraziti v p.« [Iz 25,12; 26,5], »vyzdvihnouti z p-u« = povýšiti [1S 2,8; Ž 113,7], »setříti jako p.« = úplně zničiti [2Kr 13,7; 23,15] = »potříti jako p.« [2S 22, 43] a j. Praví-li bible, že člověk byl učiněn z p-u a že se navrátí v p., naznačuje tím jeho nicotu [Gn 2,7; 3,19; 18,27; Jb 10,9; 30,19; 34,15; Ž 103,14; 104,29; Kaz 3,20]. P. jest také označením hrobu [Jb 17,16; 19,25; 20, 11; 21,26; Ž 22,16.30; 30,10]. Na druhé straně slouží p. k označení velkého množství [Gn 13,16; 28,14; Nu 23,10; 2Pa 1,9; Jb 27,16; Za 9,3].

»Házeti p. [prsť] nad hlavy« = »sypati p. na hlavu« bylo výrazem hlubokého smutku [Jb 2,12; sr. Joz 7,6; 1S 4,12; 2S 1,2; 13,19; Neh 9,1; Pl 2,10; Ez 27,30]. Zuřivost Židů při výslechu Pavlově je ve Sk 22,23 názorně vystižena tím, že si rvali pláště a házeli prach do vzduchu, snad proto, že neměli po ruce kameny anebo se je neodvážili házet, protože u Pavla stál také římský velitel. »Vyraziti p. z noh na někoho« bylo znamením naprostého oddělení se od někoho, zřeknutí se někoho a odmítnutí odpovědnosti za někoho [Mt 10,14; Mk 6,11; L 9,5; 10,11; Sk 13,51; 18,6].

Prach *a p a t e k á ř s k ý = lékárnický prášek [Pís 3,6].

Prak jest jednoduchá zbraň pastýřů na východě, skládající se z kusu kůže, upevněné s obou stran provazy. Do kůže se vkládal zaoblený kámen, roztočil nad hlavou, při čemž se jeden z provazů pustil, takže kámen prudce vyletěl. Starověcí národové užívali p-u i ve válce [Egypťané, Assyřané, Peršané a j.]. Mezi Izraelci vynikli zvláště příslušníci kmene Benjaminova jako prakovníci, kteří dovedli zacházet s p-em i levačkou [Sd 20,16; 1Pa 12,2]. David zabil Goliáše p-em [1S 17,48nn].

Assyršti prakovníci. Reliéf z Ninive.

O Bohu se praví, že »vyhodí z praku obyvatele země« [Jr 10,18], která se oddala modlářství.

Prakovník je člen zvláštního oddílu vojska, který byl vyzbrojen praky [2Kr 3,25; 2Pa 26,14].

Pramen. Tak překládají Kral. nejméně šest různých hebr. výrazů, ježto význam stč. »pramen« byl mnohonásobný: p. vlasů [Sd 16,13]; naleziště [na př. stříbra Jb 28,1]; p. vody [Ž 46,5]; zřídlo, zdroj, východiště [2Kr 2,21; Ž 107,33.35; Iz 41,18; 58,11]; hebr. *mákôr* a *mabbû'a* označují to,co dnes myslíme p-em [Př 5,18; 10,11; 13,14; 14,27; 18,4; Jr 2,13; 9,1; 17,13; Iz 35,7; 49,10]. Jinde tatáž hebr. slova, jež tlumočí výrazem p. [*'ajin* a j.], překládají také studnice, potok, tok a p. Nevysychající p-y byly ve starověku pokládány za posvátné. Ukazuje na to na př. jméno »dračí p.« [Kral. »studnice draková« Neh 2,13], jenž vyvěral někde na křižovatce údolí Gedronského a Hinnomského pod Jerusalemem. Snad byl tento p. spojen s hadím kultem. V přeneseném smyslu se mluví o p-i života [Př 10,11; 13,14; 14,27], moudrosti [Př 18,4], p-i vod živých [Jr 2,13; 17,13]. Jk 3,11 na p-i jenž z téhož zřídla nemůže chrliti sladkou hořkou vodu, ukazuje na vnitřní rozdvojenost člověka, jenž týmž jazykem dobrořečí Bohu a zlořečí lidem. *Studna.

Praporec. Každý kmen izraelský, putující po poušti, měl svůj vlastní p. [Nu 1,52], po případě *korouhev [Nu 2,2]. Nevíme, jak vypadaly. Praví-li »milý« v Pís 6,3 o své přítelkyni, že je »hrozná jako vojsko s praporci«, chce tím naznačit její podmaňující sílu.

Prášek [Iz 29,5; 40,15]. *Prach.

Prašivina, prašivost, stč. strup, svrab. Často je tím v bibli označeno malomocenství [Lv 13,2; 22,22] nebo jeho jistý druh, zvaný ustavičná p. [Lv 21,20]; jindy pohlavní nemoc [Dt 28,27] nebo různé lišeje [Iz 3,17]. P. jako všecky nemoci měla za následek kultickou nečistotu [Lv 14,54-57]. Č.

Praštění = praskání [Kaz 7,6].

Práv býti, zůstati = míti pravdu [Jb 11, 2; Iz 41,26].

Pravda. 1. Máme-li uspokojivě vystihnout biblické pojetí p-y, musíme si povšimnout také míst, v nichž v českém překladu nalézáme jiné české výrazy, a to nejen slova příbuzného kořene jako *pravý, *pravdomluvný, *pravost, *právě, nýbrž i pojmy na pohled vzdálenější jako *spravedlnost [spravedlivý], *upřímnost, *stálost [stálý] a zejména *věrnost [věrný] a *víra. Všecka tato slova jsou totiž v Kralické bibli občas překladem výrazů, jejichž obvyklý překlad je p. Tato pestrost a na pohled až nepřehlednost překladová je už sama o sobě náznakem toho, že biblický pojem p-y má zvláštní povahu a nekryje se s běžným pojímáním.

2. V SZ podkladem slova p. jsou dvě příbuzná a obsahem si blízká hebrejská slova *'emet* a *'emúná*. Obě jsou odvozena od téhož

[714] **Pravda**

kořene '*-m-n,* který je nám povědomý ze slůvka *»amen«.* Význam tohoto slůvka je v katechismu vystihován slovy »stane se tak vpravdě a jistě«,což správně odpovídá základnímu významu onoho hebrejského kořene: býti pevný, jistý, stálý, spolehlivý, věrný; v tak zvaném kausativním kmenu [hifilu] znamená toto sloveso: pokládati za spolehlivé čili: důvěřovati, ano někdy přímo: věřiti. Na tomto pozadí pochopíme, že *'emet* označuje pevnost a zajištěnost nějaké věci, ještě častěji však spolehlivost, stálost a věrnost nějaké osoby. Význam příbuzného *'emúná* je v podstatě stejný, je při něm však ještě o něco větší důraz na osobní věrnost, takže někdy - na př. snad Ab 2,4 - může nabýt i významu »víra«, tehdy totiž, myslí-li se na spolehlivost a věrnost člověka v poměru k Bohu. Oba pojmy jsou v důležitých sz výrocích vyjádřením osobních vztahů mezi lidmi, zejména však mezi Bohem a člověkem. Zároveň patří k pojmům, které vystihují základní a celostní řádnost, harmoničnost a normálnost těchto vztahů podobně jako na př. pojmy *spravedlnost [sr. i *ospravedlnění 1, str.558, sloupec 2], *pokoj, *milosrdenství; není tedy náhodou, že se tyto pojmy často objevují v sousedství pojmu p-y.

P. v SZ tedy není něco, co člověk pouze vidí,pozoruje, bere na vědomí, nýbrž je v prvé řadě něčím, co přijímá, prožívá nebo sám činí. P. je harmonie člověka s objektivním řádem života, při čemž je tu na rozdíl od ostatních příbuzných pojmů zdůrazněno, že tato harmonie je spontánní, že člověk nejen formálně a snad z vnějšího přinucení, nýbrž z celé bytosti souhlasí s tímto řádem, takže není žádného rozporu mezi jeho konáním a jeho srdcem. Pro SZ je charakteristický obrat »činit pravdu«, obyčejně ve spojení »činit milosrdenství a p-u«. Tímto obratem se vystihuje takové jednání, jímž se zakládá, prokazuje a utvrzuje řádný, normální, t. j. pokojný a milosrdný vzájemný poměr [sr. Gn 24,49; 47,29; Joz 2,14]. Je zde jasně vidět, jak p. v sz pojetí těsně souvisí s pospolitostí, vyjadřujíc a zajišťujíc její spolehlivou soudržnost a závaznost.

Odsud se snadno pochopí, že se pojem p-y často objevuje v právních souvislostech. Je požadováno, aby se soud dál podle p-y, t. j. podle spolehlivě a správně zjištěného stavu věcí i podle správné normy, která odpovídá nadosobnímu řádu. V tomto smyslu se Dt 22,20 mluví o pravé [pravdivé] žalobě a Dt 13,14; 17,4 o zjištění »p-y a jisté věci«, Ez 18,8; Za 7,9; 8,16 o pravém [pravdivém],t.j. spravedlivém soudu. Proto také je předním znakem mesiášského Služebníka Hospodinova, že bude vynášeti soud podle p-y [Iz 42,3], jako zase naopak je znevážení a zneuctění této soudní p-y hlavním příznakem zkázy a rozvratu, o němž mluví Iz 59,4.14.15, sr. Jr 7,28. - V tomto právním pojetí p-y je jedna složka, která je jakoby mostem od prvotního hebrejského [a vůbec staroorientálního] pojetí p-y jakožto řádnosti a spolehlivosti ve vztahu k pospolitosti k novějšímu [původně řeckému, viz oddíl 3] pojetí p-y jakožto shody lidského poznání se skutečným stavem věcí. Má-li totiž soud být »pravý«, t. j. spravedlivý, musí se zakládat na spolehlivém,skutečnosti odpovídajícím zjištění toho, čemu se v novodobé právní mluvě říkává skutková podstata. Proto pojem p-y [týká se to hebr. *'emet* více než *'emúná]* nabývá na jedné straně také významu »pravá, spolehlivě a správně zjištěná skutečnost«, na druhé straně významu »pravdivost, pravdomluvnosti V tomto smyslu se mluví o pravdomluvném svědku Př 14,25, ale také o »právě«, t. j. pravdivě promluveném slovu prorockém Jr 23,28. Zde tedy pojem p-y vyjadřuje i pravdivost, t. j. realitu a legitimnost [skutečnost a oprávněnost] zjevovatelského aktu prorockého.

Tím jsme u náboženského smyslu pojmu p., který je v SZ ovšem základem všeho. P. mezi lidmi, p. vzájemných lidských vztahů je zakotvena v p-ě Hospodinově. Vždyť pospolitost Izraele, která je konkrétním rámcem oné osobní a vztahové, dějící se p-y, není jen pozemským lidským svazkem, nýbrž spočívá na *smlouvě, kterou s Izraelem ve své svrchovanosti uzavřel Hospodin. On smlouvu utvořil, on ji také střeží a je zárukou její spolehlivosti a trvalosti. Uvedený již obrat »činit p-u« a zejména »činiti milosrdenství a p-u« má nejčastěji podmětem Hospodina [Gn 32,10; 2S 2,6; Ž 20,1 1n; 57,4; 61,8; 115,1 a mn. j.]. Spojení těchto dvou slov by bylo nesnadno pochopitelné, kdyby milosrdenství označovalo jen lidské citové hnutí a p. shodu lidského poznání, po př. lidské výpovědi,se skutečností. V SZ však *milosrdenství znamená v prvé řadě vztah odpovídající solidaritě a závaznosti smlouvy, p. pak spolehlivost a věrnost v téže smlouvě; jde tedy o dvě stránky téže skutečnosti, která je zakotvena v Hospodinu a v jeho jednání. P. Hospodinova je jeho věrnost a stálost jako Pána smlouvy, která není zviklána ani nevěrností lidskou [sr. nz formulaci 2Tm 2,13!]. Jinak řečeno, p. je platností a spolehlivostí Božích slibů i ovšem neotřesitelností jeho příkazů a hrozeb [Ž 19,8; 33,4; 119,128]. P. Hospodinova - a odvozeně i p. mezi lidmi - se tedy projevuje a uskutečňuje v časovém dění, právě v tom, že jeho smlouva odolává a jeho sliby se plní. Na to může navázat eschatologické a soteriologické pojetí p-y [sr. Ž 40,11; 117,2; 146,6]. Je odsud vysvětlitelné, proč Kraličtí směli Ž 31,6, doslovně »Bůh p-y«, přeložit »Bůh věrný«. Stejně je na tomto pozadí vysvětlitelné, že pojem p-y může příležitostně označovat takový lidský postoj, který odpovídá věrnosti Hospodinově. Patří sem nejen Ab 2,4, nýbrž i Ž 85,11-12, kde se milosrdenství [a spravedlnost] uvádí na straně Boží, kdežto pravda [a pokoj] na straně lidské. Kraličtí zde ovšem *'emet* přeložili slovem »víra«, ne neprávem potud, že tím naznačili, že pro SZ »věřit« v náboženském smyslu znamená chovat se tak, jak to odpovídá věrnosti

čili p-ě Boží, t. j. očekávat a spoléhat na něho ve všech okolnostech života.

I Boží p. má ovšem ty znaky, které jsme viděli při odvozené p-ě lidské. Je spravedlností Božího soudu [Ž 19,10; 111,7; 119,66]. A ovšem: v Božím jednání, v Boží smlouvě, v slovu Božího příkazu i zaslíbení se zjevuje sama skutečnost nejskutečnější, takže odsud pojem p-y nabývá také významu shody s pravou skutečností. Vždyť on, Hospodin, je jediný Bůh pravý [pravdivý] a živý [Jr 10,10] na rozdíl od neskutečných, nicotných bůžků pohanských [sr. Ž 115,4-8; Iz 40,19-20; 44,10-19]. Na tomto základě bylo písemně zachycené zjevení později označeno jako »spis pravdy« [Kral. »psání pravdomluvné« Dn 10,21], a ještě později se slovo p. stalo označením židovství jako pravého zjeveného náboženství v protikladu k pohanství. Pojem p-y tím byl nepochybně poněkud zvnějšněn, ale doznívá tu ještě základní sz poznání, že Bůh ve své svrchovanosti, neotřesitelné věrnosti a stálosti svého smluvního milosrdenství, v němž se člověku zjevuje k jeho záchraně, je zdrojem poslední a pravé p-y života i poznám.

3. V LXX jsou hebr. slova označující p-u nejčastěji překládána řeckým *alétheia* a jeho odvozeninami, i když *ʾemúná* bývá někdy překládáno slovem *pistis* [věrnost, také však víra]. Původním významem *alétheia* jest neskrytost, odhalenost; vyjadřuje tedy, že nějakou věc [nebo událost a pod.] můžeme jasně vidět, druhému ukázat, výstižně pochopit a vyslovit, že je přístupná našemu pozorování a poznávání Tento pojem bývá spojován se slovesy znamenajícími vnímání [viděti, slyšeti, hledati...] a sdělování [říci, oznámiti, ukázati...], nikoli však jako v SZ se slovesy činění: *alétheia* je pravá skutečnost předmětu, která tu už předem jest, nezávisle na našem jednání, a kterou můžeme jen dodatečně správně poznat. To, co jsme správně poznali, je ovšem pro nás právě tím průhledné, přehledné a proto i spolehlivé; nadto člověk, který věci správně poznává, ukazuje a vyslovuje, jest právě na základě toho pravdivý, t. j. spolehlivý, hodnověrný. Odsud i řecký pojem p-y [a zejména přídavné jméno pravdivý a pod.] nabývá významu osobní spolehlivosti a blíží se tím pojetí sz; proto *alétheia* není nevhodným překladem *ʾemet*. Podklad a celá orientace pojmu se však od hebrejského přece jen výrazně liší: v každém z nich se spíše jen na okraji objevuje to, co je v druhém významovým středem.

Řecké pojetí p-y jakožto nezakrytosti, přístupnosti věcí našemu vnímání a poznávání bylo vhodným východiskem pro kritickou otázku, zda opravdu poznáváme věci správně, zda se naše vnímání, chápání a vypovídání kryje se skutečností. Protikladem p-y je v tomto pojetí zdání, falešné domnění, omyl. Ona kritická otázka se ptá, co je vlastně pravé jsoucno a jeho podstata, a dále: jak, za jakých podmínek je můžeme poznati. Na tuto otázku rozličnými způsoby odpovídalo soustavné zkušenostní [vědecké] zkoumání v Řecku počínající i řecká spekulativní filosofie, která hledala pravé bytí cestou abstrakce. Celý tento způsob kladení otázky je SZákonu ovšem cizí; natolik lze říci; že sz pojetí pravdy je předkritické. SZ však klade kritickou otázku jiného druhu, totiž zda člověk sám stojí celou svou bytostí v p-ě, t. j. zda svou životní orientací a svým činěním správně odpovídá tomu řádu, který je jediným základem života a tedy i pravého poznání, jsa zakotven ve věrnosti Hospodinově. S hlediska této sebekritické otázky se ne dosti kritickým jeví zase myšlení řecké, mající sklon předpokládati bez dalšího zkoumání, že s člověkem samým je vše v podstatě v pořádku a že otázky začínají teprve tam, kde člověk má poznávat a ovládat vnější svět [počítaje v to po případě i jeho vlastní tělo a ovšem životní okolnosti].

Základní orientace řeckého pojetí p-y jako pravé, vlastní skutečnosti na rozdíl od klamu a zdání zůstává i tehdy, když spekulativní filosofie v době hellenistické přechází v mystický dualismus gnostického rázu, jemuž je zdáním celá hmotná, smysly vnímaná pomijitelná skutečnost, kdežto trvalou p-ou je božství, s kterým se člověk stýká, ne-li splývá, ve vytržení ducha, v němž pohasínají všecky normální obsahy lidské mysli. I zde p. je pravé jsoucno, jež poznáváme, byť jinak než normálním vnímáním, ani zde nejde v prvé řadě o p-u jako osobní věrnost milosrdnému a přikazujícímu Bohu.

4. V NZ se užívá řeckého *alétheia* a jeho odvozenin, ale myšlenkový základ je sz. I slovně je to patrno, když J 3,21; 1J 1,6 nalézáme obrat »činit p-u.« Praví-li Ef 4,21, že p. jest v Ježíšovi, chce tím říci, že v osobě a díle Ježíše Krista došly událostního potvrzení Boží sliby a spasitelné záměry: p. je tu tedy stálostí a spolehlivostí Boží. Podobně je Ř 15,8 řečeno, že Kristus se stal služebníkem obřízky, [t. j. přišel na svět právě v Izraeli] ve jménu či v zastoupení Boží p-y [Kral.: pro Boží pravost], t. j. právě proto, aby potvrdil platnost zaslíbení daných lidu staré smlouvy. Pojem p-y označuje věrnost Boží i Ř 3,7, jak vyplývá ze souvislosti 3,3-7. Stejný základní význam má i pojem p. evangelia [Ga 2,5.14]: ve zvěsti o Ježíši Kristu přichází k člověku spasitelná věrnost Boží. Proto je možno mluvit i o slovu p-y [Ef 1,13; Ko 1,5; 2Tm 2,15; Jk 1,18]: zvěstování slova je událostí, jíž se pravda čili věrnost Boží vždy znovu pro nás stává skutečností. Zároveň je ovšem pravdivý i obsah tohoto zvěstování, neboť správně ukazuje naši situaci před Bohem, naši vinu i Boží milosrdenství. Tím se nz pojetí pravdy blíží řeckému [poznání pravé skutečnosti], ale jeho základní se SZ shodná orientace se ukazuje v tom, že zjevování p-y evangeliem se obrací spíše ke svědomí než k rozumovému uvažování [2K 4,2] a že osvojení pravdy je mařeno spíše neposlušností než nedostatkem myšlenkových schopností [Ř 1,18; 2,8; Ga 5,7; sr. 1Pt 1,22].

Zároveň »hebrejskému« i »řeckému« pojetí však odpovídá, mluví-li se o p-ě Boží proto, aby se vyzdvihla skutečnost jediného pravého Boha proti nicotě bůžků a model [Ř 1,25].

Dosti často je ovšem slov p., pravdivý [pravý, pravdomluvný], v pravdě a pod. užíváno v prostém nebo jakoby zeslabeném slova smyslu, bez důrazu na poslední základ ve věrnosti a p-ě Boží. Tak se [Mk 5,33; 12,14; 12,32 a paralely] slovem p. nebo v pravdě myslí prostě pravdomluvnost čili upřímnost na rozdíl od lži a přetvářky [sr. i F 1,18]. Podobně se i jinde slovem p. označuje pravdivost výpovědi [Ř 9,1; 2K 11,10; 12,6; 1Tm 2,7], i když v některých z těchto výroků je patrno, že osobní pravdomluvnost apoštolova je projevem jeho služby vlastní p-ě Kristově. - Jindy má slovo p. obecnější smysl ethický, označujíc řádnost života na rozdíl od nepravosti [1K 13,6; Ef 4,24; 5,9; 6,14]; v jednom z podobných míst, 3J 3-4, Kraličtí místo p. překládají upřímnost.

V některých nz výrocích biblický pojem p-y Boha věrného a spasitelně jednajícího vede k tomu, že slovo p. označuje soubor Božího zjevení a obsah víry, někdy přímo i v podobě přesně formulovaného vyznání. Navazuje se tu na užití židovské [sr. závěr oddílu 2]. Tento význam se ohlašuje již v některých Pavlových výrocích, které jsme již uvedli v jiných souvislostech [na př. 2K 4,2; Ga 5,7], velmi zřetelný je však zejména v t. zv. *pastorálních epištolách, kde p. někdy označuje takřka již soubor učení církvi svěřeného a v církvi uchovávaného [církev je sloup a pevnost p-y 1Tm 3,15, odvraceti se od p-y je totéž co odpírati učení v církvi zvěstovanému 2Tm 4,4 a j.]. Sem patří i obrat »přijíti k poznání p-y«, což znamená uvěřit v Ježíše Krista a potvrdit tuto víru vyznáním a křtem [1Tm 2,4; 4,3; 2Tm 2,25; 3,7; Tt 1,1; Žd 10,26]. Nebezpečí, aby se toto užití pojmu pravdy neproměnilo ve vnější formalismus, čelí nejen Pavlovo odmítnutí podobného formalismu židovského domnívajícího se, že v pevně formulovaném zákoně má zabezpečující ztělesnění p-y [Ř 2,20], nýbrž nadto jasné vědomí, že p., a to právě p. evangelia, p. slova, není pouhá sebesprávnější. formulace, nýbrž živá osobní moc, která vládne našemu životu a proti níž nic nezmůžeme [2K 13,8].

Zvláštní místo mají i v této věci spisy Janovy. Slovo p. je tam časté. Jde tu o p-u, která se stala v Ježíši Kristu [J 1,17]. Toto dobře sz pojetí je dovršeno a převýšeno, praví-li se, že Ježíš pravdou sám jest [14,6]; jest jí proto, že v jeho osobě k nám s trvalou platností přichází věrnost a milosrdenství Boží [1,14]. On přišel vydati svědectví p-ě [18,37], a to netoliko svými slovy, nýbrž svou celou bytostí, která nám ukazuje Otce [14,8-9]. S touto vtělenou p-ou se setkává Pilát, ale nepoznává ji, protože sám není z p-y, a proto se ptá, asi spíše bezradně než skepticky: Co jest p.? [18,37-38]. U J stejně jako v celém Písmu je totiž p. především životní skutečností, nikoli pouhým nezaujatým a nezávazným poznáním věcí. Je v protikladu ke lži, v které člověk jinak žije; proto se v blízkosti pojmu p-y několikrát objevuje pojem světla, jímž se vyjadřuje, že v p-ě Ježíšem přinesené můžeme správně vidět sami sebe ve vztahu k Bohu a proto se i správně orientovat v životě. Uplatňuje se tu ovšem i něco z »řeckého«, zejména však z »gnostického« pojetí p-y [viz odd. 3]: pravá skutečnost je člověku samému o sobě zahalena a uzavřena a otvírá se mu toliko Božím zjevením. Tma lži však nespočívá v pouhé nevědomosti, nýbrž v hříchu, a zjevení p-y není pouhým sdělením správného vědění, nýbrž mocí, která vysvobozuje z otroctví hříchu [8,32-36]. Proto i slovo Ježíšovo, které je zdrojem této p-y [8,31], nelze chápat jen jako poučení, nýbrž jako slovo mocného, tvůrčího rozkazu, v němž je možno a třeba zůstávat. P. je založena ve slovu Božím, které je totožné s Ježíšovým posláním na svět a které dochází svého cíle tehdy, když se lidé posvětí v p-ě, t. j. přijmou slyšené slovo [17,17-19], Neděje se to svéprávnou mocí lidskou, nýbrž pravé přijetí Ježíše jako Slova i zůstávání v něm je dílem *Utěšitele, totiž Ducha p-y, který jediný uvádí ve všelikou p-u [14,17; 15,26; 16,13]. Proto je podle Jana možno vyjít ze tmy dřívějšího lživého způsobu života, vstoupit do nového vztahu k Bohu a tak se setkat s pravou, poslední skutečností života. To je modlitba [lépe: pravá pocta Boha] v Duchu a pravdě [4,23n]. V ní se dovršuje a naplňuje p. Boží milostivé věrnosti, život lidský je postaven na spolehlivý základ a tím zároveň dochází svého uspokojení i touha po Bohu, po nalezení pravé poslední skutečnosti života. Janovské pojetí lze tak pokládat za shrnující a vrcholící zpracování všech základních motivů biblického pochopení p-y. S.

Pravé, pravý, stč. spravedlivý, správný [Ž 19,10; 119,128], upřímný, dobrý, náležitý, skutečný [J 1,9; Sk 12,9; F 4,8], pravdivý [J 4,37; 5,31 a mn. j.], opravdový [J 4,23; Žd 10,22; Dt 12,28; Rt 3,12; Jb 42,7; Iz 30,10; Jr 5,1; Ez 18,9; Mi 3,9; J 10,41], spolehlivý [Ž 19,8], přímý [Ž 33,4], věrný [Ž 119,30 »cesta věrnosti«] a jinak. Nazývá-li 1Tm 4,6 zvěst o Ježíši Kristu »pravým učením«, užívá v řečtině výrazu *kalos,* jež znamená zdravý, upotřebitelný, zdatný, řádný, krásný, dobrý a souhrn toho všeho.

Právě, stč. spravedlivě, pravdivě, náležitě, správně [L 7,43; 10,28; 20,21; 2Tm 2,15], po právu [Gn 27,36; Ž 58,2; Př 29,14; Jr 4,2; 23,28], opravdu [Mk 11,32; L 24,34; J 1,48; 6,55; 7,26; 8,31.36; Sk 12,11], skutečně [1Tm 5,5], zrovna [Ex 12,41; Pl 4,15; J 4,53].

Pravice. Pravá ruka byla ve starověku především symbolem moci. O Bohu se praví, že jeho p. dokázala síly [= činí mocné dílo] a vyvýšila se [Ž 118,15n]; v jeho přesilné p-i je spasení [Ž 20,7; 60,7; 63,9, sr. Ex 15,6.12], trestá ty, kdo se vzpírají jeho p-i [Ž 17,7; 21,9].

Jeho p. dala vyvolenému lidu zemi [Ž 44,4], je plná spravedlnosti [Ž 48,11; sr. Iz 41,10] a utěšení [Ž 16,8], nade vše pak jeho p. stvořila svět [Iz 48,13]. Posadit se po p-i znamená sedět na čestném místě [1Kr 2,19; 1Pa 6,39; Ž 45,10; 80,18; 110,1; sr. Mt 20,23]. Z p. vycházelo silnější požehnání než z levice [Gn 48,14.17.18]. Vycházelo-li něco z pravé strany, bylo to příznivým znamením [u Řeků na př. let ptáků. Ben-jamin = syn pravice, štěstí. Sr. L 1,11]. Tak i nebeský Zákon napsaný ohněm svítil lidu izraelskému z p. Hospodinovy [Dt 33,2]. Proto srdce moudrých je po jejich p-i, t. j. obrací se k p-i, kde je Zákon Boží [Kaz 10,2], kdežto v levici [Moudrosti] je bohatství [Př 3,16]. K této levici se obracejí jen blázni [= bezbožní, Kaz 10,2]. P-í se přísahá [Iz 62,9] a uzavírá smlouva [1Mak 6,58; Ga 2,9]. Odtud si,vysvětlíme Ž 144,8, zvláště když si uvědomíme, že v arabštině p. a přísaha jsou označeny týmž výrazem. [Sr. 2Kr 10,15]. Obhájce stál na pravé straně [Ž 109,31]. Levá strana totiž byla v boji chráněna štítem, kdežto pravá strana byla nechráněna. Ale také žalobce stál u soudu po p-i obžalovaného [Ž 109,6; Za 3,1].

Praví-li NZ, že při posledním soudu »požehnaní Otce mého« budou postaveni na p-i [Mt 25,31nn], zlořečení na levici, je p-í označena šťastná, příznivá, spásná strana. Sk 2,33nn na základě Ž 110,1 dokazuje, že Kristus po svém zmrtvýchvstání byl p-í Boží vyzdvižen na p-i Boží [sr. Sk 5,31]. Ž 110,1 byl snad původně zpíván při nastolovacích slavnostech. Královský trůn s trůnním sálem byly umístěny na jižní, t. j. pravé straně chrámu, tedy »po p-i Boží«. NZ tento žalm vykládá mesiášsky [sr. Mt 22,41nn]. Ježíš si činí nárok na to, že bude sedět po p-i Boží ne proto, že je synem Davidovým, ale proto, že je Pánem světa [Mt 26,64; Mk 16,19; Sk 2,36]. Tak tomu rozuměl celý NZ [Sk 7,55n; Ř 8,34; Ef 1,20; Ko 3,1; Žd 1,3.13; 8,1; 10,12; 12,2; 1Pt 3,22; Zj 5,1]. Tento vzkříšený Kristus má podíl na Boží slávě; uplatnil ji při seslání Ducha sv. [Sk 2,33].

Pravidlo, stč. = pravítko, míra, v přeneseném smyslu pravda, zákon, předpis, podle nichž se kdo spravuje; hebr. *káv* = šňůra k měření [Jb 38,5; Iz 28, 17; Za 1,16], a *"ánák* = olovnice [Am 7,7n]. Řecké *kanón* je odvozeno ze semitského *káné* = třtina [1Kr 14,15], jíž se užívalo k měření. Pavel p-em myslí na normu, podle níž má člověk sám jednat anebo měřit jednání druhých. V Ga 6,16 ukazuje na to, že ti, kteří byli vykoupeni smrtí Kristovou, jsou vyňati ze staré skutečnosti se starými měřítky [pravidly], jako byly Zákon, obřízka, Izrael podle těla a p. Věřící se octli jako »nová stvoření« v nové skutečnosti. Jejich pravidlo je právě to, že pro ně neplatí stará měřítka. K těmto měřítkům, jež pocházejí z těla, je věřící naprosto lhostejný. Právě na této lhostejnosti se pozná, patří-li člověk k Božímu Izraeli. Praví-li Pavel v 2K 10,13, že se bude chlubiti »podle míry pravidla, kterou mu od měřil Bůh«, chce tím říci, že mu Bůh svěřil poslání, jež ho přivedlo až do Korintu jako prvního z misionářů. Práce v Korintu byla jeho Božím přídělem [tak překládá Žilka řecké *kanón,* které Kral. překládají »pravidlo«] Jakmile zjistil, že víra Korintských byla upevněna, obrátil svůj zrak ke Španělsku, kde ještě nikdo nepracoval. Neboť jeho zásada [pravidlo] byla kázati evangelium tam, kde jméno Kristovo nebylo ještě rozhlášeno [Ř 15,20n, sr. Iz 52,15]. Nechce se chlubiti, jako jeho odpůrci v Korintě, tím, »co jest již hotovo na cizím přídělu« [Žilka 2K 10,16]. P., o kterém mluví Pavel v 2K 10,13, je tedy jemu Bohem přidělený úkol, k němuž mu byla vyměřena milost [Ga 2,9; Ř 15,15nn].

V Ř 12,6 je užito řeckého výrazu *analogia* [= správný poměr, proporce]. Žilka překládá: »Ať ho tedy užívá ve shodě s vírou«; Hejčl jasněji: »Ať ho užívá úměrně k své víře«.

Praviti má často hlubší význam než tomuto výrazu dnes dáváme. Zvláště tam, kde kral. překládají hebr. *n^e^um* [= výrok, vyhlášení, předpověď]. Obsah tohoto výrazu je patrný čtenáři hebr. textu na př. 2S 23,1nn. Tam Kral. hebr. výraz *n^e^um dávíd* [= výrok Davidův] překládají »Řekl David«. Další verš pak praví, že Duch Hospodinův mluvil v něm [Davidovi], t. j. byl uchvácen mocí Ducha, což se projevilo v prorockém výroku. Jde ve skutečnosti nikoli o výrok Davidův, nýbrž o výrok, prohlášení Boží, které si našlo výraz v Davidově slově. Tak je tomu všude tam, kde *proroci ke svému výroku přidávají formuli *n^e^um jahvé,* Kral. »praví Hospodin, dí Hospodin« [Gn 22,16; 1S 2,30; Iz 1,24; 56,8; Jr 23,31; Ez 12,25; Oz 2,16; 11,11; Am 2,11; 3,10; 6,8.14; 9,13; Za 12,1]. Jde tedy o výrok Boží, vdechnutý prorokům. Místo *n^e^um* se též užívalo *dábár* [= *Slovo, Oz 1,1; Mi 1,1 a j.], jež se stalo odborným výrazem pro Boží oslovení [2S 7,4n], pro zjevení Boží neodvolatelné a prosazující se vůle v životě jednotlivce [1Kr 17,2.8; 2Kr 9,36; L 2,29; 3,2] i národů [1Kr 2,27]. *Mluvení, mluviti.

Toto sz pozadí je patrno v Nz zvláště tam, kde jde o výroky Ježíšovy. On jako vtělené *Slovo pronáší výroky s absolutní platností a s nárokem na poslušnost [Mt 5,22.28; 10, 27; 18,22; 21,21; Mk 2,11; 13,37; 14,14; J 3,12; 8,25; 16,7; Zj 2,12.18; sr. 1K 7,12].

Pravo, napravo. *Pravice. 2K 6,7, které Kral. překládají »skrze odění spravedlnosti napravo i nalevo«, tlumočí Žilka: »Se zbraní spravedlnosti na útok a na obranu«.

Právo, stč. výsada, zvyk, nařízení, předpis, pravidlo, zákon, slušnost, povinnost, řád. Tak překládají Kral. tyto hebr. výrazy: *chók* [= hranice, zvyk, ustanovení, řád, Ex 15,25; Lv 6,18.22; 7,34; 1S 30,25], *chukká* [= zvykový zákon Ex 12,14; Lv 3,17], *chekek* [ustanovení Iz 10,1]; *mišpát* [=soudní rozhodnutí, rozsudek Ž 119,7.108; Jr 32,8; oprávnění Jr 49,12; povinnost Ez 23,24; sr. Rt 3,13; 4,4];

dát [= královský výnos, nařízení, ustanovení Est 1,15; 3,8; 4,11; způsob, obyčej Est 2,12; právní zvyklost Dn 6,15; 7,25]; *tóra* [=učení, pravidlo, ustanovení Lv 11,46; 25,46; zákon Ex 12,49]; *s^e^dáká* [= nárok, právní nárok 2S 19,28]; *m^e^šárím* [= přímost, soudcovská spravedlnost Ž 99,4]. »Zběhlý v právích« = znalec práva, soudce [Dn 3,2]. »P. vražedníka« [Dt 19,4, hebr. *dábár]* = předpis, pravidlo pro vražedníka. Rt 3,13; 4,4 mluví o povinnosti nejbližšího příbuzného pojmouti za manželku bezdětnou vdovu nebo vykoupiti pole po zemřelém příbuzném [sr. Jr 32,8]. *Leviratní sňatek.

V NZ jsou tak přeloženy tyto výrazy: *dikaióma* [= právní ustanovení, právní a mravní řád, zákon Ř 1,32]; *exúsia* [= možnost, oprávnění, pravomoc, nárok 1K 9,12.18; 2Te 3,9; Žd 13,10; Zj 22,14]. *Hyiothesia* [= synovství, vlastně: osvojení za syna, adopce] překládají Kral. »p. synů« v Ga 4,5.

Viz článek Soudnictví u Biče I, 300nn. *Ospravedlnění. *Soud. *Soudce. *Spravedlnost.

Pravost, stč. jak co býti má, správnost; spravedlnost. »V pravosti« = ve spravedlnosti, spravedlivě [Ž 9,9; 72,2; 111,8; Iz 11,4]. »Země pravosti« [Iz 26,10], t. j. země, v níž je vše uspořádáno podle Božího Zákona. Ani dobré zákony a příklady, panující v takové zemi, nenapraví hříšníka a nenaučí ho spravedlnosti. »Pravost nemá průchodu« [Iz 59,14] = upřímnost, poctivost nemůže vstoupiti. »P. srdce« = upřímnost, poctivost srdce [Dt 9,5] ve smyslu osobní zbožnosti [sr. 1Kr 9,4].

Ř 15,8 je užito slova *alétheia* [pravda], a proto je správnější překlad Žilkův: Kristus se stal služebníkem obřezaných »na důkaz Boží pravdivosti, aby stvrdil sliby dané praotcům« Žd 1,8 mluví o Božím žezle [Kral. berle] jako o žezle p-i, doslova: přímosti, t. j. spravedlnosti.

Pravý. *Pravé.

Prázden, prázen býti, stč. = býti bez, býti zbaven [2S 3,29; Jr 49,12].

Prázdno = prázdnota [Jb 26,7]. Na prázdno = nadarmo, pro nic za nic [Iz 45,18], bez účinku [Jr 50,9]. *Prázdný.

Prázdný, stč. = nic v sobě nebo na sobě nemající, dutý [Ex 38,7 o oltáři], bez obsahu [Gn 37,24; Sd 7,16; 2Kr 4,3; Neh 5,13; Iz 29,8; Jr 14,3; 51,34; Ez 24,11; Na 2,10], bez účinku [2S 1,22; Iz 55,11], neobsazený [1S 20,18.25; Mt 12,3], bez plodů [Oz 10,1], bez darů [Gn 31,42; Ex 3,21; 23,15; 34,20; Dt 15,13; 16,16; 1S 6,3; Jb 22,9; Mk 12,3; L 1,53]. N.

Mt 12,36 mluví o p-ém slově [řecky *argos* = nečinný, neúčinný, o člověku, jenž nemá nic na práci, o poli, jež leží ladem; nepůsobivý, líný]. Myslí se tu na slova, jež nepůsobí nic dobrého, protože vycházejí ze špatného srdce [Mt 12,34n, *Marný]. 2Pt 1,8 je užito téhož slova; mluví se tu o určitých vlastnostech věřícího člověka, jež jej nenechají nečinným [Kral. prázdným], t. j. bez osvědčení křesťanského stavu ve sborovém i soukromém životě. Hejčl překládá: »Jsou-li tyto [ctnosti] ve vás a stupňují-li se, neudělají vás nečinnými ani neplodnými pro poznání Pána našeho Ježíše Krista«. Řecké slovo *kenos,* jehož základní význam je p. [viz Mk 12,3; L 1,53, 20,10-11], je v Kral. bibli překládáno slovy *marný nebo *daremný, po př. *nadarmo. X X

Pražma [Lv 23,14; Joz 5,11; Rt 2,14; 1S 17,17; 2S 17,28], pražené obilí, sloužící za pokrm. Nejlepší, ale nevyzrálé klasy se sváží v menší hrsti, pod nimi se zapálí suchá tráva nebo trní a tak se sežehnou ostiny. Tím se měkké zrní upraží.

Preč, stč. = pryč [Iz 65,5].

Premování, stč. [z něm.] = obroubení, obruba, lemování, třepení [Nu 15,39].

Pres na víno se skládal ze dvou nebo tří [až čtyř] kamenných kádí, vytesaných obyčejně přímo do skály tak, že vždy z hořejší kádě vytlačené víno mohlo po žlábku téci do kádě spodnější [Iz 5,2; Mt 21,33; Mk 12,1]. Každá vinice v Palestině měla takový kamenný pres [lis]. Hrozny byly dopravovány do nejhořejší kádě, nohama lisovány tak dlouho,

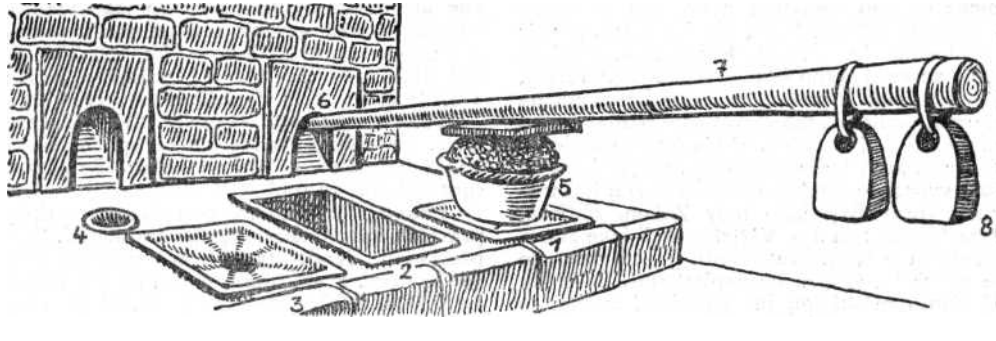

Pres na víno. Rekonstrukce podle různých palestinských nálezů. 1. Výtlačná káď. 2. Zdobní káď. 3. Přečišťovací káď. 4. Jímka pro postavení kvasné nádoby při plnění. 5. Lisovací koš. 6. Otvor pro opření páky. 7. Lisovací páka. 8. Závaží.

dokud vinná šťáva tekla silnějším proudem [Neh 13,15]. Potom takto vytlačené hrozny byly dále lisovány kládou, opřenou o převislou skálu nad nádrží [Jb 24,11]. Druhých nádrží se užívalo k přečišťování vína [Jl 3,13]. V Egyptě a nejspíš i jinde na východě se šlapači [presovníci Jr 25,30] drželi provazů, upevněných nad hlavami, aby při šlapání neztratili rovnováhu. Při tom zpívali nebo rytmicky vykřikovali, aby udrželi tempo [Iz 16, 10; Jr 25,30; 48,33]. Že se při tom oděv šlapajících potřísnil, je patrno z Iz 63,1-3. Že Palestina oplývala vinnou révou, vysvítá z 2Kr 18,32 [sr. Nu 18,27.30], jakož i z toho, že p. a vinice jsou častým obrazem ve sz písních k znázornění radosti a veselí [Ž 80,9; Iz 5,1nn; 16,9n; Jr 2,21; 48,33; Jl 2,24], ale také Božího soudu [Jr 25,30; Pl 1,15; Iz 63, 1-6; Jl 3,14].

Podobně je tomu v NZ, kde Ježíš užívá p-u a vinice v svých podobenstvích [Mt 21,33; Mk 12,1; sr. L 20,9; J 15,1nn]. Zj 14,19n; 19, 15 užívá při líčení Božího soudu výrazů vinařských, při čemž ve Zj 19,15 je soudící Mesiáš sám vinařem, jenž pošlapává a tlačí národy p-em hněvu a prchlivosti.

Presovník. *Pres.

Prchlivost, prudký hněv, zuřivost. Kral. tak překládají většinou hebr. *'af, chémá, chárón, kesef* a *za'am,* ať už jde o p. lidskou nebo Boží [*Hněv Boží]. Nejužívanějším výrazem je hebr. *'af* [Dt 29,20; 32,22; Sd 6,39; 2S 24,1; Ž 6,2; 69,25; 74,1; Iz 5,25; 10,25; Jr 2,35; Pl 3,66; 4,11; Dn 9,16 a j.], jenž původně znamená nos [*'appajim* = nosní dírky, chřípě]. Sloveso *'ánaf,* z něhož je odvozeno subst. *'af,* znamenalo původně funěti. Pro Izraelce byl nos méně orgánem čichu [Ž 115,6; Am 4,10], zato tím více orgánem prchlivosti. Rozpálí-li se p. Boží, vystupuje dým z chřípí jeho [Ž 18,9]. Příbuzným výrazem pro p. je *chémá* [2S 11,20; 2Pa 12,7; Ž 37,8; 59,14; 89,47 a j.], jenž původně znamená žár, jed [Dt 32,33; Ž 58,5; 140,4; o jedu střel Jb 6,4], rozčilení, vzrušení, ducha [Ez 3, 14, kde Kral. mají »hněv ducha«]. Výlučně o p-i Boží je užito hebr. *chárón* od slovesa *chárá* = vzplanouti. Kral. překládají »p. hněvu« [Ž 69,25; 78,49; Jr 25,38] nebo »hněv p-i« [Ex 32,10; Jr 4,8; sr. Dt 29,24]. Jiní překládají: zuřivý hněv, rozpálení hněvem. - Hebr. *kesef* [Nu 16,46; 18,5; Iz 60,10. Iz 34,2 mají Kral. hněv] je odvozeno od slovesa *kásaf* = vypuknouti, propuknouti, vyraziti; přeneseně vyjeti, obořiti se na někoho [Kral. často: rozhněvání 2Kr 3,27]. - *Za'am* znamená původně zlořečení, klnutí [sr. Nu 23,7n; Př 24,24]. Proto může Iz 30,27 říci, že »rtové jsou naplněni p-í« [sr. Jr 6,11; u Iz 26,20; Dn 8, 19, překládají Kral. hněv; v Ž 78,49 zuřivost; u Ez 22,24; rozhněvání]. Můžeme souhrnem říci, že p. označuje vystupňovaný, náhlý, prudký hněv, »náramné rozhněvání« [1S 20, 30; 2S 12,5- 13,21].

Doplňkem k tomu, co bylo řečeno v heslech *hněv Boží a *Hněv lidský, nutno říci ještě toto: SZ i NZ ví také o relativně oprávněném hněvu, mohli bychom dokonce mluviti o spravedlivém, posvátném hněvu člověka, jemuž nejde o obhajobu svých vlastních práv a nároků, nýbrž o pošlapaná práva a zneuznané nároky jiných, v prvé řadě ovšem Božích. Tam, kde se vážně počítá s hněvem Božím, nutno očekávat, že i hněv člověka dojde svého uplatnění. Tak se rozhněvala prchlivost Saulova dokonce pod vlivem Ducha Božího, když uslyšel o nešlechetnosti Ammonitských [1S 11, 6n]; David se náramně rozhněval na vydřidušského boháče, který vzal jedinou ovečku chuďasovu, aby pohostil pocestného [2S 12,5], Nehemiáš na nebratrské poměry v Jerusalemě [Neh 5,6]. Zvláště však tam, kde šlo o porušení nároků a svatosti Boží, čteme často o hněvu těch, kteří Boží věci zastávali [Ex 16,20; 32, 19; Nu 31,14; 2Kr 13,19], takže Jeremiáš může říci, že je »plný p-i Hospodinovy« [Jr 6,11; sr. 15,17]. Naproti tomu ovšem zná SZ i bezbožný, sobecký hněv [Gn 4,5; 27,44n]. Zvl. Přísloví a Žalmy varují před p-í, jež škodí člověku, působí zlo [Př 15,1; 22,24; 27,4], vede k hříchu [Př 29,22]. Ž 37,7-9, který nabádá k zanechání p-i, dokonce praví, že »zlostníci vypleněni budou« [Ž 37,9].

NZ mluví o hněvu Ježíšovu, jenž nenávidí to, co Bůh nenávidí [Mk 3,5], a je tedy vzhledem k nejužšímu spojení Ježíše Krista s Otcem zjevením hněvu Božího. Snad lze postřehnout stín hněvu i v řeckém *embrimásthai,* jež Kral. u J 11,33.38 překládají »zastonav duchem« [Žilka: »rozhorliv se v duchu«. Tentýž výraz překládají Kral. u Mk 14,5 »zpouzeti se na někoho«, Žilka: »horšiti se«], O spasitelném hněvu, probuzeném samým Bohem, čteme v Ř 10,19. Jde tu spíš o žárlivý odpor, který má Izraele přivésti k pokání. V 2K 7,11 jmenuje mezi sedmi známkami pokání také »zažhnutí hněvu«. Jde tu buď o hněvivé rozhořčení nad tím, který spáchal nepravost, anebo o opravdový hněv nad vlastním jednáním. Jinak však NZ jen velmi zdrželivě připouští lidský hněv, u jehož dveří číhá hřích [Ef 4,26], a napomíná k »zpozdilosti k hněvu« [váhavosti k hněvu Jk 1,19]. Ko 3,8 [sr. Ef 4,31] vyzývá k odložení hněvu, p-i, zlobivosti, zlořečení a mrzkomluvnosti. Lidský hněv dává [poskytuje] místo ďáblu [Ef 4,26 sr. 6,4], zatím co potlačení hněvu dává místo Bohu [Ř 12,19]. Zatím co Boží láska zahrnuje v sobě i hněv nad nepravostí, lidská láska a hněv se navzájem vylučují [sr. 1K 13,5 o lásce, která se »nezpouzí«, neroztrpčuje].

Priscilla, jednou Priška [z lat. Prisca, 2Tm 4,19], žena *Akvilova, jež ho doprovázela na jeho cestách a projevovala neobyčejnou horlivost v šíření evangelia [Sk 18,1-3]. Z okolnosti, že bývá v NZ na některých místech jmenována před Akvilou [Sk 18,26; Ř 16,3; 2Tm 4,19], soudí někteří, že byla energičtější než její muž. V jejím domě se shromažďoval sbor [1K 16,19].

Proběhnouti, proniknouti, proraziti [2S 22,30. Ž 18,30 vykládá Zeman: »Podniknu zteč na houf«].

Probodnouti ucho [Ex 21,6; Dt 15,17] bylo symbolickým úkonem, jímž otrok, jenž odmítl nabídnutou svobodu, protože si oblíbil svého pána, stával se otrokem navždy. Šlo vlastně o připíchnutí ucha k domovním dveřím, a to před svědky. Snad na tento zvyk navazuje Ž 40,7, kde místo Kral. »uši jsi mi otevřel« dlužno čísti: »uši jsi mi probodl«. Šlo tu o náznak poslušnosti, k níž se cítil pisatel žalmu zavázán. - P. židoviny = p. spánky, skráně [Sd 5,26].

Proceniti, stč. = cenu ustanoviti, oceniti, odhadnouti [Lv 27,14].

Procítiti, většinou ze sna, probuditi se [Gn 28,16; 1Kr 18,27; Ž 3,6; 17,15; 59,6; Jr 31,26; Mt 1,24; Sk 16,27 a j.], ze smrti [Jr 51,39.57; Dn 12,2]; vystřízlivěti [Gn 9, 24; Jl 1,5; 1K 15,34].

Prodaj, stč. = prodání, prodej [Lv 25,27; Neh 10,31].

Prodajný = prodejný, na prodej [Neh 13,20].

Prodati, prodán, prodaný. *Koupiti. *Obchod. *Otrok. Orientální obřadnost při uskutečňování koupě a prodeje popisuje Gn 23,3-17. O jiném starodávném zvyku čteme v Rt 4,7: Kdo uzavíral koupi, t. j. kdo prodával, zul před staršími města střevíc a podal jej kupujícímu na znamení, že mu předává právo na majetek. V Ž 60,10 je věta: »Na Edoma uvrhu obuv svou«, t. j. obsadím jej, bude můj. Ve SZ se často mluví o prodání celých národů nebo lidu. Na 3,4 nazývá Ninive mistryní kouzel [t. j. tajných praktik, jimiž lákala národy pod svou nadvládu, sr. Zj 18,2n], která prodávala národy, t. j. zbavovala je svobody anebo je zašantročila do otroctví [sr. Jl 3,3; Am 1,6n], což ovšem znamenalo i podrobení cizím bohům a tedy odloučení od Hospodina. Dokonce i Bůh »prodal« svůj lid do otroctví [Dt 32,30; Est 7,4; Ž 44,13] anebo prodá Egypt Babyloňanům [Ez 30,12]. SZ ovšem také ví, že to jsou vlastní nepravosti, které »prodávají« [zotročují] člověka [Iz 50,1; 52,3]. Ř 7,14 je výkřikem člověka, který si uvědomil, že jako tělesný, ne duchovní člověk, je zaprodaný hříchu, otrokem hřícha.

Prodavač. *Obchod. V nádvoří jerusalemského chrámu byly umístěny obchody s obětními zvířaty pro pohodlí těch, kteří chtěli obětovat. Stejně tu byly směnárny na výměnu cizích peněz za peníze chrámové [L 19,45; J 2,14]. *Penězoměnec.

Prodlení, stč. = prodloužení, průtah [Ž 21,5]. Bez p. [Jb 7,6] = beznadějně.

Prodlévání, prodlévati. Bez prodlévání = bez meškání, ihned [Ex 22,3]. Prodlévati ve smyslu váhati [Gn 19,16; Sk 22,16; meškati Sd 5,28, otáleti Gn 43,10; Ex 12,39; 32,1; Ž 40,18; 70,6; Kaz 5,4; Iz 46,13; dlouho se zdržeti L 1,21; dlouho nepřicházeti Mt 24,48; 25,5; L 12,45; býti daleko Iz 13,22. U L 18,7 je tak přeloženo řecké *makrothymein* = býti shovívavý, váhavý; nechat čekat. Viz překlad Žilkův a Škrabalův! *Shovívání.

Prodlíti, stč. = prodloužiti [Dt 4,40; 32, 47; 1Kr 3,14; Jb 6,11; Iz 38,14], zdržeti se [Sk 19,8]. Prodlíti se = prodloužiti se [Ex 20,12], protáhnouti se [Ez 12,22 sr. 11,3; 2Pt 3,4]. »Když se již prodlilo« = když se už připozdilo, když už čas pokročil [Mk 6,35].

Prohlédati, stč. otevříti oči pro něco [Dt 32,29], dát si pozor na něco [Ga 6,1], vzhlížeti k něčemu [Žd 11,26]. V Žd 12,15 je užito řeckého slovesa *episkopein* = dozírati [tak jako pastýř dozírá na své stádo], aby se něco nestalo. Celý sbor má pečovati o to, aby některý úd církve neodpadl od Boží milosti.

Prohlédnouti ve smyslu propátrati, prozkoumati [Nu 13,18.22; Sd 18,2]; ve smyslu přehlédnouti, míti výhled [nepravosti zabraňují výhled Ž 40,13]; ve smyslu otevřít oči a vidět, nabýti zraku [Iz 42,18; L 18,42; J 9,11; Sk 9,12.17; 22,13]. U Mt 7,5 [L 6,42] je užito řeckého slovesa *diablepein,* užívaného v lékařství a znamenajícího bedlivé prozkoumání, jehož je třeba zvláště při očních operacích [Zahn]. »Sklo, které se p. může« [Zj 21,21] = průhledné sklo.

Prohlubně, studna [Ž 69,16], cisterna, v níž snad bývali někdy vězněni zajatci [sr. Jr 38,6nn].

Prohnati pod hůl. *Hůl.

Prohřešiti = dopustiti se hříchu [Oz 13,1; Jk 5,15].

Procházívati skrze ruce pastýřů [Jr 33, 13]; o stádu, jež je počítáno. *Hůl.

Prochorus [řecké jméno]. Jeden ze sedmi mužů, vybraných jerusalemským sborem, aby pečoval o řecky mluvící vdovy. Snad sám patřil ke křesťanské chudině v Jerusalemě [Sk 6,5].

Prokázati, prokazovati, doklady dokázati skutečnost něčeho [Ezd 2,62; Neh 7,61; Sk 24,13; sr. Ž 17,7; Žd 11,14], projevovati [Ž 31,22; L 10,37; 1K 7,3; Žd 6,11]. Obrat v Ž 10,4 „pro pýchu, kterouž na sobě prokazuje, nedbá na nic“ překládá Zeman doslovně: „ohrnuje svůj nos: nebude mstít“, t. j. Bůh nebude pátrat.

Ř 1,4 tak překládají Kral. řecké *horizein* [= určiti, ustanoviti] a v Poznámkách dodávají: »Prokázáno jest, že byl Syn Boží, tím: 1. že mocně svou mocí z mrtvých vstal, J 2,19; 10,17; 2. že vylil a vylévá na své věrné Ducha posvěcujícího«. Dnešní vykladači kolísají mezi názorem, zda řecké sloveso označuje vyhlášení, deklaraci Krista za Syna Božího, anebo jeho jmenování, dosažení do určité funkce. Zdá se, že nejpravděpodobnější výklad podává Zahn: Kristus, narozený jako syn Davidův, byl ve svém pozemském životě Synem Božím *en astheneia* [= v slabosti; Kral. nemocný 2K 13,4, sr. Žd 5,2], byl však určen [některé řecké texty mají: předurčen] k tomu, aby se stal Synem Božím *en dynamei* [= v moci; Kral.: mocně] a to skrze zmrtvýchvstání. Vzkříšením

Ježíše Krista uskutečnil Bůh také své určení. Toto synovství Boží v moci odpovídá postavení Ducha, jenž působí svatost [posvěcení, sr. Ř 8,15; 11,8; 2K 4,13; Ef 1,17 a j., kde všude jde o ducha, jenž něco působí]. Již dříve měl sice Ježíš Kristus tohoto Ducha, ale to, čím se projevovala Ježíšova existence, bylo »tělo«. Proto byl Synem Božím »v slabosti«. Nyní však dosel Syn Boží té slávy, jež mu jako Synu příslušela. Až do zmrtvýchvstání trval u Ježíše Krista rozpor mezi jeho podstatou a zjevem [sr. F 2,8], který zmrtvýchvstáním zmizel. Tak skutečně, podle Kral., byl Ježíš Kristus, syn Davidův, »prokázán« mocným Synem Božím. *Uložiti. *Ustanoviti. *Vystaviti.

Proklatý, prokletý, proklínaní, proklíti. *Klatba. Ve SZ jde u všech těchto výrazů o hebr. kořen *chrm,* jenž je společný všem semitským jazykům a znamená něco zasvěceného, oddaného božstvu, takže je to vyňato buď úplně nebo částečně z lidského užívání. Tak Arabové pokládají posvátné území v Mekce a Medině za *charam.* Je zajímavé, že i slovo harém [arabsky *harím*] souvisí s tímto kořenem a označuje místo přístupné pouze jeho pánu a jeho eunuchům. Ostatním mužům bylo zakázáno. Zatím co u jiných Semitů kořen *chrm* označoval něco zasvěceného, posvátného anebo vyňatého z obecného užívání a tudíž nečistého [čeho se nikdo nesměl dotýkat], u Izraelců [a Moabanů] kořen *chrm* znamenal převážně naprosté zničení. Dt 20,17 překládají Kral.: vyhladiti, 2Pa 20,23: zmordovati. To, co bylo *chérem* [= proklaté], muselo být zničeno, neboť bylo ohavností Hospodinu a mohlo nakazit všechen lid nejen prokletím [*Kletba], nýbrž, pokud se týče lidí, i bezbožností [Dt 7,25n; 20,15-18].

Nejčastěji bylo *chérem* praktikováno ve válce, kde lze rozeznávati tři jeho stupně. Prvním bylo úplné zničení všeho a všech ohněm a mečem [Dt 7,1nn; 13,15-17; sr. 1S 15,3nn. 18]. Uchování něčeho z toho, co bylo takto proklaté, znamenalo, že prokletí bylo uvedeno na všechny »stany Izraelské« [Joz 6, 18; 7,1 1n; sr. Dt 7,26]. Tak bylo vyhubeno Jábes Galád [Sd 21,10n], Jericho [Joz 6,26]; jako prokletí byli pobiti mečem Amalechitští [1S 15], potomci Chámovi a Gedorovi [1Pa 4,41]. Původní smysl tohoto počínání se snad zrcadlí v Nu 21,2n, kde vyhlazení Kananejských je vysvětlováno jako děkovná oběť Hospodinu za pomoc ve válce. Neboť i války byly »boji Hospodinovými« [Nu 21,14] a vyhlazení nepřátel Izraelových bylo vyhlazením nepřátel Božích. Druhým mírnějším stupněm prokletí bylo, když mu propadli pouze muži, částečně též ženy a děti, zatím co dobytek a jiná kořist se stala majetkem vítězů [Dt 2,34n; 3,6n; 7,2; Joz 11,14]. Nejmírnější stupeň válečného prokletí je popsán na př. v Dt 20,10nn, kde jde pouze o vyhubení mužů [sr. Nu 31,17n; Sd 21, 11n]. Poněvadž zlato, stříbro a jiná kovy jsou ohněm nezničitelné, měly být uloženy ve svatyni jako propadlé Bohu [Joz 6,24].

V právně-náboženském životě starého Izraele bylo *chérem* [= vyhlazení] trestem za odpadlictví od Hospodina [Ex 22,20 sr. Lv 20,2nn]. Tento trest je v Dt 13,12nn rozšířen i na osady a města, jež se provinily modlářstvím. Zdá se však, že později tento příkaz byl chápán jako příkaz k vyloučení z pospolitosti izraelského lidu. Jen majetek vyloučených propadl prokletí [Ezd 10,8].

Určitým druhem *chérem* bylo soukromé zasvěcení určitých věcí [nebo i lidí?] Bohu. Kral. v tomto případě překládají *chérem* výrazy »posvětiti« [Lv 27,28; Mi 4,13] nebo »oddati« [Hospodinu Nu 18,14]. Co bylo takto oddáno Bohu, nesmělo být prodáno ani vyplaceno, neboť se stalo »věcí nejsvětější Hospodinu«. Odtud se vyvinulo to, co bylo pojato pod pojem *korban [Mk 7,11]. Někteří vykladači se ovšem domnívají, že zmínka v Lv 27,28n o lidech, takto »oddaných« Hospodinu, vztahuje se pouze na ty, kteří se provinili proti Zákonu, anebo že Lv 27,28n je jen zlomkem nějakého obšírnějšího ustanovení. Podle Nu 18,14 a Ez 44,29 věci »oddané Hospodinu« patří kněžím.

Izrael se ničeho tolik nebál jako toho, aby na sebe neuvedl kletbu Hospodinovu. Neboť to, co bylo Bohem prohlášeno za proklaté, propadlo jeho odsouzení a zničujícímu trestu [Nu 5,21; Iz 34,2n; 43,28; Jr 25,9; 44,12; 49; 13; Za 14,11; Mal 4,6]. V době Ježíšově patřilo prokletí k druhému ze tří stupňů vyloučení z pospolitosti izraelské: prvním stupněm bylo vyloučení na 30 dní. Mohl je uložit každý kněz, zastávající soudcovský úřad. Provinilec sice směl do chrámu, ale musel zůstat pouze v nádvoří pro pohany a nikdo se mu nesměl přiblížit více než na 2 m. Druhým stupněm bylo *chérem,* t. j. vyloučení z náboženské pospolitosti navždy. Toto prokletí mohl vysloviti pouze desítičlenný soudní sbor, jmenovaný nejspíše nejvyšší radou židovskou. Bylo provázeno *zlořečením [Dt 28,16-46] a vyhlašováno za zvuku trub. Takto prokletý člověk se stal nábožensky i společensky bezprávným [sr. 1K 5,11; 2J 10n]. Třetím stupněm bylo zavržení [*Zavrhnouti], jež vyhlásila nejvyšší rada. Bylo to vymazání ze seznamu náboženské obce. Jméno postiženého smělo být vysloveno jen s hrůzou a kletbou. Mělo být úplně zapomenuto [sr. Ex 32,32n; Ž 9,6].

To nám pomůže pochopiti některá místa NZ, kde se mluví o prokletí [řecky *anathema,* sloveso *anathematizein],* Pavel v 1K 16,22; Ga 1,8n vydává Božímu prokletí ty, kteří káží jiné evangelium a nemilují Pána Ježíše. Snad tu navazuje na synagogální zvyk židovský, o němž jsme se svrchu zmínili. Určité světlo snad na toto místo vrhá Ř 9,3, kde Pavel [podle Žilková překladu] by si přál »sám býti prokletím vzdálen od Krista místo svých bratří, svých pokrevních příbuzných« [sr. Ex 32,32]. Pavel tu myslí na odloučení od Krista a vydání Božímu soudu. *Zlořečiti, zlořečení. Praví-li se ve Sk 23,14, že se čtyřicet Židů

»prokletím proklelo, že neokusí ničeho, dokudž nezabijí Pavla«, znamená to, že se tito lidé chtěli dát na pospas Boží klatbě, Božímu odsouzení, nesplní-li své předsevzetí [sr. Sk 23, 12.21], že tedy na sebe svolávali Boží soud. Téhož řeckého slovesa je užito u Mt 26,74 a Mk 14,71. Petr tu proklíná, t. j. svolává Boží soud na sebe a na ty, kteří ho prohlašují za jednoho z Ježíšových učedníků. U Mt 5,44 a L 6,28 je užito slovesa *katarásthai* = *zlořečiti [sr. Mk 11,21; Ř 12,14; Jk 3,9].

Prokřikování, prokřikovati, křik nebo výkřik vyrážeti, výskati [Iz 12,6; Ž 118,15; 65,14; 81,2; 95,1; 98,4; Iz 42,11; Za 9,9 a j.]. O válečném ryku Jb 39,25.

Prolamovati. Podle Jr 22,14 se nejprve postavila zeď a pak teprve byla v ní vylamována okna. »Ten, který prolamuje«, u Mi 2,13 je osvoboditel anebo vůdce oddílu, jenž měl za úkol odstraňovati překážky prolamováním zdí nebo bran. Někteří se domnívají, že jde o jeden z mesiášských titulů, známých Židům v době Micheášově.

Proměna, proměniti (se), proměňovati, změna; změniti [1S 10,6.9; 2Kr 8,11; 23,34; Iz 24,1;Dn 7,25; Am 5,7; 6,12; 8,10; Mi 2,4; Sk 6,14; Ga 4,20], vystřídati [Jb 14,14 překládá Hrozný: »Až přijde, kdo mne vystřídá«]. »Krajina, kdež není žádných proměn« [Jb 10, 22] = kde není řádu. »Přijímati proměnu« = = přijímali novou formu jako pečetní vosk po vtlačení pečetítka [Jb 38,14]. Proměniti ve smyslu přetvařovati se, předstírati Ž 34,1. David předstíral choromyslnost před Abimelechem [1S 21,13]. Proměňovati tvář = znetvořovati [Jb 14,20]. Proměňovati jméno = lichotiti [Jb 32,21n]. Ž 77,11 překládá Zeman: »I říkám si: To je má nemoc [chorobná představa], že se změnila pravice Nejvyššího«, t. j. že se už neprojevuje jeho moc tak jako dříve. - V Pís 1,11 jde nejspíše o stříbrné knoflíky nebo ozdobné kuličky.

U Boha, který je Otcem, t. j. původcem nebeských světel [hvězd], není změn právě tak jako není změn u hvězd, a na rozdíl od hvězd, jež mění své světlo změnou místa [»odvrácením«], není u Boha ani zatmění. Jak by mohl být příčinou duchovní tmy v člověku? Jk 1,17 snad užívá odborných hvězdářských výrazů.

Proměnění Páně [Mt 17,2; Mk 9,2; L 9, 29] mělo nejdůvěrnějším učedníkům jako zástupcům budoucí církve Kristovy ukázat, že utrpení a smrt Ježíšova [Mk 8,31] jsou jen cestou ke »slávě Otcově« [Mk 8,38]. Proměnění, t. j. odění nebeskou slávou, bylo předjímkou eschatologické skutečnosti [sr. Zj 1, 14n], kdy se Syn člověka objeví ve »slávě své« [Mt 25,31nn]. Mělo posílit učedníky ve dnech Ježíšova utrpení a smrti a utvrdit v nich přesvědčení o tom, že Ježíš Kristus byl pověřen mimořádným úkolem.

Ve 2K 3,18 mluví Pavel o tom, že věřící bývají proměňováni už za svého pozemského života v touž podobu, jakou má Kristus, a to tím, že mocí Ducha sv. patří na nebeskou slávu Kristovu, takže ji zrcadlí na své odhalené tváři. Toto proměňování je postupné, denně roste od slávy v slávu. Není chvilkové jako u Mojžíše, nýbrž trvalé. Je to proměňování v podobu Syna Božího [Ř 8,29], v podobu původního člověka [sr. Gn 1,27]. Je to předjímka konečného, eschatologického proměnění [sr. 1K 15,44nn.51n; F 3,21], jež očekává věřící při druhém příchodu Páně. Poněvadž zmrtvýchvstáním Kristovým přišel už nový věk a s ním Duch svatý jako závdavek [2K 1, 22] a prvotiny [začátek] budoucích věcí [Ř 8, 23], nastává už nyní působením Ducha sv., v němž je Kristus sám přítomen, ono z vnitřku pocházející proměňování podle obrazu Syna Božího, který věřícím dává účast na své slávě. Věřící totiž jako vykoupení Kristovi náleží ve smyslu eschatologickém už věku budoucímu [Ga 1,4], takže Pavel právem může na nich žádat, aby se nepřipodobňovali tomuto světu, ale proměňovali se obnovou své mysli jako ti, kteří už dnes žijí skrze Ducha sv. ve věku budoucím [Ř 12,2]. To, co bylo skrze Ducha dáno [proměnění v podobu Kristovu], je tu stavěno jako úkol a povinnost.

NZ užívá tu dvou příbuzných sloves: *metamorfún* [ve většině už citovaných míst], jež znamená »přeformovat«, tedy v prvé řadě vnější změnu, ale nadto i proměnu od základu, proměnu v něco jiného; dále *metaschématizein,* jež má stejný základní význam, ale s menším důrazem na změnu samé podstaty, takže se více hodí na označení pouhé proměny vnější formy. Tak F 3,21 mluví o eschatologickém přetvoření těla našeho ponížení v podobu oslaveného těla Kristova. I při vzkříšení jde o tělo, ale bude to tělo s novými vlastnostmi. Nebude porušena souvislost s tělem, jen jeho schránka bude jiná [sr. 1K 15,42nn; dále 1S 28,8, kde v LXX je užito téhož slovesa]. V 2K 11,13-15 má sloveso *metaschématizein* význam »přestrojiti se«. Podle Pavla i lživí apoštolé, kteří pracovali v Korintu, se mohou tvářit jako pomocníci spravedlnosti.

Proměnný, stč. proměnlivý, pestrý, různobarevný [Gn 37,3.23.32.; 2S 13,18n]. Proměnné roucho [Iz 3,22] = slavnostní roucho měnivých barev.

Pronárod, stč. pranárod, nejvzdálenější pokolení, generace ať do předu nebo do zadu [Lv 23,14; 25,30; Př 27,24 a j.]. »Od národu do p-u« = po všecky generace [Ž 85,6].

Proniknouti nebesa [Žd 4,14]. Tak jako sz velekněz prošel předsíní a svatyní, aby mohl vejíti do svatyně svatých, tak Kristus pronikl, t. j. prošel různými nebeskými oblastmi [sr. 2K 12,2], aby vešel do nebeské svatyně svatých. *Nebe, nebesa.

Propadnouti, stč. = ztratiti, zvl. z trestu [Ezd 10,8].

Propast. Kral. tak překládají hebr. *t^ehóm,* praoceán jakožto zbytek chaosu, z něhož povstalo nebe i země [Gn 1,1]. Tento praoceán byl rozdělen v množství oddělených »studnic« [Ž 33,7 překládá Zeman: »Shrnuje vody

mořské jako stoh, do nádrží ukládá hluboká vodstva«], jež se spojily při potopě světa [Gn 7,11]. Kral. tentýž výraz *t^e^hóm* překládají také hlubina [Ž 106,9; Iz 63,13; Ez 26,19], hlubokost [Ž 36,7], vrchoviště [Dt 33,13]. Z p-i, praoceánu vyvěrají všecky vody na zemi [Př 3,20; 8,24.28; Jb 38,30; Iz 51,10; Ez 31,4.15; Jon 2,6]. Na praoceánu spočívá země, upevněná sloupy [Jb 9,6]. Výraz *t^e^hóm* souvisí s mythologickým pojmem *tiámat,* jenž označoval pranetvora, žijícího v moři [sr. Iz 27,1]. Není divu, že p. se stala obrazem podsvětí, *pekla, *š^e^'ól-u* [sr. Jon 2,6; Ž 71,20; Př 27,20, kde Kral. *š^e^'ól* překládají propast, sr. Ab 2,5]. Snad na to naráží i Ž 148,7. Ovšem, Bůh má ve své moci i p-i [Ž 135,6; Am 7,4].

V NZ řecké *abyssos* označuje podsvětí jako vězení neposlušných duchů [L 8,31; Zj 9,1n. 11; 11,7; 17,8; 20,1.3]: Antikrista, šelmy, knížete p-i [anděla], démonů a jiných netvorů. Po novém příchodu Kristově bude satan v této p-i svázán na tisíc let. P. však znamená také říši mrtvých [Ř 10,7, sr. Ž 107,26]. Podle L 16,26 je mezi nebeským rájem a peklem pevně položena velká propast [řecky *chasma* = rozsedlina] k zamezení přechodu z jednoho místa do druhého. V tomto bodě se liší podobenství Ježíšovo od představ, běžných mezi současnými vykladači Zákona, kteří učili, že mezi rájem a peklem je pouhá stěna zšíři jednoho prstu. Ježíš svým podobenstvím o nepřeklenutelné propasti zdůrazňuje, že duchovně promarněnou příležitost na zemi nelze už nikdy dohonit a že smrt je hranicí, za níž už nelze měnit rozhodnutí Božího soudu.

Propouštění, propustiti manželku. Podle Mojžíšova Zákona směl muž propustiti manželku, t. j. zrušiti manželství, »nenašla-li milosti před očima jeho pro nějakou mrzkost, kterouž by nalezl na ní« [Dt 24,1]. Mrzkostí mínila škola Šammaiova v době Ježíšově manželskou zpronevěru, škola Hillelova jakoukoli příčinu [Mt 19,3], i když šlo třebas jen o přesolení masa. Novější židovští vykladači za mrzkost pokládají jednak znetvoření pohlavních údů, takže manželský styk není možný, jednak chyby mravní, které ohrožují zdárnou výchovu i rodinné soužití. Muž, který chtěl propustiti manželku, mohl jí napsat lístek rozloučení [sr. Iz 50,1; Jr 3,8] v době Ježíšově tohoto znění: »Dne... měsíce... roku od stvoření světa... nebo podle letopočtu města... roku... já..., syn..., rodák z města..., svobodně a bez nátlaku zapudil jsem a poslal domů tebe..., dceru..., která jsi byla až dosud mou manželkou, a tímto tě skutečně zapuzuji. Jsi tedy volná a můžeš se svobodně zasnoubiti s kýmkoli a nikdo ti v tom nemůže brániti. Toto je lístek propouštěcí podle Zákona Mojžíšova a Izraelova« [Miklík, Biblická archeologie str. 250]. Následovaly podpisy svědků. Tento lístek musel muž dáti ženě a vlastní rukou ji vystrčiti z domu. Podle Dt 24,2-4 nesměl se znovu oženiti se zapuzenou manželkou ani tenkrát, byla-li novým manželem zapuzena anebo zemřel-li její nový manžel. Muž nikdy nesměl propustiti manželku, kterou křivě obvinil z toho, že v době sňatku nebyla pannou [Dt 22,13-19, *Panenství]. Rovněž nesměl zapuditi ženu, kterou si musel vzíti za manželku, protože ji svedl před zasnoubením [Dt 22,28n]. Nerovnost mezi mužem a ženou byla patrná z toho, že žena neměla práva dáti mužovi lístek propuštění. Ale měla právo odejíti od muže, bylo-li soužití nesnesitelné. Nesměla však uzavříti nový sňatek, nedostala-li od svého muže lístek propuštění.

Už Mal 2,16 praví, že Hospodin v nenávisti má propuštění, Ježíš pak vykládá Mojžíšovo ustanovení o rozluce z tvrdosti srdce Izraelova. »Z počátku nebylo tak« [Mt 19,3-9]. *Manželství považoval za nerozlučitelné, nešlo-li o cizoložství. Za cizoložství prohlásil i sňatek s rozloučenou ženou [Mt 5,31n; Mk 10,2-12; L 16,18; sr. 1K 7,10-17].

P. vězně o slavnosti pascha [bibl. *fáze] bylo zvykem od dob Makkabejských. Symbolisovalo tak propuštění Izraele z egyptské poroby. I Římané tento zvyk uchovali [sr. J 18,39].

Prorocký. *Prorok.

Proroctví ve smyslu předpověď [hebr. *n^e^bú'á]* ve 2Pa 15,8; Neh 6,12; ve smyslu prorocká kniha ve 2Pa 9,29 [sr. Zj 22,7.10], Hebr. *massá'* [= výrok (Boží) o něčem nebo o někom] překládají Kral. jednak výrazem p. [Iz 14,28n], jednak *břímě [Iz 13,1], jednak pohrůžka [2Kr 9,25]. *Prorok.

V NZ má p. jednak význam předpovědi [1Tm 1,18; 14,14; sr. Sk 13,2; Zj 1,3; 22,19], jednak zvláštního obdarování [charismatu] Duchem svatým, jež činí člověka schopna »vykládat minulost a přítomnost a odhalovati pravdu Boží i pro budoucí časy« [Goltz k Ř 12,6; 1K 12,10] k budování církve. »P. spočívalo ve slovech napomenutí a povzbuzení, promlouvaných ve vytržení ducha«; »šlo tu o pokyny a výstrahy, dané zvláštním vnuknutím Božím [sr. Sk 13,2; 21,11; Zj 1,10; 14,13; 22,16nn], i o jiná prohlášení vůle Boží, vdechnutá Duchem. Vždy však to byly projevy srozumitelné, vyjádřitelné jasnou mluvou a pochopitelné rozumem« J. B. Souček, Výklad 1K, str. 148nn]. Pavel cení p. nad mluvení jazyky a přeje věřícím, aby tohoto daru měli a užívali nejvíce [1K 14,1nn.22nn]. 1Te 5,20 varuje čtenáře, aby p-m nepohrdali. Neboť církev je »vzdělána na základ apoštolský a prorocký« [Ef 2,20]. Že tu pisatel nemyslí na proroky SZ, nýbrž na proroky, žijící ve sborech, je patrno z Ef, 3,5: »Nyní zjeveno jest [tajemství Kristovo] svatým apoštolům a prorokům«. P. patřilo k základním známkám prvotní církve [Ef 4,11; 1K 12,28]. Ovšem, i pro proroky má Pavel napomenutí: p. musí být konáno úměrně k víře [Kral. »podle pravidla víry« Ř 12,6], »podle míry obdarování Kristova« [Ef 4,7; sr. 2K 10,13]. Vírou tu není míněno ustálenými slovy formulované křesťanské vyznání [regula fidei], nýbrž u víře přijaté zjevení vůle Boží

[724] Prorok

[sr. Sk 21,11; Zj 2,17; 1Tm 4,1; Ef 3,5; 1Pt 4, 11; 2Pt 1,21]. Proroci totiž mohli upadnout v pokušení, do přijatého zjevení vkládat své myšlenky a hrát úlohu proroka i tenkrát, když je Duch sv. nepudí [sr. Jr 23,21.32]. Proto Pavel ukládá sborům, aby »rozsuzovali« prorocké výpovědi [1K 14,29; 1Te 5,19-21; 2Te 2,2]. Podle 1K 13,2 i nad p-m stojí láska. P-í bez lásky »není nic«. Jednou pak i p. přestanou [1K 13,8], protože jich nebude třeba, ale láska, to nejvyšší duchovní obdarování, má věčný charakter. *Prorok.

Prorok [stč. = předpovědník, věštec], hebr. *nábí',* které je odvozeno od slovesa, jehož jeden tvar znamená »počínati si jako potrhlý«. Když se Saul octl mezi proroky a »prorokoval«, vzbudilo to pozornost těch, kteří ho dříve znali, a posměšnou otázku: »Což se stalo synu Cís? Zdali také Saul mezi proroky ?« [1S 10,10nn]. Byla to narážka na extatické počínání p-ů, kteří u vytržení ducha si počínali jako lidé »posedlí«. Jiní srovnávají hebr. *nábí'* s arabštinou. Pak by znamenalo »oznamovati, prohlašovati« něčí vůli, mluviti za někoho. V tom smyslu je Aron nazýván p-em Mojžíšovým [Ex 7,1 sr. 4,16]. Také řecké *profétés* je označením vykladače, jenž tlumočí sny, vidění, nesouvislé a nesrozumitelné výkřiky člověka v extatickém vytržení [řecky *mantis]*; *profétés* je tedy ten, jenž mluví jménem druhého, za něho, tedy ne v prvé řadě předpovídač budoucnosti, nýbrž tlumočník, zvláště pak tlumočník vůle Boží nebo božstev [1Kr 18,19; Jr 2,8; 23,13].

Také v Izraeli máme stopy, a to dosti silné, onoho extatického druhu p-ů. Říkalo se jim »vidoucí« [hebr. *ró'é,* 1S 9,9, nebo *chózé,* Iz 30,10], protože nejvýznačnějším rysem u nich byla vidění a sny [1S 3,1], jež byly vyvolávány nejrůznějšími prostředky [zvláště u p-ů pohanských sousedů], jako hudbou [1S 10,5.10; 2Kr 3,15], tancem [1Kr 18,26-29] a sebezraňováním [proto je prorokovo tělo plno jizev, Za 13,6?], opojnými nápoji [Iz 28,7], samotou [1Kr 19,8; 2Kr 1,9], dlouhými modlitbami [Dn 9,21] a postem [Dn 10,3]. I prostředí jiných extatiků vedlo k vytržení [1S 10,10n; 19,19-24]. V takovém vytržení mysli, jež vedlo k viděním a snům, ztrácel »vidoucí« vědomí sama sebe, takže vydával nesrozumitelné výkřiky [jedná jako šílenec, sr. 1S 21,14, kde je v hebr. užito téhož slovesa jako u Oz 9,7], chvěje se [Dn 10,10n], oněmí [Dn 10,15; Ez 3,26; 24,27; 29,21; 33,22], klesá k zemi [Ez 1,28; 3,23], ustrne [Ez 3,15] nebo běží jako Eliáš [1Kr 18,46] nebo se uchyluje na hory [2Kr 2,16]. Zkrátka: vidoucí je ovládán cizí silou, ruka Boží je na něm nebo nad ním [2Kr 3,15; Ez 1,3; 3,14.22; 8,1; 37,1], uchopila ho [Iz 8,11], Duch Boží sestupuje na něho, takže je proměněn v muže jiného [1S 10,6.10], staví ho na nohy [Ez 2,2; 3,24], »posilňuje ho« [doslovně: obléká si proroka jako šat, Sd 6,34]. Prorok sám cítí, že je ovládán silou, proti níž nezmůže nic [Jr 4,19; 20,7, sr. Iz 21,3n]. O takovém vidoucím předpokládal prostý lid, že zná skrytá tajemství přírodní [sr. 1Kr 18,41-45; 2Kr 8,1nn.8n], že nahlíží do lidských duší, čte myšlenky i plány, a proto v něm viděl rádce ve všech záležitostech života [1S 9,6-12; 1Kr 22,13-28; sr. J 4,16-19]. Jl 2,28n dokonce předvídá, že přijde čas, kdy i »mládenci vidění vídati budou«, protože Duch Boží bude vylit na všeliké tělo.

Od samého počátku však bible ukazuje, že u izraelských p-ů šlo převážně o něco jiného než o extatické stavy, vyskytující se u p-ů sousedních národů. P. byl člověk, oznamující autoritativně vůli Boží, stojící v mimořádné Boží blízkosti a pod mimořádným jeho vlivem. Už Abraham je v tom smyslu nazýván p-em [Gn 20,7, sr. Gn 15,1-18; 18,17.19.19.23-32], ale teprve Mojžíš je p-em v plném slova smyslu: Bůh si jej povolává k svému dílu [Ex 3,1 - 4,17], vkládá svá slova v jeho ústa [Dt 18,18], takže může mluvit s plnou autoritou jménem Božím [Nu 35,1n]. Byl jakýmsi vyslancem Božím u vyvoleného lidu, zvěstovatelem spravedlnosti, vykladačem minulosti i přítomnosti, varovatelem před následky neposlušnosti a ohlašovatelem Božích soudů. Na Mojžíše navazují všichni sz proroci, i když to není vždy výslovně řečeno. Ačkoli Samuel byl ještě nazýván vidoucím [1S 9,9], přece jen Izrael cítil, že se v něm obnovuje prorocká úloha Mojžíšova [1S 3,20]. A nazýval-li Amaziáš, kněz bethelský, Amose vidoucím Am 7,12 sr. 1,1; 8,1; 9,1], užíval tohoto starobylého titulu z posměchu proto, aby znevážil jeho prorocké poslání [sr. Am 7,15].

Téměř každý biblický p. ví o chvíli svého bezprostředního povolání od Boha [Ex 3,1 - 4,17; 1S 3,1-15.19-21; 2Kr 2,13n; Iz 6; Jr 1,4-10; Oz 1,2; Am 7,15]. Jen jednou se mluví o tom, že Bůh k povolání za p-a užil lidského prostřednictví [1Kr 19,16.19n]. Ze Ž 105,15 se soudilo, že p-i podobně jako králové bývali zřizováni k svému úřadu obřadným pomazováním olejem, ale žalmista tu mluví o patriarších a myslí obrazně na pomazání Duchem Božím. O Eliášovi se sice praví, že má pomazati Elizea za proroka místo sebe [1Kr 19,16], ale zdá se, že i zde jde o obraznou řeč, protože Eliáš vyhověl Božímu rozkazu tím, že uvrhl na něj svůj plášť [1Kr 19,15, sr. 2Kr 8,13, kde rozkaz pomazati Hazaele za krále byl splněn pouhým vyřízením Božího rozhodnutí]. Pomazání Duchem Božím je ovšem předpokladem a podmínkou prorockého povolání [1Kr 22,24; 2Pa 15,1; 24,20; Neh 9,30; Ez 11,5; Jl 2,28; Mi 3,8; Za 7,12, sr. 1Pt 1,10n]. Sny, vidění a slyšitelné oslovení [Nu 7,89; 1S 3,4; Dn 9,21] ještě nebylo bezpečnou zárukou toho, že skrze p-a mluví Bůh.

Vedle p-ů Hospodinových byli totiž také falešní p-i. Mluvili-li ve jménu cizích božstev [Dt 18,20; 1Kr 18,19; Jr 2,8; 23,13], snadno byli rozeznatelní od p-ů Hospodinových. Ale bible upozorňuje také na p-y, kteří mluvili ve jménu Hospodinovu, a přece byli falešnými

p-y [Dt 18,20; Jr 23,16.32]. Buď šlo o podvodníky, kteří z vlastního prospěchu předstírali, že mluví ve jménu Hospodinovu [1Kr 22,5-28; Ez 13,17.19; Mi 3,11; Za 13,4], anebo o zbožné lidi, kteří se mylně domnívali, že mluví ve jménu Hospodinovu. Vždyť i skuteční p-i se museli učit rozlišovat své osobní myšlenky od myšlenek Božích [1S 16,6n; 2S 7,3-16]! Proto Zákon rozeznává tři známky pravého proroctví: 1. Znamení [Ex 4,8; Iz 7,11.14], jež však nemuselo být zcela průkazné, protože mohlo jít o náhodu nebo podvod [Dt 13,1nn, sr. Ex 7,11.22; 2Te 2,9]. 2. Splnění předpovědi [Dt 18,21n; Jr 28,6-9]. 3. Obsah jeho učení [Dt 13,1.5]. Vede-li p. od zákona Božího v Desateru, není skutečným p-em. Skuteční p-i rozvíjeli to, co přijal Mojžíš; brali vážně Boží příkazy, stavěli se plně za Boží zjevení. Jen tak mohli také předvídat budoucnost, protože znali Boží zákony [Iz 38,5n; 39,6n; Jr 20, 6; 25,11; 28,16; Am 1,5; 7,9.17; Mi 4,10]. Ale hlavním jejich úkolem bylo souditi minulost a zasahovati do přítomnosti poukazováním na Boží cesty [Iz 41,26; 42,9; 46,9nn; Mi 6,6nn].

Z jejich neotřesitelné víry v Boží svrchovanost a v jeho konečné vítězství ve světě vyrostla t. zv. mesiášská proroctví [*Mesiáš], jimiž vyrozumíváme nejen proroctví o svrchovaném Vysvoboditeli, nýbrž vůbec proroctví o tom, že Boží plány se světem budou naplněny přese všecky překážky a přese všechnu temnotu přítomného stavu věcí. Víra p-ů je nejsilnější právě tehdy, když všecky okolnosti nasvědčovaly opaku jejich naděje. Věřili, že konečné Boží vítězství bude uskutečněno buď prostřednictvím Mesiáše nebo bez něho. Zvláště od 2. stol. př. Kr. osoba Mesiášova stojí v popředí všech nadějí lidu izraelského právě vlivem p-ů. Ale už v dobách exilních a předexilních dovedli p-i líčiti osobu Mesiášovu takřka »křesťanskými« barvami: je to »pomazaný Boží« [Iz 45,1n], »David a pastýř« [Ez 34,23], »výstřelek z kořene Davidova« [Iz 11,1], »Syn člověka« [Dn 7,13], »Služebník« [Iz 41,8; 42,1; 52,13; 53,11 a j.], ten, který prolamuje [Mi 2,13] a j. Někdy není docela jasné, zda p-i myslí na jednotlivce nebo na lid anebo na ostatky izraelské. Ale Ježíš vztáhl všecka tato proroctví na sebe, zvláště pak proroctví o trpícím Služebníku Božím, který svým utrpením přináší celému světu milost pokání.

V Dt 18,15-19 je předpovídáno, že Bůh vzbudí proroka, podobného Mojžíšovi. Jeho slovo a poměr k němu budou rozhodovat o soudu Božím nad člověkem. Nz církev viděla tuto předpověď splněnu v Ježíši Kristu [J 1,46; Sk 3,22n; 7,37; J 17,8; 4,25], v jehož osobě se soustředil sz úřad královský, prorocký i kněžský. Ježíš sám se označoval za p-a [Mt 13,57; L 13,33] a za p-a jej pokládali i jeho současníci [Mt 21,11; L 24,19; J 6,14; sr. Mt 16,13-14]. I jako Vyvýšený vykonává svůj prorocký úřad v církvi: uděluje dary Ducha sv. apoštolům, p-ům a uvádí věřící ve všelikou pravdu [Ef 4,8. 11; J 16,7-13]. Celý NZ si vůbec dává záležet na tom, aby ukázal, že sz proroctví, zvláště o Mesiášově utrpení, byla naplněna v Kristu [L 24,25nn; Sk 3,18; 18,28; 1K 15,3; Mk 14, 21; J 5,39, sr. Mt 2,15.17n] do všech podrobností [Mt 1,22n; 2,5.23]. Celá sz historie byla NZ-u předobrazem nz církve.

Zvláštní pozornosti zasluhuje t. zv. sociální učení izraelských p-ů. Nejde při tom o nic jiného než o důsledky jejich theologie. První mohutnější vystoupení p-ů souvisí s pevným usazením lidu izraelského v zaslíbené zemi. Lid pastýřský, jehož vlastí byla step, kde majetek patřil rodině a kmenu, usadil se v zemi, kde chtěj nechtěj došlo k soukromému vlastnictví. Každá rodina nebo kmen dostaly kus vlastní půdy [Joz 13-21]. Různá úrodnost půdy i různá píle vedly k majetkovému rozlišení. Toto rozlišení bylo zvětšeno volným obchodem v městech, kde bohatí přidávali dům k domu a pole k poli. Vzniká otroctví ze zadluženosti [proletariát]. S bohatstvím vzrůstá poživačnost, roste kapitál. Sociální otázka stává se palčivou. Jsou sice kruhy lidí, kteří se stavějí proti zemědělství a vinařství [Nazarejští, kteří žádali návrat ke zvykům na poušti a bojovali proti pěstování vinné révy jako symbolu usedlického života, Am 2,11-12; Rechabitští zavrhovali nejen pěstování vína, ale i bydlení v pevných domech. Sami bydleli ve stanech, 2Kr 10,15-17; Jr 35], ale teprve vystoupením p-ů dostává se sociální otázce pevné náboženské páteře. Mnozí z nich život usedlíků považují za Boží kletbu [sr. Gn 3,17nn], návrat na poušť za spásu [Oz 2,14]. Podle prorockých tradic, svedených ve SZ, Noé, zakladatel vinic, má v historii lidu smutnou úlohu [Gn 9,20nn]. Kain, bratrovrah, je zakladatelem prvního města [Gn 4,17]. Stavba města Bábel je líčena jako vzpoura proti Bohu [Gn 11,1n].

Všecky tyto názory vyplývají ze základního prorockého přesvědčení, že Bůh je majitelem zaslíbené země, jež byla dobyta na jeho rozkaz, a proto smí být rozdělena jen podle jeho rozkazů. Bůh tuto půdu svému lidu jen propůjčil. Bůh je ochráncem slabých a chudých; každý svobodný Izraelec má podle toho nárok na část Boží zaslíbené země. Proto se obracejí p-i proti těm, kdo shromažďují majetek na úkor chudých [Iz 3,15; Jr 20,13; Mi 3,3; Sof 1,8-13; sr. Jb 24,2nn; Neh 5,1nn]. Známky boje proti tvoření velkostatků můžeme vyčísti z 1Kr 21; Iz 5,8; Mi 2,1-2, ovšem že z důvodů náboženských! Také zřízení t. zv. milostivého léta [Lv 25,8-17.29-34], které mělo zameziti dědičné držení nakoupených statků v rukou několika jedinců, bylo výrazem přesvědčení, že Bůh půdu jen propůjčuje, nikoli dává. Půda měla být každého padesátého roku navrácena těm, kdo se pro neúrodu nebo jiné příčiny zadlužili a své hospodářství zastavili. Pro domy v městech platilo právo zpětné koupě. Prorockým ideálem bylo, aby každý Izraelec měl vlastní střechu nad hlavou [vlastní hospo

dářství, Mi 4,4; Za 3,10; Ez 45,1-8; 46,16-18; 48]. Každého sedmého a padesátého roku má býti všecka rolnická práce zastavena. Jen to, co země dobrovolně vydá, má sloužit všem za potravu [Lv 25]. Jinými slovy: země se stala na rok zase společným majetkem všech. Stav, jenž panoval na poušti, byl zase obnoven. Zvláště Dt může být nazváno prorockým programem theokratického sociálního zřízení se starostí o vdovy a sirotky, chudé a slabé [sr. Dt 23,20; 24,6n.10-15.17-18; 15,9n; 15,3; 23,16n; 24,15.19-22]. Ztrátu politické samostatnosti pokládali p-i za trest Boží také za sociální nespravedlnost [Iz 3; Am 5,27; Mi 2,1-5]. Jejich důraz na tuto sociální spravedlnost vypadá někdy tak, jako by jí dávali přednost před kultem [Iz 1; 58; Mi 6; Ez 18]. Bůh, jemuž patří vyvolený lid na základě smlouvy, žádá na člověku soud, milosrdenství a věrnost [sr. Mt 23,23].

Někteří badatelé se domnívají, že proroci sdružovali žáky v prorockých školách nebo řádech na různých místech zaslíbené země. 1S 10,5 mluví totiž o zástupu p-ů [hebr. *chebel;* 1S 19,20 hebr. *lah*[a]*ká?*] sestupujícím s »pahrbku Božího«. t. j. nejspíše nějakého kultiště, a z 1S 19,18n je patrno, že Samuel bydlel v *Náiot v Ráma. Targum Jonatanův vykládá výraz Náiot jako »dům pro vyučování«, místo pro studium, kolej, a odtud vznikla domněnka, že proroci shromažďovali žáky ve školách. Z textu však je patrno pouze to, že v Ráma bylo sdruženo několik lidí s prorockým darem, bydlících u Samuelova domu. Sílo, někdejší středisko izraelské bohoslužby, bylo Bohem opuštěno, a tak se proroci soustředili v Ráma ke společné bohoslužbě [sr. 1Pa 25, 1-3], k pěstování společných modliteb za lid [sr. 1S 12,23; 15,11.35; 16,1] a k probouzení náboženského života mezi lidem na společných výpravách [1S 10,5.10]. Snad také připravovali střediska náboženské reformace v době, kdy na všech stranách hrozilo odpadlictví od Boha. Také dvě stě let později se shledáváme v severním království s prorockými společnostmi, založenými nejspíše Eliášem. Členové těchto společností se nazývali »syny prorockými« [1Kr 20,35-38.41; 2Kr 2,3.5; 9,1] podobně jako se nazývali členové určitých cechů [Neh 3,8.31; 12,28]. Byly to jakési řády dosti početné [1Kr 18,13; 2Kr 2,7.16; 4,42n], bydlící společně [2Kr 4,38; 6,1-4] i s manželkami [2Kr 4,1] na př. v Bethelu, Jerichu a v Galgala [2Kr 2,3.5; 4,38], tedy ve střediscích pohanské bohoslužby, kde působili reformačně. Nosili zvláštní kroj [2Kr 1,8; Za 13,4, sr. Mt 3,4] a snad měli i tonsuru [2Kr 2,23]. Živili se tím. co poskytovala příroda [2Kr 4, 39, sr. Mt 3,4], ale byli také podporováni lidem [1S 9,8; 1Kr 14,2n; 17,9; 18,4; 2Kr 4,8.10.42]. Někteří měli soukromé jmění [1Kr 19,19.21]. Eliáš a po něm Elizeus tato střediska střídavě navštěvovali [2Kr 2,1.2.4; 4,38]. Byli nazýváni »pány« [2Kr 6,5], »Seděti před prorokem« byl odborný výraz pro dotazování se na vůli Boží [2Kr 4,38, sr. Ez 8,1; 14,1-7; 20,1]. Zdá se, že i později existovala podobná prorocká společenstva [Iz 8,16; Am 7,14], Někteří se domnívají, že z takových škol pocházejí i prorocké knihy a že Izaiáš, Jeremiáš atd. znamenají vlastně celý prorocký okruh [školu]. Jisto je, že proroci patřili mezi pryní historiografy za panování Davidova a Šalomounova [1Pa 29,29; 2Pa 9.29, sr. 2Pa 12,15; 13.22; 20,34 s 19,2]. Také Joz, Sd, 1S a 2S, 1Kr a 2Kr byly zařazeny do biblického kánonu pod společným titulem »Přední proroci« k označení toho, že jsou proniknuty prorockým duchem. Ze »Zadních proroků«, t. j. těch, jejichž knihy známe pod jménem knih prorockých [vyjma Dn], působili Ozeáš, Amos a prý i Jonáš [částečně v Ninive, 2Kr 14,25] v sev. království, ostatní v Judstvu anebo v exilu. V assyrském období [746/5 - cca 625 př. Kr.] působili Abdiáš, Ozeáš, Amos, Izaiáš, Micheáš, Nahum a také prý Jonáš. V období novobabylonském [625-586 př. Kr.] Joel, Jeremiáš, Abakuk, Sofoniáš. V exilu působili Ezechiel a »druhý« Izaiáš. Po návratu ze zajetí Aggeus, Zachariáš, Malachiáš. Datum působnosti většiny těchto p-ů je ovšem dosud sporné. Viz hesla o jednotlivých prorocích.

V NZ vystupují známí proroci nebo prorokyně jako Anna [L 2,36], Zachariáš [L 1,67], Simeon [L 2,25n], kteří očekávali »potěšeni Izraelského« a »modlitbami a posty sloužili Bohu dnem i nocí«. Poslední p. ve sz slova smyslu byl ovšem Jan Křtitel [Mt 14,5; 21, 26; Mk 11,32; L 20,6], kterého Ježíš prohlásil za největšího p-a staré smlouvy, a přece za menšího, než je ten nejmenší v království Božím [Mt 11,9n; L 7,26n]. Apoštolové ve vylití Ducha sv. viděli naplnění proroctví Joelova [2,28n], že prorokovati budou všichni, kdo otevřou srdce Duchu sv. [Sk 2,16n]. V 1K 14,5 staví apoštol prorokování nad extatické mluvení jazyky, protože p. vzdělává církev. Proroctví je tu považováno za zvláštní dar Ducha, který vede ke zvěstovatelské službě. Stojí hned vedle učitelství [Sk 13,1] a apoštolství [1K 12,28n; Ef 4,11]. Činnost p-a se snad omezovala jen na sbor [Sk 13,1n; 1K 14,4.22.24n.31; Ef 3,5], kdežto apoštol káže »nevěřícím«, tedy pohanům. P. je ve sboru nositelem nových zjevení vůle Boží, kdežto učitel vykládá pravdu slova Božího, které už je známo [sr. Žd 5,12].

Z p-ů křesťanských sborů, jmenovaných v NZ, známe podle jména Judu a Sílu v Antiochii Syrské [Sk 15,32], Agaba v Jerusalemě [Sk 11,27n] a čtyři dcery evangelisty Filipa [Sk 21,9]. Nejspíše však měl každý křesťanský sbor své p-y [1K 12,28n; 14,29; Ef 3,5;4,11]. Ponenáhlu však p-ů ubývalo, zvláště když falešní p-ci uváděli sbory ve zmatek [sr. Mt 7,15; 24,11.24; 1J 4,1, sr. 2Pt 2,1], takže všecka duchovní odpovědnost musela být svěřována voleným činitelům sboru.

Prorokovati. *Proroctví. *Prorok.

Prorokyně. 1. Žena, povolaná Bohem k prorockému úkolu [*Prorok]. Sestra Aronova

Maria byla p-í [Ex 15,20n] v tom smyslu, že vedla ženy k bohoslužebné oslavě Hospodinovy moci [sr. Nu 12,1n; Mi 6,4]. P-í byla i *Debora [Sd 4,4], u níž lid hledal radu a vedení [Sd 4,5.6.14]. Radu hledal velekněz u p. *Chuldy [2Kr 22,12-20]. V NZ čteme o p-i Anně z pokolení Asser [L 2,36], dále o čtyřech dcerách evangelisty Filipa, prorokyních [Sk 21,9]. - 2. U Iz 8,3 jde nejspíše o ženu prorokovu.

Prosba, prositi. Ve SZ i v NZ většinou o prosebných *modlitbách, při čemž je jemný rozdíl mezi *š^e^'élá, šélá* [= prosba, 1S 1,17.27; Ž 20,6, sr. Est 5,7.8; 7,3] a *t^e^chinná, tach^a^nûním* [= úpěnlivá, pokorná prosba o smilování Ž 55,2; 119,170; 130, 2; Jr 37,20; Dn 9,3. 17.23; Za 12 10] a *'^a^rešet* [= žádost, žádostivost, touha Ž 21,3]. Podobný rozdíl je mezi nz *deisthai, deésis* [zvl. o přímluvné modlitbě

Prosebný postoj při modlitbě. Oholeni hlava je znamením smutku. Z egyptského pohřebního reliéfu v Thebách.

L 22,32; Ř 10,1; F 1,4; 1Tm 2,1n], *erótán* [původně tázati se, při čemž je očekávána příznivá odpověď, takže toto sloveso označovalo i prosbu; je to prosba srdečná, pokorná anebo aspoň uctivá, sr. Mt 15,23; L 4,38; J 19,31], a *aitein, aitesthai, aitéma* [= naléhavě žádati, Jk 4,2n]. Je příznačné, že Ježíš o své modlitbě mluví vždy jen výrazy *erótán* [J 14,16; 16,26; 17,9.15.20] a *deisthai* [L 22,32], nikdy *aitesthai*. Neboť tento poslední výraz znamená žádati něčeho především pro sebe. Kde se modlí Ježíš, nežádá nic pro sebe, nýbrž pro druhé. Sloveso *aitesthai* může mít v sobě i rys nepokorné, neoprávněné žádosti [sr. Mt 5,42; L 6,30]. Proto snad také nz pisatelé nikdy neužili tohoto výrazu o modlitbě Ježíšově; jen Marta u J 11,22 předpokládá, že Bůh dá Ježíšovi, co by »požádal« [*aitein*] od něho. Jen učedníci Ježíšovi žádají, prosí [*aitein* Mt 6,8; 7,7n.11; 18,19; J 4,10; 14,13n; 15,16; 16, 24.26; Ef 3,20; 1J 3,22; 5,14n] a modlí se [*deisthai,* Mt 9,38, sr. Sk 8,22], a Duch sv. se za ně přimlouvá *[entynchanein, hyperentyn chanein,* Kral. »prosí« Ř 8,26n], protože nevědí, zač se mají modliti, jak náleží. Ježíš slibuje svým učedníkům, že jejich prosby, předložené s odvoláním na jeho *jméno, vyslyší sám [J 14,13n] anebo jeho Otec [J 15,16; 16, 23n.26n; sr. Mt 7,7.11; 18,19; 21,22; 1J 3, 22; 5,14n]. *Modlitba.

Někdy má Kral. »prositi« význam naléhati [Žilka Sk 25,24: »Naléhal na mne všechen židovský lid... a křičeli«], vyzývati [1K 4,16], napomínati [2K 10,1; Ef 4,1], zváti, pozvati [L 7,36; 11,37; Sk 10,48; 18,20].

Proso [botan. jméno *Panicum miliaceum],* rozšířená obilnina, v záp. a j. Asii, sev. Africe a v j. Evropě; stébla dávají výborné krmivo dobytku, ze zrn se v Palestině vařila kaše nebo pekl chléb [Ez 4,9]. S přibývajícím blahobytem však vymizel tento chléb téměř úplně. Možná však, že hebr. *dóchan* označuje t. zv. indické p. [*Sorghum vulgare,* cirok obecný], pěstovaná zvláště v jz Asii a Indii a dosahující vyššího vzrůstu než u nás známé p.

Prospěch, zdar, úspěch, užitek [Gn 39, 3.23; Neh 1,11; 2,20; Ž 118,25; Iz 48,17], pokrok [F 1.12.25; 1Tm 4,15]. »Nebudeš míti p-u na cestách« [Dt 28,29] = nedojdeš k cíli. »Prospěšně to vykoná« [Iz 55,11] = úspěšně, se zdarem provede, prosadí.

Prospěšně. *Prospěch.

Prospěti, užitečným býti, pomoci [Jb 35, 3; Iz 47,12; Mt 27,24; Mk 5,26; 8,36; Ř 2,25; 1K 15,32; Ga 5,2], býti pláten [1K 14,6; Jk 2,14], přispěti [Sk 18,27], získati [Žd 13,9].

Prospívati ve smyslu růsti, přibývati [Gn 26,13; 1S 2,26; 2S 5,10; L 2,52], předstihovati [Ga 1,14], jinak ve smyslu *prospěti, pomoci, býti užitečný [1S 12,21; Est 5,13; Jb 34,9; Př 10,2; 11,4; J 6,63; 12,19; 1K 13,3], míti moc, zmoci, býti k něčemu, platiti, míti význam [Ga 5,6]. V 1K 6,12 je užito výrazu. *symferein* [= býti prospěšný], který v době Pavlově byl základem hellenistické ethiky. Nejde tu o prospěšnost hmotnou, ale duchovní. Tentýž výraz překládají Kral. býti užitečný [Mt 5,29n; J 11,50; 16,7; Sk 20,20; 2K 8,10], býti k dobrému, dobré [Mt 19,10; 1K 7,35], býti k užitku [1K 12,7] aj.

Prost ve významu zbaven něčeho [na př. závazku přísahy [Joz 2,17], osvobozen [Jb 3,19], odloučen, rozloučen [1K 7,27]. »Abyste chodili p-i« [Lv 26,13] = se vztyčenou hlavou, napřímeně [o lidech, naplněných radostí nad osvobozením z otroctví].

Prostěradlo. Egyptské prostěradlo [Př 7, 16] je překlad hebr. *'étûn,* jež označuje vlněné přezné *plátno, dovážené z Egypta. Používalo se ho k šití ženských šatů, ložního prádla, ale také k výrobě *plachet a vlajek [sr. Ez 27,7]. Řecké *othoné* [Sk 10,11; 11,5] je semitské slovo převzaté pro jemné lněné plátno. Zdrobnělina *othonion* [L 24,12; J 19,40; 20,5-7] značí plátěné pruhy, obinadla, jimiž byla pře vazována mrtvola po napuštění vonnými mastmi a zabalení do *rouchy, t. j. velkého

čtvercového plátna. Th. Zahn v komentáři k ev. Lukášovu upozorňuje, že obě slova [ve spojení se slovem rohy-*archai,* tak Sk 10,11; 11,5] jsou v klasické řečtině technické lékařské výrazy. Č.

Prostopášně, -ý [řecky: *asótos],* rozmařilý, nevázaný, zhýralý [L 15,13]. Prostopášnost [= nezřízenost, nepořádnost, bujnost, rozpustilost, Ef 5,18, sr. Tt 1,6; 1Pt 4,4]. 2Pt 2,7, kde je užito jiného řeckého výrazu, překládá Škrabal: »Zachránil... Lota, sužovaného chlípným chováním bezuzdných lidí«.

Prostranek, novoč. postraněk, prostranek, prostraněk, část postroje tažných zvířat, provaz po stranách koně, jímž táhne vůz [Ž 129,4].

Prostranně, prostranno, -ý, opak: těsný, tedy prostorný [Ex 3,8; 1Pa 4,40; Mt 7,13], volný. »Prostranně mluviti« = plynně mluviti [Ž 18,20]. »Na p-ě« [Oz 4,16], o zatoulaném beránku, který bloudí na širých pastvinách a nemá stáda, k němuž by se připojil. Obraz nastávajícího rozptýlení vzpurného Izraele. Jiní toto místo vykládají tak, že Bůh Izraele zkrotí jako beránka. A jiní konečně myslí na vykrmení beránka k zabití.

Prostranství, prostranné místo; volnost, odlehčení, uvolnění, pohodlí [Ž 4,2].

Prostředník, hebr. *môkî^{a}ch* = rozhodčí [Jb 9,33], *mafgî^{a}* = přímluvce, jenž se někoho ujímá [Iz 59,16, sr. Gn 23,8; Jr 36,25]; zástupce Iz 53,12; řecké *mesitês* [= jenž stojí uprostřed, mezi] znamenalo rozhodčího, vyjednavače [míru], smírce, ručitele a tudíž i svědka uzavření smlouvy, správce sporného majetku, určeného soudem a pod. V náboženském názvosloví starověku bylo božstvo p-em [=ručitelem] smluv a přísah, ale také člověk [král, kněz, prorok], různé nebeské bytosti a zvláště zakladatel náboženství byli p-y mezi božstvem a lidmi. Jb 9,33 se ohlíží nejprve marně po p-u, který by rozhodl mezi ním a Bohem, s nímž se chce soudit [Jb 13,3], nakonec však dochází k závěru, že Bůh sám je jeho svědek v nebesích [Jb 16,19], vykupitel, který se jednou postaví nad jeho prachem [Jb 19,25], Job se tedy obrací na Boha jako na rozhodčího soudce proti Bohu jako tomu, který jej tak zle navštěvuje. Je to ojedinělé místo ve SZ, jež dosahuje téměř nz pojetí p-a. Bůh má ovšem své p-y, chce-li se zjevit. Především je to anděl Hospodinův [*mal'ak Jahvé* = posel Hospodinův, Gn 16,7; Ex 3,2; 14,19; Nu 20,16; Sd 2,1 a j.], duch Hospodinův [*rû^{a}ch Jahvé,* 1Kr 18, 12; 2Kr 2,16; Iz 40,7; 59,19; Ez 3,14 a j.] a konečně *Moudrost. P-em byl i král, zvláště mesiášský král, kněz i prorok, především však *Mojžíš, jemuž se Bůh zjevil novým jménem [Ex 3,13n] a jenž vystupuje jako vyslanec, mluvčí Boží a prostředník nejen u lidu Božího [Ex 4,16.29n; 19,3nn.9nn.21nn; 20,18nn; Dt 5,5], ale i u faraóna [Ex 5,1; 7,1]. Mojžíš přijímal přikázání od Hospodina a sděloval je lidu [Ex 35,1.4; Lv 1,1; 4,1 n] a lid žádal Mojžíše, aby za něj mluvil s Bohem [Ex 20,19] a při mlouval se u Boha [Nu 21,7; Dt 5,24nn; 18, 16]. Přímluvná modlitba byla základním úkolem Mojžíše, který se ztotožňoval s lidem i tenkrát, když se sám ničím neprovinil [Ex 32,30nn; Dt 9,8n.26nn]. Prostřednickou úlohu Mojžíšovu vyjadřuje pěkným obrazem Ž 106, 23 [sr. Ez 13,5; 22,30]: Mojžíš se stavěl do mezery městských zdí, proražených Božím hněvem. Na druhé straně však Hospodin mluvil k Mojžíšovi jako mluví člověk se svým přítelem [Ex 33,11nn; Dt 34,10].

Jiným p-em je t. zv. *Služebník Hospodinův, původně asi konkrétní historická postava [na př. král v kultických slavnostech], jež se stala typem sz prostřednictví mezi Bohem a jeho lidem, Bohem a světem [Iz 42,1-4; 49,1-6; 50,4-9; 52,13-53,12]. Při tom je zdůrazněno zástupné utrpení tohoto p-a za hříchy Izraele a celého světa. Tento rys zástupného utrpení se ozýval už při líčení postavy Mojžíšovy [Dt 9,8n.26nn; jeho smrt mimo hranice zaslíbené země byla také součást zástupného utrpení, Dt 3,23nn] a neopouští ani pozdější proroky, ale u Deuteroizaiáše dosáhl téměř nz hloubky. Lze krátce říci, že myšlenka prostřednictví je ústředním pojmem sz bohosloví, i když výraz sám je všelijak opisován.

Stejně je tomu v NZ. Ježíš sám zřejmě navazuje na postavu trpícího a vítězícího Služebníka Božího [Mk 8,31; 10,35-45; J 10,17, sr. Iz 53,10; Mk 14,24 sr. Iz 42,6; 49,8; Jr 31,31; L 22,37, sr. Iz 53, 12 a j.], sebe pokládá za p-a zjevení Otcova [Mt 11,2] a je jist, že na poměru člověka k Synu se rozhoduje poměr Boží k člověku [Mk 10,32n]. Jako prostřednický Služebník uzavírá novou smlouvu s Bohem [Mt 26,26nn, sr. Jr 31,31nn].

Také Sk svým výrazem *pais* [= Syn, ale také služebník, jak je patrno z LXX, jež hebr. *ebed* = služebník překládá výrazem *pais]* navazuje na prostřednickou úlohu sz Služebníka Hospodinova [Sk 3,13 sr. Iz 52,13; Sk 4, 27, sr. Iz 60,1; Sk 3,14, sr. Iz 53,11; Sk 22,14, sr. Iz 53,7.11; a ovšem Sk 8,32-35]. Také u Pavla je učení o vykoupení nevysvětlitelné bez vztahu na prostřednickou úlohu Služebníka Hospodinova, vyjádřenou zvláště u Iz 53 [Ř 4,25,sr. Iz 53, 5.12; Ř 5,19, sr. Iz 53,11; Ř 8,33n, sr. Iz 50,8n a 53,12, kde »zástupce« je překladem hebr. kořene *pg',* jenž u Iz 59,16 je přeložen výrazem »prostředník«, u Jr 36,25 »přímluvce«. Dále Ř 10,14-18; 15,21, sr. Iz 52, 13; F 2,7, sr. Iz 53,3.11n; snad také Ko 2,15, sr. Iz 53,12]. Vedle toho ovšem vvrazy jako » krze Pána našeho Ježíše Krista« [Ř 5,1n; 1K 8,6; Ko 1,16], »vKristu« [1K 3,1; 4,10, 15,19 a j.], jakož i paralela Adam - Kristus [Ř 5,12nn; 1K 15,22.45nn] ukazují na prostřednictví Ježíše Krista, kterého Pavel v 1Tm 2,5n výslovně jmenuje p-em [ve smyslu smírce] mezi Bohem a lidmi. Podobně 1Pt 2,22.24, sr. Iz 53,9.4.12.5. Také janovská literatura je proniknuta duchem deuteroizaiášovským. Výraz »Beránek Boží« [J 1,29, sr. Iz 53,7.4; Zj 5,6.12; 13,8 a j.] je snad už odborným výrazem, jehož se užívá ve starokřesťanské litur

gii, a zřejmě navazuje na prostřednickou úlohu Služebníka Hospodinova. Ježíš Kristus přišel ve jménu Otce [J 5,43], je cestou, pravdou a životem [J 14,6], a jako pravý p. [J 10,8] přimlouvá se u Otce [J 17; 1J 2,1]. V Žd 8,6; 9,15; 12,24 je Kristus výslovně uveden jako kněžský p. nové smlouvy, při čemž Žd 7,22 užívá řeckého výrazu *engyos* = ručitel. Jeho prostřednictví i ručitelství je na rozdíl od sz p-ů dokonalé, protože je na jedné straně Syn Boží a může tedy zastupovat Boha, na druhé straně má podíl na našem těle, takže může zastupovat i člověka [Žd 4,15]. U Jk se myšlenka prostředníka nevyskytuje, ale je snad předpokládána.

Poněkud jiný význam má výraz p. na těžko srozumitelném místě Ga 3,19n, kde Pavel navazuje na rabínskou tradici, že Zákon [na rozdíl od zaslíbení] byl nařízen skrze anděly [sr. Sk 7,38.53; Žd 2,2] a dán skrze p-a [Mojžíše]. Zatím co rabíni v této tradici vidí slávu Zákona, vidí v ní Pavel důkaz jeho méněcennosti. Nikoli Bůh přímo, nýbrž pouze nepřímo skrze anděly stojí za Zákonem. A také to, že bylo třeba Mojžíše jako p-a, je Pavlovi důkazem, že *Zákon* skutečně byl nařízen skrze množství jednajících osob [anděly]. Neboť tam, kde jedná jednotlivec se stranou, mluví obyčejně sám. Bůh je jeden. Nepotřeboval tedy p-a a mohl mluvit přímo tak, jako mluvil přímo [bez p-a] k Abrahamovi, když mu dal zaslíbení [Ga 3,16]. Poněvadž však Zákon byl vydán v ruce p-a, je to pro Pavla důkazem, že za ním stojí množství jednajících osob [andělé]. Pavel se ovšem brání proti námitce, že by snad podceňoval Zákon. Výslovně praví [podle Žilková překladu Ga 3,19], že »byl uveden v činnost dodatečně k vůli přestupkům [má tedy co činit ne se spásou a životem, nýbrž s hříchem], než přijde potomek [Kristus], na kterého se vztahoval slib.« Zákon je pouze vychovatelem [Kral. pěstounem] pro Krista [v. 24].

Prostý, stč. = jednoduchý, přímý; neumělý, nevzdělaný; volný, zbavený, svobodný. Tak překládají Kral. ve SZ jednak hebr. *tám* [Gn 25,27; Jb 1,1 a 2,3 říkají sprostný] = nevinný, bezelstný, a *dal* = neučený, nevzdělaný [opak vznešených a vzdělaných Jr 5,4]. V NZ jde o výrazy *akakos* — ten, jenž není schopen zlého a není zlému přípustný, tedy bezelstný, nevinný [*Nevina, nevinný]. Ř 16,18 varuje Pavel před bludaři, kteří lahodnými a pobožnými řečmi jsou s to svésti bezelstné, mravně bezúhonné lidi. Ř 16,19 si přeje Pavel, aby věřící byli »nedotčeni ve zlém« [Žilka; Hejčl: bezelstní]. Ve Sk 4,13 a v 1K 14,16 jde o člověka nezasvěceného, laika *[idiótés]*.

Proti. Tato předložka je v J 12,13 překladem řeckého výrazu *hypantésis,* jež znamená přátelské přijetí, setkání, schůzku. Totéž slovo v Mt 8,34 přeložili Kral., »v cestu« a poznámkují je u Mt 25,1.6 »vstříc«. Žilka má »vyjíti naproti«. C.

Protivenství, protiviti se, protivník. V bibli většinou ve smyslu pronásledování, pronásledovati; ten, který pronásleduje, ačkoli Kraličtí těchto výrazů vůbec neužívají a také Jungmann uvádí jen nepatrný počet výskytů ve staročeštině, v níž vystačily pojmy p., p-iti se, p-k. Kral. tak překládají různé tvary. Hebr. *rádaf* [= býti za někým, následovati, pronásledovati], na př. Dt 30,7; Ž 7,2; 69,27; 109,16; 119,84.86.157.161; Pl 5,5; v NZ řecké *diókein, diógmos* [= následovati, pronásledovati, honiti; pronásledování], na př. Mt 5,1 On. 44; 10,23; 13,21; Mk 10,30; L 21,12; J 5,16; 15,20; Sk 7,52; 8,1; 9,4; 13,50; 22,4.7n; 26, 14n; Ř 8,35; 12,14; 1K 4,12; 15,9; 2K 4,9; 12,10; Ga 1,13.23; 4,29; 5,11; 6,12; F 3,6; 2Te 1,4; 2Tm 3,11n], kde všude vystačíme s novočeskými výrazy pronásledování, pronásledovati; ten, který pronásleduje.

O jaké protivníky a jaké protivenství jde ve SZ, zvláště v Žalmech, nelze vždy přesně zjistiti. Někteří vykladači [na př. Duhm] se snad mylně domnívají, že původně šlo o osobní nepřátele, prý vůdce odpůrci strany snad dokonce o druha v úřadě [Ž 7;35; 38; 52; 55; 69; 109]. Přiznávají však, že záhy byla tato místa vykládána mesiášsky [sr. Sk 1,20] a vztahována na odpůrce Božího i jeho lidu. Nasnadě to bylo zvláště tam, kde je užito hebr. *satan, sátán* [viz níže!]. V NZ u slovesa *diókein* jde většinou o pronásledování z důvodů náboženských. Ježíš často upozorňoval své učedníky, že jejich údělem bude procházet pronásledováním [J 15,18.20]. Nesmí je to překvapit. Naopak, mají to pokládat za příležitost k osvědčení své věrnosti [Mt 5,44n; L 21,12; sr. Ř 12,14; 1K 4,12; 2K 4,9; Ga 6,12; 2Tm 3,12] a tedy za druh blahoslavenství [Mt 5,10nn; sr. Jk 1,2; 1Pt 1,6; 3,14]. Předpověď Ježíšova se začala záhy plnit. Mučednictví Štěpánovo bylo počátkem prvního rozsáhlého pronásledování vyznavačů Kristových se strany Židů, jež vedlo k rozptýlení křesťanů [Sk 11, 19]. Po obrácení Saulově nastal na čas pokoj [Sk 9 31], protože Židé sami trpěli pod Caligulou. Za *Heroda I. Agrippy [Sk 12,1nn] nastala nová vlna pronásledování, jemuž podlehl apoštol Jakub a málem i Petr. Snad si tím Herodes chtěl získat popularitu u Židů. Pronásledování skončilo náhlým onemocněním a bolestnou smrtí tohoto vládce [Sk 12,23]. Ale i další nz spisy ukazují na to, že jednotlivci a církev procházeli pronásledováním, ač se nám nic nepraví o jeho druhu [1Te 2,14; Žd 10,32n; 1Pt 2,13-25; zvl. Zj].

Jiné hebr. výrazy, jež Kral. překládají protiviti se, protivník, je *satan, sátán* [= sočiti, osočovati, nevražiti, najížděti na koho, potírati, obžalovávati; odpůrce, žalobce, *Satan], na př. Nu 22,32; 1Kr 11,14.25; Ž 71,13; 109, 4.6.20.29; Za 3,1], při čemž může jít o žalobce při soudní při. Obžalovaný stál obyčejně po levici žalobcově [Ž 109,6; Za 3.1]. Hebr. *sar, sárar, sórér* [= nepřítel, býti nepřítelem] je tak přeloženo v 1S 2,32; Est 7,6; Ž 7,5; 27,2.12; 81,15; 89 24; Iz 1,24; 9,11; Na 1,2]. Hebr.

márad [= vzepříti se, vzbouřiti se, býti vzpurný] je přeloženo slovesem protiviti se na př. Joz 22,16; 2Kr 18,20; Iz 36,5; Neh 9,5; podobný význam má hebr. *márá* [Oz 13,16]. Hebr. *páša'* [= odpadnouti; hřešiti], jež Kral. v 2Kr 8,20.22; 2Pa 21,8; 1Kr 12,19 a j. překládají odstoupiti, v 2Kr 1,1; 2Pa 21,10 a j. zprotiviti se, u Iz 1,2 strhnouti se, v 1Kr 8,50 a j. přestoupiti proti, u Iz 59,13 a j. zpronevěřiti se, překládají ve 2Kr 3,5 zprotiviti se. V Ž 10,2 je tak přeloženo hebr. *dálak* [= rozohniti se, hořeti netrpělivostí vůči někomu, dotírati].

V NZ je tak vedle jmenovaného *diókein, diógmos* přeloženo množství řeckých výrazů jako *antikeisthai, antikeimenos* [= ležeti naproti, býti odpůrcem; na př. L 13,17; 21,15; 1K 16,9; F 1,28; 2Te 2,4; 1Tm 5,14], *antidiatithesthai* [= odporovati 2Te 2,25], *antipiptein* [= vzdorovati, Sk 7,51], *antitassesthai* [= stavěti se proti, vzpírati se Ř 13,2; 1Pt 5,5], *anthistanai* [= stavěti se proti 2Tm 3,8; 4,15], *antilegein* [= odmlouvati Ř 10,21; Kral. »protivný«], *atimazesthai* [=býti potupen, Sk 5,41], *synkakopathein [*= býti spolutrpitelem 2Tm 2,3], *kakopathein* [= trpěti 2Tm 2,9; 4,5], *synkakúcheisthai* [spolutrpěti Žd 11,25], *apeithein* [= býti nepovolný, neposlušný, nevěřící, Ř 15,31], *hypenantios* [= odpůrce, Žd 10,27], *antidikos* [= odpůrce, hebr. *sátán,* Mt 5,25; L 12,58; 18,3; podle některých vykladačů jde u Mt 5,25 a L 12,58 o eschatologický soud, při čemž u L 12,58 je Bůh současně odpůrcem, soudcem i biřicem. 1Pt 5,8 jde o ďábla [sr. Jb 1,6nn; 2,1nn; Za 3,1; Zj 12,10], *ex enantias* [= z odpůrci strany; ten, kdo odporuje Tt 2,8].

Protivný, stč. = protivící se, nepřátelský, nepříznivý, vzpurný [Nu 24,8; Dt 21,18; Ž 78,8; Př 26,23; Ř 10,21. *Protivenství, protiviti se].

Protrhnouti, protržení v Gn 38 29 o jednom z dvojčat, jež se při porodu násilně dralo z matčina lůna jako by chtělo předhoniti druhé, o němž se porodní bába podle všech známek domnívala, že bude první.

Protříti cestu [Jb 30,12], t. j. ušlapati cestu.

Protulovati se, vykračovati si, procházeti se [Ž 12,9; Iz 3,6].

Proud, příval, vír [Ž 18,5; 69,3.16; 124,4].

Proutek, hebr. *šébet* = kmen. O souhrnu pokolení izraelských na rozdíl od pohanů [Ž 74,2; sr. Jr 10,16; 51,19]. Hebr. *chóter* [Iz 11,1] = ratolest. Hebr. *jônék* = výhonek [Iz 53,2, doslovně kojenec].

Provaz, provazec, provázek. Často je tím míněna stará délková míra k měření polí, označující vyměřené území, příděl, úděl [Dt 32,9; Joz 17,5; 2S 8,2; 1Pa 16,18; Ž 16,18; 78,55; Iz 34,17; Am 7,17]. »Zavrhnouti od sebe provazy« [Ž 2,3] = zbaviti se otrockého jha. Zde jde o p-y, jimiž je dobytče přivázáno k pluhu. »Vzíti p. na hlavu« = zavěsiti kolem krku na znamení naprosté oddanosti [1Kr 20,31]. »Potahovati p-y« [Oz 11,4] = přitahovati k sobě, o něžném jednání Božím s vyvoleným lidem. »P. stříbrný« u Kaz 12,6 označuje šňůru, na níž visí lampa se stropu [»číše zlatá« = nádoba na lampový olej]. Je to obraz drahocenného lidského života; snad bychom mohli říci, že p. stříbrný je symbolem niti života.

Provésti, stč. = doprovoditi, převésti [Neh 2,7], říditi [Ž 139,10].

Províjení, stč. ozdobné překládání, protkávání [sr. Ex 39,3]. 1Pt 3,3 překládá Žilka: »Nechť nemají zevnější okrasy záležející v pletencích vlasů, v na vlekáni zlatých šperků«.

Provinění. Tak překládají Kral. ve SZ hebr. *'ášám* [Lv 5,19; 1S 6,3; Jr 51,5], *chét'* [Gn 41,9], *péša'* [1S 25,28; Ž 59,4; Jb 34,6; Př 19,11], *'ašmá* [Ezd 9,6.15] bez ohledu na různý obsah těchto výrazů, který je popsán v heslech *hřích a *oběť. V Ž 69,5 je tak přeloženo hebr. *šéker* [= lež, klam]: »Mají se ke mně nepřátelsky pro lživou příčinu« [Zeman],

Provoditi, stč. ve smyslu páchati, činiti, jednati, prováděti [Sd 19,23; Ž 31,24; 52,4; 71,19; Iz 32,6; 58,3; Ez 18,12; Ab 2,5; Sk 8,9]. »Moc p.« [Ř 7,5] = působiti. Ve smyslu doprovoditi [Sk 20,38], ve smyslu provésti skrze něco [na př. oheň, t. j. modlářsky obětovati 2Pa 33,6 ;Ez 20,26.31, sr. 16,20n].

Provyskování, provyskovati = prokřikování, prokřikovati [Iz 16,9n; Jr 20,16; 1S 30,16; Jr 50,11].

Prozřetelnost, stč. opatrnost, rozumnost, důmyslnost, předvídavost, prozíravost. V Př 1,4; 2,11; 3,21; 8,12 tak překládají Kral. hebr. *m^e^zimmá* [od slovesa *zámam* = mysleti, plánovati], které jinde překládají úmysl [Jr 23,20; 30,24], myšlení [Jb 42,2; Ž 10,4], usouzení [Jr 51,11], rada [Ž 10,2]. V Ex 23,8 jde o hebr. výraz *pikké^a^ch* = otevřených očí, vidoucí].

V Ž 41,2 jde o sloveso *sákal* [= ohleduplně jednati; Zeman překládá: »Kdo má porozumění pro slabého«] a v 1Pa 28,21 jde o lidi ochotné, důmyslné při práci. Nikde nejde o p. v dnešním našem smyslu, v němž mluvíme o p-i Boží, ač výraz *m^e^zimmá* by se k tomu hodil. Ale o Boží p-i, t. j. o jeho lidský rozum přesahující činnosti [Iz 55,8n], jež všecko řídí tak, aby nebyly rušeny jeho plány a cíle, ví celý SZ a NZ, i když se v nich pojem p. nevyskytuje. V pozdější, středověké tradici byl biblický doklad pro slovo prozřetelnost hledán v Gn 22,8.14, kde Vulgáta slova »Hospodin opatří« překládá »Dominus providebit«, což je příbuzné s lat. výrazem *providentia* = prozřetelnost. Tak však se biblicky dokládalo jen slovo — a to ještě ne příliš přesvědčivě. Věc sama, t. j. víra v Boží svrchované řízení všech věcí má však v Písmu mnohem širší základnu. Podle SZ Bůh i po ukončení svého stvořitelského díla stále ve světě pracuje, otcovsky o vše pečuje a řídí podle svých plánů [Jb 9,5nn; Ž 65,7nn; 145,15n] Vše ve světě má svůj čas, je předem promyšleno, určeno a vymezeno jeho vůlí [Jb 38,8nn.33; Př 8,29; Jr 5,22.24; 8,7; 31,35n; 33,25 a j.]. Bůh řídí dějiny svého

lidu [Dt 5,6; 32,39; 2Kr 19,25nn; Iz 43,19n] i osudy národů světa [Dt 32,8n; 1Kr 19,15nn; Iz 10,5nn; Jr 27,3nn; Am 2,1nn; 9,7 a j.]. Proto může oznamovat, co se stane [Iz 44,7], a určovat nástroje pro uskutečnění svých plánů [Iz 49,1nn; 54,16; Jr 1,5]. Jednotlivec je zařazen do tohoto Božího plánování a starostlivé péče [Jb 5,18nn; Ž 16,5nn; 22,10n; 73,23nn; 90,3; 139,5.16; Př 20,24; Iz 41,4]. I to, co se stane zdánlivě náhodou nebo losem, pochází od Boha [1S 10,19nn; 14,41; Př 16,33; sr. Rt 2,3; 1S 6,9]. I zlo podléhá svrchované moci Boží [Ex 4,21nn; Iz 45,7; 63,17; Jr 25,15nn; Am 3,5nn] a slouží jeho spasitelným úmyslům [Gn 50,20]. Za vším stojí osobní, o vše pečující, vše řídící Bůh, Stvořitel a Pán nebe i země [sr. Mt 11,25; Sk 17,24nn].

Ani v NZ se slovo prozřetelnost ve vlastním theologickém smyslu nevyskytuje, ač v soudobé *stoické filosofii bylo velice oblíbené a významné. V NZ však se příslušného slovesa *[pronoein]* užívá toliko o lidském předvídání, po př. záměrném jednání [Ř 12,17; 1Tm 5,8], podstatného slova *pronoia* jednak o předvídavosti vladaře [Sk 24,3], jednak dokonce o pečování a žádosti těla [Ř 13,14]. Snad se NZ tomuto pojmu takřka záměrně vyhýbá, protože je zatíženo pohanskými filosofickými spekulacemi. To, co je míněno pojmem p-i, je však v NZ častokrát vyjádřeno. Už tím, že Ježíš Kristus přinesl skutečnost spásy, zjeviv ve své osobě Boha jako dobrotivého Otce každého jednotlivce [Mt 5,45; 6,26nn; 10,29nn; Ř 8, 28nn.35-39; F 2,13]. Ap. Pavel v Ř 9,11 rýsuje velkolepý obraz Boží p-i, která má za cíl království Boží [sr. Sk 14,16n; 17,26n.30n]. Věčný spasitelný plán Boží, který byl předem promyšlen [J 1,1] a v Kristu se stal dějinnou skutečností, dojde svého cíle až na konci tohoto eónu. [*Věk; sr. knihu Zj]. *Předuložiti. XX

Prozřetelný. *Prozřetelnost.

Prst Boží. Tento výraz patří k t. zv. biblickým anthropomorfismům, jejichž úkolem není zlidšťování Boha, t. j. stavění jeho bytosti na lidskou úroveň, nýbrž učiniti Boha člověku přístupným a znemožniti představu, že Bůh je nezúčastněná abstraktní idea anebo ustrnulý princip. Bůh je jednající osobnost. Podle Ž 8,4 jsou nebesa dílem prstů Božích; p. Boží činí divy [Ex 8,19], což teprve ruka Boží [Ex 13,3; 15,9; Rt 1,13 a j.]! Desatero napsal p. Boží [Dt 9,10]. Ježíš podle L 11,20 vymítal ďábly p-em B-m, t. j. jeho činnost byla výrazem bezprostředního a konkrétního zasažení Božího bez jakéhokoli užití lidských prostředků [vkládání rukou Mk 7,32-35 nebo jiných manipulací Mk 8,22-26; J 9,6n]. To znamená, že v Ježíšovi se začal Bůh ukazovat ve své bezprostřední vládě.

Prsť. Hlinou, *prachem posypaná hlava [1S 4,12; 2S 15,32; Neh 9,1], byla symbolem hlubokého zármutku, často v důsledku veřejného *pokání. Č.

Prsten, zvl. prsten s pečetí majitele [prsten pečetní Est 8,8], pokládal se za nutnou součástku vybavení každého poněkud zámožnějšího orientálce. Byl to odznak hodnosti [Gn 41,42; Est 3,10]. Byl nošen na pravé ruce [Jr 22,24], ale také na šňůře kolem krku [Gn 38, 18]. Byl zhotovován podle Miklíka z kovu nebo z perel, spojených zlatý ni nebo stříbrnými nitkami. Chudí se spokojovali s prsteny skleněnými, měli-li je vůbec. V pečetním prstenu byl zasazen kámen, do něhož byl vyryt nějaký znak nebo jméno majitele [Ex 28,11]. Zdá se, že se obyčej nositi p. udržel až do dob apoštolských [Jk 2,2] a že byl příznakem zámožnosti. *Pečeť.

Prsy požívající = kojenec. Hebr. matky měly zvyk *kojiti děti až tři léta. Proto lze pod tímto slovem vidět i označení již odrostlejších a mluvících dětí [Ž 8,3; Pl 2,11-12; Jl 2,16; Mt 21,16].

Prsy tepati; bíti se v prsa [Na 2,7; L 18,13; 23,48] bylo znamením zármutku, beznaděje, ale také pokání. Bengel vykládá tento zvyk tak, že prsa byla ve východních představách sídlem svědomí. Č.

Průba, prubovati, stč. zkouška, zkoušeti, podrobiti zkoušce [Jb 13,9; Jr 9,7; Dn 11,35; 12,10; Za 13,9], výraz, převzatý z hutnictví a zlatnictví.

Průduch, stč. = otvor [Gn 7,11; 8,2; 2Kr 7,2; Ž 78,23 a j.].

Průchod, v obrazném smyslu »míti p.« = míti možnost vstupu [Iz 59,14], míti vstup volný, míti úspěch [2Tm 3,9].

Prustvorec, stč. z něm. *Brustwurz* = puškvorec, bot. *Calamus odoratus* nebo *Acorus calamus* - prsní puškvorec [Ex 30,23; Pís 4,14], hebr. *k^e^né bósem,* které Kral. překládají také třtina [Jr 6,20], vonné věci [Iz 43,24], vonná

Třtina, hustá tráva, tuhých přímých stébel. Část stébla a klas. (Calama-grostis.). Obrázek patří k heslu Třtina, str. 1118 (Pozn. korektora K-1)

třtina [Ez 27,19] a jinak. Z puškvorcového kořene se vyráběla vonná součást posvátného oleje a obětin. Byl dovážen prostřednictvím Tyrských z Řecka a západní Malé Asie, snad také z Indie.

Prut. Tak překládají Kral. nejméně čtyři různé hebr. výrazy, které mohou znamenat prut, větev v našem slova smyslu [Gn 30,37.41; Nu 17,2nn; Jr 1,11], ale také hůl [tak Kral. výslovně překládají výraz *makkél* v Gn 32,10; Ex 12,11; 1S 17,40.43; Za 11,7.10.14], kyj [Nu 22,27], dřevce [Ez 39,9], metlu, žezlo [Ž 2,9; sr. Ez 19,11; hebr. *šébet*], pastýřskou berlu [Ž 23,4], prut k bití [Iz 14,5], p. k vytloukání kmínu [Iz 28,27]. P. byl symbolem panovnické moci [Iz 14,5; Jr 48,17; Ez 7,10; Zj 2,27]. V Ex 25,32n označuje výraz p. rameno šestiramenného svícnu. U Ez 40,3.5; 42, 16-19 pak šestiloktovou míru, hebr. *káné,* jíž užívali zedníci a stavitelé.

Prvé, stč. = prve než, dříve než [Gn 24,15; Kaz 12,2; Iz 7,16], nejprve [Mt 5,24], předtím, dříve [Iz 41,22; J 6,62; 20,10; Ř 11,35; 1J 4,19], předem [2Pt 3,17; Sk 10,41]. 1Tm 5,24 překládá Žilka: »Hříchy některých jsou zcela zřejmé a předem již vedou k odsudku«.

Prvnější - dřívější [Iz 42,9].

První, stč. = prvotní, prvnější, přednější, předešlý, dřívější, předcházející [Gn 40,13; Nu 6,12; Jb 8,7; Ž 89,50; Kaz 7,10; Iz 46,9; 65, 17; Ag 2,10; Ef 4,22]. První v řadě [Ex 12,2. 16; Mt 20,8.10; Sk 26,23; 1K 15,45.47; 1Tm 1,15n a j.], významný [Mk 9,35; 12,28n; Sk 16,12]. K výrazu »první i poslední« [Iz 41,4; 44,6; 48,12; Zj 1,11.17.22] viz *Alfa, *Poslední, *Nejposlednější.

Prvorozenství, prvorozený. Z náboženského charakteru izraelské rodiny vyplývá jednak mimořádné postavení otce jako obětníka a prostředníka mezi Bohem a ostatními členy rodiny, jednak obdobné postavení prvorozeného syna, který zaujímal otcovo místo po jeho smrti včetně všech náboženských povinností. Odtud se vysvětlují i různá zákonná ustanovení, jako že z dědictví po otci má obdržet dvojnásobek toho, co ostatní bratří [Dt 21,17]. Vdovy a dcery byly z dědických nároků původně vyloučeny, s výjimkou, že nebylo synů. Tu připadlo dědictví sice dcerám [Nu 27,1nn], ale nic se nepraví o tom, že by i náboženské povinnosti prvorozenců na ně přecházely. Prvorození synové - jako i prvorození sameči z domácích zvířat - náleželi Hospodinu [Ex 13,2]. Zákon Mojžíšův toto pravidlo vysvětluje vzpomínkou na zázračné zachránění Izraele z Egypta v noci, kdy anděl Hospodinův zbil všechno prvorozené Egypťanů [Ex 12,12n.23.29]. Zasvěcení všeho prvorozeného Hospodinu mělo ovšem různou podobu. Zvířata kulticky čistá se obětovala, za oslátko bylo nutno buď obětovati jiné zvíře [jehně, kozle] nebo se mu zlomil vaz [Ex 13,13; 34,20], ale nemohlo se obětovati běžným způsobem. Nečisté hovado se vyplácelo podle určitých pravidel [Lv 27,27; Nu 18,15-18]. Mládě bez vady - pokud bylo z druhů, které se směly obětovat - bylo obětováno a při obětních hodech snědeno ve svatyni, mládě, u něhož se zjistila nějaká vada, nesmělo se obětovat a lid je snědl v »branách svých«, a to od zvířat čistých i nečistých [Dt 15,19-23]. Děti ovšem nebyly obětovány, nýbrž vykupovány [Ex 13, 13.15; 34,20; Nu 18,15]. Zvláštním výkupným za prvorozence byli levité, oddělení od ostatních pokolení izraelských pro službu ve svatyni [Nu 3,12.41.46; 8,13-19, sr. Ex 32,26-29]. Prvorozenci sami pak byli přinášeni před Boha do chrámu, sr. ještě L 2,22. Protože však prvorozenství znamenalo náboženské povinnosti, je nasnadě, že nemohlo být vázáno jen mechanicky na tělesné zrození, a nejednou SZ ukazuje, jak »prvorozeným« se stává mladší syn [Jákob Gn 27, sr. 25,29-34; Efraim 48,14nn; viz také 1Pa 26,10]. V souvislosti se svým kněžským posláním je i Izrael nazván prvorozeným Hospodinovým « [Ex 4,22; Jr 31,9, sr. Ex 19,6], tak jako jindy mesiášský král [Ž. 89,28]. B.

Mt 1,25; L 2,7 označením Ježíše jako prvorozeného chce zdůrazniti dosavadní panenství Mariino [sr. Ex 13,2.15; 34,19 a j.], ale také to, že Ježíš byl zasvěcen Bohu [Nu 18,15nn; L 2,23] a že mu náležely výsady prvorozenství [Gn 25,31; 49,3; 2Pa 21,3; sr. L 1,32]. Podle Ko 1,15 je Syn »prvorozený všeho stvoření« ne v tom smyslu, že by snad stál první v řade ostatního stvoření jako jeden z ostatních, ale jako ten, který má výsadu, aby skrze něho a pro něho bylo stvořeno všecko. Nebo on jest přede vším nikoli jen časově, ale významem, a všecko jím stojí [Ko 1,16n]. Praví-li se v Ko 1,18 [sr. Zj 1,5], že Kristus je počátek, prvorozený z mrtvých, pak se tím opět vyzdvihuje jeho vyvýšenost, jež se projevila v jeho zmrtvýchvstání, »aby on ve všem prvotnost držel« [Žilka: »aby měl ve všem první místo«] a tak se stal *prvotinou, t. j. tím nejlepším, nejdůležitějším, nejvznešenějším ze všech zesnulých [1K 15,20]. Podobně výraz »prvorozený« v Žd 1,6 označuje vznešenost a vyvýšenost Syna, který se opět vrátí do světa, kde byl prvorozeným ze synů Božích, t. j. nikoli andělů, kterým podle v. 5 synovství nepřísluší, nýbrž těch, kteří se stali dětmi Božími skrze Krista [sr. Ř 8,29]. Právě v Kristu se soustřeďují všecka práva, výsady, ale také povinnosti toho, co nazývá SZ prvorozenstvím [sr. Ž 89,28]. Podle Žd 12,23 toto právo prvorozenství patří, ovšem, jen nepřímo skrze Krista, také věřící církvi — nejde-li tu spíše o označení věřících zesnulých — ve srovnání s ostatním světem [sr. Ex 4,22; Jr 31,9], po případě k ostatnímu stvoření [Jk 1,18; sr. Žd 12,16].

Prvorozený. *Prvorozenství.

Prvotiny, první zralé - a to nejlepší - ovoce stromů, obilnin a révy, jež bylo odevzdáváno Hospodinu jako projev díků za zemskou úrodu [Ex 22,29; 23,19; 34,26; Nu 18,12; Dt 26,2.10; Neh 10,37nn]. Bylo-li pole po prvé oseto nebo stromek zasazen, neužíval jejich

majetník výnosu po tři léta [Lv 19,23]. Výnos byl zasvěcen Bohu. První snop za lid byl přinášen do chrámu o slavnosti velikonoční [Lv 23,10], první chleby o slavnosti letnic nebo týdnů [Ex 34,22; Lv 23,15.17], prvotiny ostatních letních plodin o slavnosti stánků [Ex 23,16; Lv 23,39n; Dt 16,13]. Výnos těchto obětí sloužil k výživě kněží [Dt 18,4; 2Pa 31,5nn]. Míra prvotin byla původně dobrovolná, později však byly žádány desátky [Dt 14,22] a pod. [Ez 45,13-16]. Talmud stanoví nejméně padesátý díl celé žně. Kdo bydlel daleko od Jerusalema, mohl dodávati ovoce sušené anebo odváděti přímo kněžím v nejbližším kněžském městě. Obřad při odvádění prvotin je dopodrobna předepsán v Dt 26, 5nn.

Obrazně je výrazu p. užito v Ř 8,23 o prvním závdavku Ducha [sr. 2K 5,5], Ř 11,16 o Izraeli, který byl Hospodinovou p-ou přesto, že někteří zklamali a z vyvolení vypadli; ale poněvadž jako u těsta [Nu 15,20n] obětovaná prvotina posvěcovala všecko těsto, tak také celek Izraele byl zasvěcen Hospodinu pro jednotlivé prvotiny víry [na př. Abrahama] a nepřestává mít úlohu v Božím spasitelném plánu přes dočasnou nevěrnost. Podobně Ř 16,5 [sr. 1K 16,15] mluví o prvním křesťanu v Achaji jako o p-ě, jíž byl Bohu zasvěcen celý kraj a na níž tedy spočívala mimořádná duchovní odpovědnost. 1K 15,20.23 je užito tohoto výrazu o Kristu jako p-ě vzkříšených, po níž budou následovat další, Jk 1,18 o těch, kteří byli zplozeni slovem pravdy jako ukázka toho, co Bůh ještě stvoří; Zj 14,4 o vykoupených 144.000, shromážděných na hoře Siónu, sloužících jako kultový personál v nebeském Jerusalemě.

Prvotnost, stč. = první, nejdůležitější místo [Ko 1,18; 3J 9].

Prým, stč. = obruba. Míněno je třepení [třapce], upevněné na čtyřech rozích přehozu [pláště], zvl. modlitebního [Dt 22,12 sr. Nu 15,38; Mt 23,5]. Tímto třepením se Židé odlišovali od pohanů [proto snad Samaritánka poznala, že Ježíš je Žid, J 4,9] a připomínali si, že jsou vyvoleným lidem. Kral. překládají také podolek [sr. Mt 9,20].

Prýštiti se, stč. = vystřikovati, vyvěrati jako pramen, prameniti [Pís 5,13; J 4,14]. V Gn 9,9n je výrazu užito o *vředech, »prýštících se na lidech *neštovicemi«, což je popis naskakování puchýřů černých neštovic [variola]. Předkralické bible mají zde překlad: »Učiněni jsou vředové pryskýřů opuchlých«. Č.

Přátelství. *Přítel.

Pře, spor, právní případ [Joz 20,4; Jb 5,8], rozepře, spor [Ž 35,23; Iz 1,23; Pl 3,58], soudní jednání [2S 15,3; Jb 13,18], soudní případ [Dt 17,8; Ž 140,13; Př 29,7; 31,5; Jr 5,28; 22,16], stav věcí, právní stav [Mt 19,10], žaloba [Sk 19,38], záležitost [Sk 25,14]. Celý SZ je přesvědčen, že Bůh sám vede sporné a soudní případy svých věrných [1S 24,6; 1Kr 8,49; Ž 35,23; 43,1; 54,3; 74,22; 119,154; 140,13; Př 22,23; Iz 51,22; Jr 51,10; Mi 7,9], a vytýká izraelským soudcům, že se ani nezabývají právními případy chudých a vdov [Iz 1,23; Jr 5,28]. 1K 6,1nn pak vyzývá křesťany, aby své spory nepřiváděli před pohanské soudy. Kladný smysl této výzvy není zcela nesporný. Většina vykladačů se přiklání k názoru, že apoštol vyzývá Korintské, aby se při svých sporech spokojili rozsouzením údů církve. Patrně tu šlo o spory všedního života, kterých by mezi věřícími vůbec nemělo být [sr. Mt 5,39]. Dojde-li přesto ke sporu, má sbor ustanovit jednoho moudrého muže, který má jednat jako rozhodčí soudce. Vedle tohoto pojetí, ke kterému se přiklonil i Kralický překlad, vyskytuje se i jiné, ovšem méně pravděpodobné pojetí, podle něhož »nejzadnější v církvi«, doslovně přeloženo »ti, kteří v církvi jsou pokládáni za nic« znamenají světské, pohanské soudce. V tomto případě by celá věta v. 4 byla ironickou řečnickou otázkou, nikoli příkazem. - Je příznačné, že Čeští bratří byli z reformačních církví jediní, kteří se ve svých řádech dovolávají tohoto místa. XX

Přeběhnouti, u Ab 2,2 ve smyslu očima přehlédnouti, rychle přečísti, jedním pohledem zvládnouti. Tak podle Kral. překladu. Jiní překládají: »Aby ten, kdo čte, mohl při tom běžet« jako rychlý posel, jenž rozhlásí prorokovo vidění. »Běžet« prý podle Jr 23,21 znamená prorokovat.

Přebrati, stč. přečišťovati [Iz 48,10], *Pec.

Přebřísti, stč. = přebroditi [Ez 47,5].

Přebývání, přebývati, stč. život [Sk 17, 26; 2K 5,1]; bydlení [Nu 15,2; Iz 5,8], sídlo, příbytek [1Kr 8,30], žíti, trvati, bydleti, zůstávati [Ž 15,1; 23,6 a j.]. Ve smyslu sz anthropomorfismu Bůh anebo jeho jméno přebývají v *mrákotě [1Kr 8,12; 2Pa 6,1], v chrámu [1Kr 9,3; Ž 11,4; Ab 2,10; Mt 23,21], v Jerusalemě [1Kr 14,21; Ž 135,21], na hoře [Ex 24,16; Ž 68,17; 74,2; 132,14; Jl 3,21], na Siónu [Ž 74,2; 132,14; Jl 3,21], na výsosti [Iz 33,5], u věčnosti [Iz 57,15], v nebesích [Ž 2,4; 123,1; Mt 6,9], v nepřistupitelném, t. j. nedostupném světle [1Tm 6,16]; nakonec bude přebývati, t. j. bude dostupný ve svém lidu [Ez 37,27, sr. Lv 26,1 1n].

Praví-li Pavel o hříchu, že přebývá v jeho těle [mase Ř 7,17n.20], chce tím říci, že hřích vládne nad ním, že se v něm usídlil jako zlý démon [sr. Mt 12,43-45; L 11,26] nejen jako dočasný host, nýbrž jako vládce. Ale tak, jako v těle může přebývati hřích, tak v člověku, který uvěřil v Krista, přebývá jako ve svém chrámě Duch Boží [1K 3,16; Ř 8,9.11], a to trvale, nejen ve stavu vytržení. Neboť Bůh - k tomu dospělo starokřesťanské přesvědčení - »nebydlí v chrámích rukou udělaných« [Sk 7,48; 17,24], ač i tam může být dostupný, nýbrž ve věřícím srdci, a to skrze Ducha a Krista prostřednictvím víry [Ef 3,17, sr. 2K

6,16; Jk 4,5]. V Kristu samém přebývala, t. j. usídlila se všechna *plnost božství [Ko 1,19; 2,9], takže kde on přebývá, přebývá Bůh. V Pavlovi přebývala, t. j. rozprostřela nad ním svůj stan, moc Kristova [2K 12,9]. Zvl. janovská literatura zdůrazňuje tuto myšlenku. Užívá při tom slovesa *menein* [= zůstává trvale, sr. 1Tm 2,15; 2Tm 3,14]. Otec přebývá, t. j. trvale zůstává v Synu [J 14,10], věřící přebývají v Kristu [J 6,56; sr. 15,4-7; 1J 2, 6.27n; 3,6.24] a Kristus v nich [J 15,4-7; 1J 3,24]. Bůh přebývá v nich [1J 4,12-16n] a věřící v Bohu [1J 2,24]. Duch přebývá ve věřících [J 14,17]. Toto přebývání v Bohu se projevuje tím, že ve věřících přebývá, zůstává Slovo [J 5,38; 15,7; 1J 2,14, sr. Ko 3,16], věčný život [1J 3,15], láska [1J 3,17], pravda 2J 2], pomazání [1J 2,27], a obráceně věřící zůstávají v domě Božím [J 8,35], v milování Kristově [J 15,9n], ve světle [1J 2,10], v učení [2J 9], kdežto nevěřící zůstávají ve tmě [J 12, 46] a ve smrti [1J 3,14].

Zvláštního výrazu je užito u J 1,14: *skénún* = rozbíti stan k dočasnému ubytování na rozdíl od trvalého ubytování v domě. *Příbytek.

Přečekati = přečkati, přežíti [Jb 14,6]. Ale v hebr. je užito výrazu *rásá* = cítiti uspokojení [nad vykonanou prací], míti zalíbení, takže Hrozný překládá: »Ať se těší jako nádeník ze svého dne«. Kral. ve svých poznámkách vysvětlují: »Zanechej ho tak při pokoji, bez takového trápení, ať ten čas tebou vyměřený s potěšením stráví«.

Přečísti, stč., ve Zj 7,9 ve smyslu spočítati, přepočítati.

Přečistiti, přečíslovati, přetavením vyčistiti drahé kovy od přimíšenin, odloučiti drahý kov od strusky [Kral. *trůska, Ž 66,10; Dn 12,10; Mal 3,3]. *Stříbro. *Zlato. Boží slovo je přirovnáno přetavenému, čistému kovu [2S 22,31; Ž 18,31; Př 30,5].

Předce, stč. = před sebe, kupředu, pořád, dále, vždy [Ex 14,15; Nu 13,31 ;Joz 4,18; 1Kr 19,4; 2Kr 2,11; Př 22,3; Mt 20,14], ale také v dnešním smyslu přece, nicméně, přesto [Joz 23,12; 2Kr 17,33; Jr 7,10].

Před(e). Tato předložka může míti různý význam. »Nebudeš míti jiných bohů přede mnou«, t. j. v mé přítomnosti, mimo mne [Ex 20,3]. Neboť Bůh je *horlivý a svatý Bůh, který nemůže vedle sebe trpěti jiné božstvo, jemuž by člověk důvěřoval. Je naprosto jiný než ostatní božstva a nemůže se s nikým děliti o svůj svrchovaný nárok na lásku a úctu [Ex 20,5; Dt 4,24; 6,15]. - Dt 4,37 praví, že Bůh z lásky k otcům vyvedl Izraele »před sebou mocí svou velikou z Egypta«. Před sebou, doslovně z hebr. »ve své tváři«, t. j. svou přítomností při nich [Ex 33,14]. Targum Onkelos [jeden z překladů Písma do aramejštiny] má zde »svým slovem« a rabíni vykládají, že Bůh vyvedl lid »andělem své přítomnosti«, a dovolávají se Iz 63,9. - »Jíti před někým« v Ž 85,14 = připraviti cestu [pro přízeň Boží]. - V Př 8,22 výraz »před skutky svými« znamená, že moudrost tu byla dříve, než se objevil první revelační čin Boží. Překladači tlumočí tento verš takto: »Hospodin měl mne jako počátek své cesty, jako první ze svých dávných skutků« [sr. Ko 1,15].

Předčiti, stč. = předcházeti [koho], jíti napřed, ve smyslu učiti [2Pa 23,13], vynikati [Kaz 2,15; Tt 3,8].

Předek, přední část věci [1Kr 8,8; 2Pa 5,9]; u Ez 27,25 jde snad o přirovnání lodí k ochranným dřevěným ohradám, jež chránily obchod. Překlady tohoto místa se navzájem velmi různí. Kautzsch tvrdí, že místo je nesrozumitelné. P. znamená nejčastěji praotec [Gn 49,26; Jb 15,18; Ž 78,57; 109,14; 2Tm 1,3].

Předěsiti, předěšeni. *Děsiti se.

Předhradí, stč. = předhradbí, hebr. *chél,* nižší hradba, val [Pl 2,8; Iz 26,1; Na 3,8] před vlastní pevnostní hradbou [Ž 122,7].

Předcházeti, před někým jíti [sr. Ž 85,14], předstihovati, vésti [Ex 13,21; 14,19; Dt 31,8; Ž 68,8; Iz 52,12; Mt 2,9; 21,31], předstupovati, jíti vstříc [Ž 88,14]. V Ř 12,10 má toto sloveso význam »výše [než sebe] ceniti, za lepšího [než sebe] pokládati« [Žilka: »Předstihujte se vzájemně v uctivosti«].

Předchvacovati, stč. = něco napřed, před jiným uchvátiti, vyrvati [na př. vítězství, cenu], násilím vzíti. Ko 2,18 překládá Žilka: »Nechť vás nikdo nepřipravuje o cenu, maje zálibu v „pokořování sebe“ a v uctívání andělů«; Souček: »Nechť vás nikdo neznehodnocuje...« »Pokořování sebe,« t. j. »přesvědčení, že k dosažení pravého božského života je nutná sebeumrtvující askese, jejíž pomocí by se člověk uzpůsobil a připravil pro vyšší život« [Souček, Výklad epištoly Kolossenským str. 61]. *Vydávati se.

Předivný. Něco, co vzbuzuje posvátnou hrůzu a úžas [Ž 65,6; 75,2; 106,7; Iz 9,6;. 2Te 1,10; 1Pt 2,9; Zj 15,1.3]. *Děsiti se. *Podivení. [Doplňky *Diviti se.]

Předjíti, ve smyslu napřed jíti [Gn 32,21; Jb 21,33; Mt 14,22; Mk 6,45], jíti před kým [L 1,17], předstihnouti [Mk 6,33; J 1,15; 1Te 4,15], postaviti se proti [Ž 17,3], vyjíti vstříc [o Bohu, který vychází vstříc dříve, než se kdo modlí, Ž 21,4; 59,11], předjíti před někoho s něčím [Mi 6,6], předem něco učiniti [Mk 14,8], učiniti něco dříve, než se druhý k tomu odhodlá [= předejíti otázkou, Mt 17,25].

Předkládáni [2Pa 2,4]. *Chléb 3.

Předkládati, stč. = klásti před někoho [1J 5,15], dávati na uváženou [Dt 11,26; Oz 12,10; 1Tm 4,6], nařizovati [Jr 44,10; 2Te 3,4.10; 1Tm 4,11]. »P. sobě« [Iz 38,13] = = uvažovati;jiní: upokojiti se [Ž 131,2] v naději, že to ráno bude lepší; jiní mění hebr. text a překládají: »O pomoc do rána volám«. V Ga 1,10 je užito řeckého *peithein* = přemlouvati, získati, Žilka překládá: »Snažím se teď získati lidi? Či Boha?«

Předložen, předložený. Býti předložen = státi v čele [Ř 12,8], býti představeným[1Te 5,12; 1Tm 5,17]. P-á naděje = naděje, ležící před námi [Žd 6,18], p-á sobě radost =sobě určená radost[Žd 12,2 je různě překládáno. Škrabal: »který pro radost sobě předloženou[=určenou] přestál kříž«, Žilka: »Jenž místo radosti, která se mu nabízela, podstoupil kříž«].

Předložiti. *Předkládati.

Předměstí, hebr. *migráš* = pastvina; volný prostor kolem města [Joz 21,37; 1Pa 6,57; Ez 48,17].

Přední. O hlavě rodiny [Ex 6,14.25; Nu 1,4; 7,2; 32,28; Joz 23,2], o starším bratru, který zastupuje rodinu [1Pa 24,31], nebo o představeném města, soudci [Mi 3,11]; o knížeti,veliteli,šlechtě [Nu 21,18;Iz 19,13]; o vybraných, vyvolených, elitě [Ž 78,31]; o představeném chrámu[Neh 11,11], hlavním strážci chrámových dveří [1Pa 9,26] a pod. P. ve smyslu nejlepší[Nu 18,12; Pl 1,1], význačný [Mt 23,6; L 14,8; Sk 13,50], předák [L 19,47], první co do významu [Gn 39,9; Nu 13,3; Mt 20,27]. Kněžské třídy měly své představené, p. kněze, knížata a posléze *velekněze [Ezd 8,29; 10,5; Mt 2 4; 16 21; 20,18; 27,3 a j.]. Jan Křtitel u J 1,15.30 praví o Kristu, že je přednější než on, t. j. byl dříve než on [sr.J 1,1].

Přednější. *Přední.

Přednost, přední místo,vynikající postavení [Jr 13,18]. »Býti v p-i« = míti dozor, péči, držeti stráž; míti úřad [1Pa 26,30]. »Míti p.« = míti výsady, požívati zvláštních ohledů [Jb 34,9]. U Jr 13,18 jde snad o ozdobu hlavy.

Předpověděti, předpovídání, předpovídati. Kral. tak překládají ve SZ hebr. kořeny *cházá* [= míti vidění; Pl 2,14; Ez 22,28 o falešných prorocích], *kásam* [= věštiti pomocí losů, Mi 3,6], *nágad* [= vypravovati, sdělovati,dávati zprávu Iz 42,9; 43,12], *dábár, dábar* [= slovo, výrok; mluviti Gn 21,2; Jr 17,15], *'ámar* [= mluviti Iz 38,15]. Je příznačné, že o předpovídání Božím je ve SZ užito většinou výrazů, kterých se užívá ve všedním životě o sdělení, výroku, mluvení. To, co řekne Hospodin, je současně předpovědí, která se jistě splní. Sz proroci se soustřeďovali na sdělování výroků Božích, jeho vůle, a tím také předpovídali to, co se stane. Sdělování vůle Boží má téměř vždy eschatologické předznamenání. Tak to chápali i Kral., když to, co »bylo pověděno« u proroků, tlumočí jako předpověď [Mt 3,3; 1Pt 1,11; 2Pt 3,2], a to, co Ježíš řekl napřed, chápali jako předpověď [Mt 24,25; Mk 13,23]. Také apoštolově »předpovídali«, t. j. předem ohlašovali utrpení, vyvstání posměvačů a budoucnost těch, kteří se oddávají skutkům těla [1Te 3,4; Ju 17; Ga 5,21]. V 2K 13,2 má řecké sloveso *prolegein* význam »říkati předem«. Na jednom místě je tak přeloženo řecké *proeuangelizesthai* = předem oznámiti radostnou zvěst [Ga 3,8]. Pavel tu říká, že Abrahamovi byla dána před zvěst evangelia v zaslíbení, že v něm požehnány budou všecky národy. Když se v Kristu, potomku Abrahamovu, naplnilo toto zaslíbení, stalo se z *pro-euangelion* [= předzvěsti evangelia] *euangelion* [= evangelium]. Žilka překládá: »Písmo, jako by předvídalo, že Bůh z víry ospravedlní pohany, vyhlásilo Abrahamovi evangelium ve slovech...«

Představiti, představovati. Tyto výrazy mají v bibli dvojí význam: *a]* postaviti v čelo, svěřiti něčí správě [Gn 39,4;Dt 1,13; Sd 11,11; 1Kr 18,3; Iz 60,17], dáti přednost [Gn 48,20]; *b]* předložiti [Ž 50,21; Jr 15,3], postaviti před [Ž 16,8; 54,5; 86,14; 101,3].

Předstíhati, předstihnouti, předejíti, předběhnouti [Jb 30,27; Ž 119,147n], přepadnouti [2S 22,19; Ž 18,19], obklíčiti [Ž 17, 11]. N.

Za kralické: »to, což myslím, nepředstihá úst mých« [Ž 17,3] překládá Zeman: »Mé myšlení nejde dále než má ústa«, t. j. dávám si pozor na to, co mluvím. Jenže to by byla pochybná zásluha, v naprostém rozporu s duchem Písma, které přece nikde neospravedlňuje nevyslovenou myšlenku, protože ona právě je předpokladem jak slova, tak činu, tedy zjevného hříchu [zvl. Mt 5]. Je nutno správně rozumět celému žalmu a vědět, že jde o žalm královský, který nás uvádí do kultického dramatu novoroční slavnosti, do konkrétní situace před vysvobozením krále od mocností temna [o čemž Ž 18; sr. Bič: Poznámky k Žalmu 22 v Theol. příl. Křesť. revue 1952]. — Přeložme si v. 3 s potřebnými dodatky překladatelskými [v závorkách], bez nichž smysl hebr. originálu nevystihneme: »Přezkoušeľs mé srdce, dohlédľs v noci, přetaviľs mne, aniž jsi nalezl myšlenky [na nevěru při] mně. Nic [takového] nepřešlo přes má ústa«. Krále obklopuje noc, na kterou naráží i evangelijní údaj o tmě po vší zemi [Mt 27,45 a par.]. Do temnoty však proniká jasná záře od trůnu Nejvyššího [opona chrámová se roztrhla, Mt 27,51 a par.], Hospodin přezkoušel srdce svého pomazaného a přiznal se k němu - uprostřed noci, když jej přetavil nejtěžšími zkouškami a prokázal, že se osvědčil jako čistý kov bez strusky. Kralický překlad není dosti výrazný, aby podal celou náplň obsaženou v textu. Sice čteme v Poznámkách kralických, ke slovům: »...to, což myslím, nepředstihá úst mých« správné vysvětlení: »t. nejsem na odpor řečem svým, ne jiné myslím o nepřátelích svých, než to, což i mluvím«, ale hebr. originál nezní tak všeobecně. O jaké myšlenky jde? Příslušné hebr. sloveso *zmm* [I.] = záměrno stojí tu ve zřejmé asonanci k výrazu *zimmótaj* od kořene *zmm* II. = hanebnost, neřest, krvesmilstvo, jakoby náznakem, že jde o myšlenku [záměr] na nevěru, t. j. o šilhání po jiných bozích. Tuto domněnku zvláště podpírá velmi nesnadný text Ž 16,4 [sr. výše uvedený výklad Ž 22]. Pomazaný Hospodinův, král jakožto předobraz [figura] Krista, věrně

setrvává při svém Bohu, třebas opuštěn ode všech a zle napadán nepřítelem. Není u něho nalezena nevěra [*zmm* II], ba ani myšlenka [*zmm* I.] na ni. Tuto dvojznačnost hebr. textu ovšem komentáře přehlížejí. Bylo by však naprosto nebiblické domnívat se, že se tu rozlišuje mezi slovem a nevyslovenou myšlenkou, jako by toto na rozdíl od onoho bylo beztrestné. Tak mohli soudit nejvýše zákoníci doby Ježíšovy, nikdy však nezdegenerovaní lidé staré smlouvy [sr. Ž 51]. Pro nás vážná připomínka snažit se vystihnout vždy ducha Písem a neulpívat na liteře! B.

Předuložiti, předzříditi, předzvěděti a příslušná podstatná jména jsou výrazy, jimiž NZ označuje jednak Boží *prozřetelnost, jednak to, co křesťanské bohosloví nazývá predestinací, předurčením. V řečtině jde o výrazy *horizein* [= vymeziti hranici, uložiti, pevně stanoviti, určiti, na př. L 22,22; Sk 10,42; 2,23; 17,26n.31], *proorizein* [= předuložiti, předzříditi, Ř 8,29.30; Ef 1,5; Sk 4,28; 1K 2,7; Ef 1,11], *proginóskein, prognósis,* obsahově blízké předcházejícímu [= předem poznati, předem věděti 2Pt 3,17; předzvěděti Ř 8,29; 11,2; 1Pt 1,20], *protithenai* [= před sebe stavěti, veřejně vystaviti, na př. v kultu Ř 3,25; předsevzíti, stanoviti cíl Ef 1,9], *prothesis* [= předsevzetí, vůle, úmysl, rozhodnutí Ř 8,28; 9,11; Ef 1,9.11; 3,11; 2Tm 1,9; 3,10], *tassein* [= zařaditi, určiti, stanoviti Sk 13,48]. Vedle toho je ve SZ i NZ mnoho příbuzných pojmů, jež označují tytéž myšlenky.

1. Prozřetelnost. To, že Bůh jako všemohoucí Stvořitel a svrchovaný Pán řídí a určuje události [J 9,2n], časy [Sk 17,26; Žd 4,7], věci [Jb 37,15n; Mt 5,45; 6,30] a lidi [Iz 41,25; Sk 17,27n] podle své vůle [Ž 115,3] k svému dobrému cíli [Gn 45,8; Př 16,4; Iz 42,6n; 2Pt 3,9], je jednotným názorem celé bible, jak je podrobněji ukázáno v hesle *Prozřetelnost. Iz 45,9nn; Jr 18,1nn přirovnává Boha k hrnčíři, který tvoří nádoby podle své vůle a libosti [sr. Iz 45,7]. Není ve světě ani v životě člověka náhody [Gn 24,56; 45,8; 50,20; Ž 139,1-16; Iz 14,24nn; 37,26]. Vše musí sloužit jeho účelům i slávě [Ž 76,11; 148,8], čímž ovšem není zrušena samostatnost t. zv. druhotných příčin [Jb 38,33; Ž 148,6; Jr 33,20.25] a lidských činitelů [2Pa 36,22], kteří jsou voláni k odpovědnosti [Gn 22,1nn; Ex 16,4; Dt 8,2; 30,15]. Stejně je tomu v NZ, i když je důraz přesunut ze Stvořitele na Otce, Pána nebe i země.

Jestliže křesťanská církev na základě biblického zjevení trvá na víře v Boží prozřetelnost, činí tak proto, že 1. proti starověkému názoru o nepřerušitelném příčinném řetězu [kausální nexus] staví osobního Boha, který zasahuje do tohoto řetězu podle své svrchované vůle; 2. proti moderní skepsi, která popírá Boží prozřetelnost, protože se ve světě shledává s rozpory, jež zdánlivě s prozřetelností nelze spojit, staví víru ve všemohoucího, vševědoucího a moudrého Otce, který věřícím zjevuje své tajemství; 3. proti monismu [pantheismu] staví Boha, Stvořitele nebe i země, který nemůže býti v žádném případě s tímto světem ztotožňován, jenž udržuje tento svět v závislosti na sobě a při tom přece neruší jeho samostatnost, stále bdí nad ním a působí skrze t. zv. *causae secundae* [druhotné činitele]; 4. proti fatalismu a proti učení o zajetí jednotlivce do přírodních nutností staví nebeského Otce, který řídí i tu nejnepatrnější podrobnost tak, že hřích a utrpení nejsou nutným zlem, ale mohou se stát prostředkem k dobrému těch, kdo se poslušně podrobují Božímu vedení.

2. Předuložení. Poněvadž Boží prozřetelnost je vzhledem k člověku ve své nejhlubší podstatě soteriologická, spasitelná, založená na Božím nezvratném, věčném rozhodnutí, úmyslu [řecky *prothesis* Ef 1,9 Kral.: předuložil; Ef 1,11 Kral.: předuložení; Ef 3,11 Kral. předuložení; 2Tm 1,9 Kral.: uložení, sr. 2Kr 19,25], bylo třeba, aby Bůh předzvěděl, předzřídil, t. j. v posledku vyvolil nástroje pro uskutečnění tohoto předuložení [úmyslu]. Už SZ mluví o tom, že Bůh určil Seta [= ustanovený, určený] na místo Ábele [Gn 4,25]; Semovi byla dána přednost před Kanánem [Gn 9,26n]; Abraham byl vyvolen, aby v něm byli požehnáni všichni národové země [Gn 18,18]; vyvoleni byli Izák a Jákob [Gn 21,12; 28,1nn], izraelský lid [Za 8,20nn] a konečně i ostatkové k dobru všeho lidu [Jl 2,32]. Toto vyvolení nástrojů právě tak jako spasitelný úmysl mají původ ve svrchované vůli Boží [Am 3,2; Dt 7,6, »proto, že miloval vás Hospodiny Dt 7,7n; 10,15], tedy naprosto nezáviselo na jakýchkoli vnějších okolnostech.

Vrcholným nástrojem Božího úmyslu [předuložení] je Ježíš Kristus. Prorocké očekávání toho, který má přijíti podle předuložení Božího [Gn 49,10; Iz 9,6; 62,11; Za 9,9; Mal 3,1; 4,5], stalo se majetkem naděje lidu izraelského v době Ježíšově [Mt 11,3]. NZ je přesvědčen, že ten, který přijíti měl, přišel v Ježíši Kristu. Vše v jeho životě bylo uloženo, předuloženo [L 22,22 sr. Sk 17,31, kde Kral. »vystavil« = určil; dále Sk 10,42 »ustanovený« = určený; řecky *horizein]*. Ježíš věděl o své »hodině« [Mt 26,45; L 12,40.46; J 7,30; 12,27; 17,1], o »kalichu«, který mu byl určen [Mt 26,39 sr. 16, 21; L 13,33]. Vše se dalo podle uložené rady a předzvědění *[prognósis]* Božího [Sk 2,23; 4, 28; Ga 4,4; Ko 1,19; 1Pt 1,20], a také vše v budoucnosti se stane podle Boží dávno uložené rady [Sk 10,42; 17,31; Ef 1,10].

3. Předurčiti, předurčení. V Kral. překladu se sice tyto výrazy nevyskytují, ale církevní věrouka na základě lat. překladu řeckého *proorizein,* lat. *praedestinare* [= napřed určiti] mluví o predestinaci, aby vyjádřila, že spasení je založeno ve věčném Božím vyvolení. V Ježíši Kristu, předuloženém nástroji Boží spásy, soustřeďují se a ztělesňují Boží spasitelné cíle, takže na poměru k němu se rozhoduje »osud« člověka. V Kristu jsou voláni všichni, ale tohoto poslání uposlechnou jen

vyvolení [Mt 22,14]. Přijetí Krista u víře znamená být zahrnut do Božího spasitelného předurčení, soustředěného v Kristu. Ale i ti, kteří přijmou Krista, jsou Bohem předzvěděni [1Pt 1,2], předzřízeni [Sk 13,48] a v posledku povoláni prostřednictvím Ježíše Krista v Duchu svatém [Žd 9,15], protože byli »zapsáni v knihu života« [Zj 13,8; 17,8; 20,12-15]. Cílem tohoto spasitelného předurčení je naše sláva [1K 2,7] a synovství [Ef 1,5].

Nejpropracovanější výklad o Božím předurčení má Pavel v Ř 8,28nn; 9-11; Ef 1,1-12. V Ř 8,28nn naznačuje Pavel stupně Božího předurčení: uložení [*prothesis* — rozhodnutí] Boží — předzvědění *[proginóskein]* a předzřízeni *[proorizein],* t. j. vyvolení těch osob, jež mají být připodobněny obrazu Syna Božího - *povolání - *ospravedlnění - oslavení [v budoucnosti]. Ti, kdo byli takto předurčeni, mohou mít jistotu, že jim všecky věci napomáhají k dobrému. Východiskem spasitelného dění je tedy rozhodnutí Boží, anebo, jak to zdůrazňuje Ř 9,11, naprosto svrchovaná milost Boží [Ř 9,15n], neyázaná ani lidským zrodem do určitého lidu [Ř 9,7], ani lidskými zásluhami [Ř 9,16] nebo skutky [Ř 11,6]. Ještě víc je položen důraz na milost v Ef 1,1-12, ale tak, že milost = Ježíš Kristus. Věřící křesťan byl před založením světa vyvolen v Kristu [Ef 1,4], t. j. s ohledem na Krista. Jeho »osud« je určován Kristem a je na něm závislý, takže Boží určení, uložení o Kristu je současně Božím určením, uložením pro ty, kdo v něm skládají svou naději [Ef 1,12].

Logickým důsledkem předurčení ke spáse je myšlenka předurčení k zahynutí [zavržení]. Ap. Pavel si uvědomuje tento důsledek, ale otázkou: »Ó člověče, kdo jsi ty, že odmlouváš Bohu?« [Ř 9,20] naznačuje, že v těchto věcech nemají místo závěry formální logiky. Mluví o určení k záhubě jen jako o možnosti: »Což pak, jestliže Bůh chtěje...« [Ř 9,22], jako by se neodvažoval zařaditi určité osoby do třídy lidí předem zavržených Bohem. Jde jen o logickou možnost, nikoli o skutečnost námi postižitelnou. Biblické svědectví [Ez 18,23.32; 2Pt 3,9] jasně ukazuje, že Bůh nemá zalíbení ve smrti hříšníka, že chce, »aby všichni ku pokání se obrátili«, že poslal svého Syna z lásky ke spasení každému, kdo v něho uvěří [J 3,14n]. Právě Syn vstoupil na místo těch, kteří zhřešili a jimž se nedostává slávy Boží [Ř 3,23; Mt 27,46; J 1,29; 1J 2,2]. Jestliže kdo přesto nedojde spásy, stane se tak proto, že se obrátil zády k předurčenému prostředníku spásy, Ježíši Kristu. Věřící křesťan má tedy plnou jistotu, že došel spásy z pouhé milosti Boží, jež byla dávno pro něho připravena - v tom právě je bezpečnost jeho víry -, na druhé straně však zdůrazňuje plnou odpovědnost člověka. Myšlenku Božího předurčení a svobodné vůle člověka se sotva kdy podaří sladiti tak, aby byla uspokojena lidská logika [Ř 11,33n], právě tak, jako se nám nepodaří při trvání na Boží prozřetelnosti logicky vysvětlit skutečnost zla. *Vyvolení.

Předůstojný [2K 3,10] = nesmírný.

Předzříditi. *Předuložiti.

Předzvěděti. *Předuložiti. Sloveso p. má v Ga 3,8 a Sk 2,31 význam »napřed, předem viděti, již dříve viděti« [řecky *proorán]*.

Předzvěstovati, předpovídati [Sk 3,18; 7,52], slavnostně zvěstovati [Sk 3,24].

Přeháněti, přetavovati; o čištění kovů [Ž 12,7; Jr 9,7; Mal 3,3; Za 13,9]. *Stříbro.

Přehleděti se, přílišným hleděním se zkaziti [Jr 14,6, sr. Ž 119,82].

Přehlídati ve smyslu přes něco hleděti a nepozorovati toho, nedbáti na to, přehlédnouti [Lv 20,4; Ab 1,13, sr. 1S 12,3; Sk 17,30].

Přehršlí = obě ruce žlábkovitě spojené, obě hrsti v jedno spojené, přeplněná hrst [Kaz 4,6].

Přechovati, pro určitý čas chovati, živiti [Gn 47,17].

Přejistý smysl = jistota přesvědčení, plná jistota [Ko 2,2].

Překaziti (překážka), stč. = překážku činiti, zabrániti [Gn 11,6; Jb 42,2; Iz 47,3], uškoditi, poškoditi [Rt 2,22]. Praví-li se, že »se postavil anděl, aby mu překazik [Nu 22, 22], je to myšleno tak, že se anděl stal jeho odpůrcem [doslova: satanem]. Nepravosti člověka překážejí tomu, aby Bůh plnil své sliby [Jr 5,25].

Řecké *enkoptein* znamená původně zatarasiti cestu záseky a zářezy, aby nepřítel anebo běžec byl zdržen v postupu [sr. Iz 57,14]; přeneseně: zdržeti, zadržeti, rušiti, obtěžovati, unaviti. V duchovním vzrůstu a duchovní práci může nastati zdržení, jež způsobuje satan [1Te 2,18; sr. Ř 15,22] anebo jeho nástroje, ať už jsou míněni nevěřící Židé [sr. 1Te 2,16; L 11,52] anebo jiní lidé, kteří v práci překážejí [sr. Ga 5,7n]. Překážkou v šíření evangelia by se mohl stát sám Pavel [1K 9,12], kdyby proti svému svědomí užíval svého apoštolského práva dát se vydržovat [1K 9,4.7nn.14]. Neboť tak by mohl vzniknouti dojem, že káže evangelium ze zištných důvodů a že chudí posluchači, kteří ničím nemohou přispět k jeho vydržování, nemohou se také připojit k církvi [sr. Mt 6,24]. Lidský hřích, projevující se v nesprávném poměru muže a ženy v rodině, může činit překážky i společným modlitbám [1Pt 3,7, sr. 1K 7,5; také Žd 12,15, kde je užito slovesa *enochlein* = býti na obtíž, ke škodě].

Přelouzen, přeluzovati, stč. = přelstíti, oklamati, na svou stranu lákati. Ž 141,4 překládá Zeman: »Nepochutnával si na jejich pochoutkách«.

Přeluda, stč. lest, mámení, obluda. Hebr. *lîlît,* ženský dvojenec babylonského *lilû,* božstva bouře [Iz 34,14].

Přeluzovati, sváděti [Př 16,29; 2Pt 2,14]. *Přelouzen.

Přemáhati, stč. předčiti, vítěziti [Ex 17, 11; Jb 14,20; Dn 7,21; Ř 12,21; 1J 5,4; Zj 6,2], usvědčovati [Tt 1,9], přesvědčovati [1K 14,24]. *Přemoci.

Přemetati, ve smyslu přeházeti, prohledati [Gn 31,34.37].

Přemísiti se, stč. = promísiti, řecky *enkrinein* = počítati se, do jedné řady zahrnouti [2K 10,12].

Přemoci, zdolati, získati převahu [2S 24, 4; Ž 12,5], zvítěziti [Gn 30,8; 32,25.28; Sd 16,5; 1S 17,50; Oz 12,4 a j.]. Ježíš sebe nepřímo označuje za přemožitele, vítěze nad satanem [L 11,22], kterého svázal [Mt 12,29; Mk 3,27]. Nepřátelé Ježíšovi však raději předpokládali, že říše satanova je rozpolcená, než aby uznali vítězství Ježíšovo [L 11,17n]. Ježíš prorokuje svým učedníkům, že budou mít na světě soužení [J 16,33], a Zj 6,2; 11,7 předvídá pro »poslední dny«, že věřící na čas podlehnou svému i Božímu nepříteli, jemuž bylo dáno přemáhati svaté [Zj 13,7]. Ale právě proto, že i tento nepřítel je v rukou Boha, který mu na čas dal přemáhati, mohou doufat, ba i mít jistotu, že Ježíš Kristus, lev a Beránek, v posledním zápase bude vítězem [Zj 5,5; 17,14] a s ním i ti, kteří na čas podlehli [Zj 15,2 sr. 3,21; 1J 5,4, sr. 2,13n; 4,4; Ř 12,21].

Mt 16,18 praví, že církev Boží nebude přemožena branami podsvětí [pekelnými], t. j. těmi, kteří se z těchto bran vyvalí, tedy pekelnými mocnostmi [sr. Zj 9,2; 11,7; L 8,31]. Neboť Ježíš Kristus, Pán církve, je onen silnější, který přemohl říši démonů [L 11,20nn]. Bludaři ovšem jsou otroky zkázy [Kral.: služebníci porušení], protože se dali přemoci svými hříšnými žádostmi, kterým skutečně věřící nepodléhají pro moc Ducha sv., v nich přebývajícího [Ga 5,16.24; 2Pt 2..19; L 11,24-26]. *Vítězství, zvítěziti.

Přemrštiti, stč. = mrštěním na dvé rozděliti, roztíti, rozbíti. Hebr. *gázaz* v Na 1,12 znamená odříznouti, ostříhati, přeneseně zničiti. Překlady tohoto těžko srozumitelného místa se v různých jazycích značně liší.

Přemýšleti, přemyšlování, přemyšlovati. Tak překládají Kral. dvanáct různých hebr. výrazů, z nichž některé *[hágá* Joz 1,8; Ž 1,2; 63,7; Př 15,28; *šûᵃch, šîᵃh* Gn 24,63; Ž 119,15.27.48.148; *hágîg* Ž 39,4; *hágût* Ž 49,4; *higgájón* Ž 19,15; Pl 3,62; *šîchá* Ž 119,97.99] znamenají tiché rozjímání v samomluvě, dumání, rozvažování, meditaci - jiné plánování *[zámam* Ž 31,14; *chášab* Př 16,9; *machᵃšebet Ž 33,10].* V Ž 94,19 *[sarʿappím]* a Jb 4,13 *[sᵉʿippîm]* jde o pochybnosti, domněnky. Hebr. *môráš* u Jb 17,11 znamená přání. V Ž 77,4.13 jde o rozpomínání [hebr. *zákar].*

Podobně v NZ máme celou řadu sloves, jež označují tiché rozvažování, promýšlení, uvažování, *dialogizesthai* Mk 2,8; 8,16; L 5, 21.22; 12,17; *enthymeisthai, dienthymeisthai* Mt 1,20; Sk 10,19; *dialogismos* L 6,8; 9,47; 1K 3,20], starostlivou péči, uvažování předem *[promerimnán* Mk 13,11], rozhodování *[búleuesthai* 2K 1,17]. Vypočítává-li Pavel ve F 4,8, o čem mají věřící »přemyšlovat« *[logizesthai],* myslí nejen na tiché meditování, nýbrž také na rozhodnutí tyto věci uskutečňovat [sr. J 11,50, kde je užito téhož slovesa]. Podobný význam má sloveso *meletán* = v něčem se cvičiti, snažiti se o něco, hleděti si něčeho [1Tm 4,15]. *Mysliti. *Myšlení.

Přenášeti (se), přenesen, přenesení, přenésti. Kral. překlad bible užívá těchto výrazů, označujících přesun z místa na místo [2S 6,2; 1Kr 8,4; 2Kr 16,14 a j.], v různém smyslu. Mezník nesměl býti přenášen [Dt 19, 14; Př 22,28], a kdo přesunoval mezníky, byl prohlášen za zlořečeného [Dt 27,17] a bezbožníka [Jb 24,2], jejž stihne Boží soud [Oz 5,10]. Bůh přenáší hory [Jb 9,5] a Pavel předpokládá, že i víra je s to přenášeti hory [1K 13,2, sr. Mt 17,20; 21,21], ale bez lásky není nic platná. Levité nesměli p., t. j. zcizovati, ani prodávati, ani vyměňovati prvotin země, jež jim byly přiděleny [Ez 48,14]. Přenésti ve smyslu svěřiti, odevzdati, předati na př. království [1Kr 2,15] nebo dědictví [Nu 27,7]; ve smyslu zavésti někam, na př. do zajetí [1Pa 9,1; Iz 24,20]; ve smyslu pohybovati se [Př 26,2]. Přenésti hřích = odstraniti, dáti stranou hřích [2S 12,13, sr. Za 3,4], přenésti kalich = odejmouti kalich [Mk 14,36; L 22, 42], p. z úzkosti = vyvésti z úzkosti [Jb 36,16]. P. = dáti jiný smysl, převraceti [Ju 4], změniti [Žd 7,12]. Žd 12,27 překládá Žilka: »Slova ‚ještě jednou‘ naznačují proměnu [Kral. přenesení] těch věcí, které budou přeneseny [poněvadž jsou jen stvořené], aby zůstaly ty, které nemohou být otřeseny."

Zvláštní význam má výraz »býti přenesen« v Žd 11,5, kde se praví: »Vírou Enoch přenesen jest«. Míní se tu vytržení, přenesení do nebe [Gn 5,24; sr. též apokryfní Sap 4,10; Sir 44,16], a to na základě víry a pro víru, která našla zalíbení u Boha. Ko 1,13 praví, že nebeský Otec vytrhl, t. j. vysvobodil nás z moci tmy, t. j. z oblasti zla, hříchu, démonických sil, a přenesl nás do oblasti, v níž vládne Kristus [sr. Ř 14,9; F 2,11]. Toto přesazení z jedné oblasti do druhé je tak skutečné, že se projevuje v daru a jistotě odpuštění hříchů, t. j. ve skutečné změně vztahu Boha k člověku [vykoupení, t. j. odpuštění hříchů je v Ko 1,13n přítomnou skutečností]. V 1J 3,14 se mluví o tom, že věřící byli přeneseni [přešli sr. J 5,24] ze smrti do života. Okoušejí to na tom, že milují bratry. Svět, v kterém žili, než uvěřili, se jim jeví jako svět nelásky, lhostejnosti a nenávisti a tudíž smrti; nyní však žijí životem, v němž láska, sdílnost, sebeobětování [1J 3,15nn] jsou jakousi samozřejmostí, dokazující, že už nyní žijí věčným životem.

Přepáliti, hebr. *sáraf* = přetaviti, tavením přezkoušeti, při čemž se užívalo zvl. rostlinné žíraviny [hebr. *bór]* k urychlení vyčišťovacího procesu. Iz 1,25 překládá Heger: »Jak louhem vytříbím strusky tvé, tvé olovo oddělím všecko« [sr. Ž 26,2; Iz 48,10; Jr 6,29]. *Stříbro. *Zlato.

Přepásán, přepásaný, přepásati (se), pasem převázati, *opásati [se]. *Pás. *Pod

pásati. Iz 50,11 překládá Orelli: »Aj, vy všichni jste žháři a přepasujete se zápalnými šípy«, t. j. zastrkáváte je za pás, abyste mohli konat své žhářské dílo. Ale tyto šípy, které si připravili proti Služebníku Božímu, budou pro ně samotné pekelným ohněm [sr. Iz 66,24].

Přepásání. V Ex 27,1 On [hebr. *ch^{a}šúkím*] jde buď o stříbrnou příčku, tyč, na níž byly zavěšeny záclony stánku, anebo spíš o kroužky, háčky, jimiž byly ozdobeny sloupy [sr. Ex 36,38; 38,10nn.17.19]. V Ex 28,8.27.28; 29,5; 39,5.20.21; Lv 8,7 jde o *pás přes náramenník [*efod]. V 2Kr 16,17 jde o lišty u podstavků [*Podstavec, sr. 1Kr 7,27n].

Přeskočiti zeď [2S 22,30; Ž 18,30]. Myslí se na ztečení nepřátelských hradeb.

Přesnice [podle přesných, t. j. přísně bez kvasu upravených chlebů, při tom požívaných], hebr. *massót,* slavnost přesnic, původně zemědělská složka jarní slavnosti *fáze *[pesach]*. Zatím co fáze trvala jediný den [Dt 16,7], trvaly po celých sedm dní [Ex 23,15; Lv 23, 5n; Dt 16,3.8; 2Pa 35,17]. Původně obě tyto slavnosti nikterak nesouvisely. P. byly patrně slavností, jíž Kananejci začínali žně. Izraelci po osídlení v Palestině ji historisovali v tom smyslu, že ji spojili se slavností fáze, jež připomínala útěk z Egypta [Ex 12,34.39]. Prvního dne slavností [patnáctého dne prvního měsíce, t. j. měsíce Nisan] musel být z domů odstraněn všechen kvas [Ex 12,15] a směl býti požíván jen nekvašený chléb [dnešní židovské macesy] na památku toho, že Izraelci při úniku z Egypta neměli času čekati na zkvašení chleba. Později bylo odstranění kvasu vykládáno jako symbolické odstranění všeho narušeného. Další podrobnosti u Biče II. 164-166.

V NZ je svátek p. připomenut na počátku vyprávění o posledních dnech Ježíšových [Mt 26,17; Mk 14,1.12; L 22,7] a ve Sk 12,3; 20,6 [kde však Kral. mají »po velikonoci«, Žilka: »po svátcích nekvašených chlebů«]. Na obřad tohoto svátku navazuje 1K 5,6-8, což vedlo některé z badatelů k přesvědčení, že 1K byl napsán kolem těchto svátků. Pavel tu kultické předpisy zduchovňuje a užívá jako obrazu pro mravní očistu. Je třeba odstraniti starý »kvas zlosti a nešlechetnosti«, mravní hniloby, a nahraditi jej »nekvašeným chlebem čistoty a pravdy« [Žilka 1K 5,8]. Člověk, křesťan [nebo: církev] je podle tohoto obrazu těsto, hřích jsou kvasnice. Odstranění hříchů je přípravou nového těsta [Kral.: »zadělání«]. Nový život takto od hříchů očištěných je slavností; Kristus, jenž žádá, ale také umožňuje obnovení, je beránek velkonoční. *Kvas.

Přesný chléb [Gn 19,3], koláče [Ex 29,2; Nu 6.19; 1Pa 23,29], oplatky [Lv 2,4], bez kvasnic. *Přesnice.

Přestati, přestávati vedle obvyklého smyslu ustati od čeho, upustiti, nechati, vzdáti se *[Gn* 8,22; Joz 5,12; Rt 1,18; 2S 24,21; 1Kr 8,54; Jb 31,1; Ž 36,4 a j.] také ve významu pominouti, konec vzíti [Iz 16,4; 29,20; Ez 34,25; 1K 13,8], spokojiti se [Lv 10,20; Jb 29,21] míti pokoj od čeho [1Pt 4J]. Ž 65,2 zní v přesnějším překladu: »Tobě umlknutí [umlknutí znepokojeného srdce před Bohem] chvalozpěv, Bože na Sionu«.

Přestoupení, přestoupiti, přestupovati, vykročiti ze stanovených hranic, uchýliti se s cesty, padnouti vedle, v bibli v přeneseném smyslu o vědomém, i když skrytém, záludném, věrolomném jednání, zvl. vůči Bohu [*Hřích], ale i lidem [Gn 31,36; 50,17]. Kralickým výrazům nejlépe odpovídá hebr. '*ábar* = jíti za, překročiti [hranici Jr 5,22; sr. Ž 104,9], přeneseně překročiti slovo, přikázání, smlouvu; zákon nebo zákony [Nu 22,18; Dt 26,13; Joz 7,11.15; 23,16; 1S 15,24; Iz 24,5; Jr 34.18; Dn 9,11; Oz 6,7]. Hebr. *má'al, ma'al [*= jednati věrolomně, věrolomnost] je přeloženo výrazy přestoupení, přestoupiti na deseti místech [Lv 6,2; Nu 23,21; 31,16; Joz 7,1; 22,31; 1Pa 10,13; Ezd 9,4; Ez 14,13; 18,24; Neh 1,8]. Jednou je tak přeloženo hebr. *m^{e}rí* = vzpurnost, vzpoura [1S 15,23]. Ve všech ostatních případech jde o překlad hebr. *páša', péša'* = odmítnutí, zpronevěření, zrada, odpadnutí [*Hřích str. 224a]. Všechny tyto výrazy ukazují, že přestoupení ve SZ nemá co činiti s omluvitelným přestupkem, spáchaným z omylu nebo nevědomosti, nýbrž s vědomým proviněním proti známým Božím nařízením.

Podobně je tomu v NZ tam, kde jde o překlad řeckého *parabasis,* jímž je označeno překročení platného a známého i pochopeného závazku, zákona [Ř 4,15], tedy něco, co se připočítává k tíži člověka [Ř 5,13n; Ga 3,19; sr. Ř 2,23; Mt 15,2n; 1Tm 2,14; Žd 2,2; 9, 15]. V tom smyslu 1J 3,4 definuje hřích jako přestoupení Zákona [řecky *anomia* = protizákonnost, nezákonnost], a 2J 9 prohlašuje [podle recipovaného textu], že ten, kdo přestupuje [Zákon], nemá Boha. Jiné řecké texty tu však mají *proagón* [= kdo jde dále, t. j. nezůstává v učení Kristovu]. V NZ jsou ještě dva řecké výrazy, jež Kral. překládají p-i: *parerchesthai* = jíti mimo, nevšimnouti si, zanedbati [L 15,29] a *ptaiein* = naraziti, klopýtnouti, zmýliti se [Jk 2,10].

Přestřižení dnů [Iz 38,10]. Kral. v Poznámkách tvrdí, že výraz »p. dnů« je označení smutné noviny, kterou prorok přinesl Ezechiášovi o konci jeho života [sr. Iz 38,12]. Novější překladači v hebr. *d^{o}mí* vidí označení klidu, pokoje [sr. Iz 62,7], jakému se na východě oddávali v poledne. Duhm překládá: »Pravím: Musím odejít o polednách svého života«, Heger: »Pravil jsem: Zemřít mám uprostřed života«, kdežto Orelli a j. má za to, že Ezechiáš myslí na klidné, nerušené dny života, jež se zdál míti před sebou. Nemoc na něj totiž přišla náhle, když už si sliboval klidné stáří. Orelli překládá: »Řekl jsem: V klidném běhu svých dnů mám sestoupiti do bran podsvětí; jsem trestán pro přebytek svých let.«

Přestupník, ten, který přestupuje Zákon

[Ž 37,38; 51,15; Iz 1,28; 53,12; Ř 2,27; Jk 2,9 a j.]. *Přestoupení.

Přestupování. *Přestoupení.

Přestupovati. *Přestoupení.

Přesukovaný, t. j. utkaný z nití kroucených ze dvou slabších v jednu [Ex 26,36; 36,8 a j.].

Přetížiti [2K 1,8]. *Obtěžovati. » Abych nepřetížil« v 2K 2,5 = »abych neřekl příliš mnoho«, »abych nepřitěžoval, abych nepřepínal«.

Přetrhnouti, stč. = konec učiniti, zastaviti [Dn 4,24, sr. Iz 55,7]. Sr. Ezd 4,24; Ž 106, 30; Iz 25,5.

Přetrubování, stč. = přetrhované troubení, troubení s přestávkami, na poplach [Nu 10,5n].

Přetržen. *Přetrhnouti.

Přetři biti, přečistiti, převáti [Jr 15,7]. *Věječka.

Přeužitečný. Žd 12,10 překládá Žilka: »Bůh nás vychovává k našemu dobru«, Škrabal: »k našemu prospěchu«.

Převiseti, stč. = přes něco dolů viseti [Ex 26,12].

Převíti, převívati, obilí převáti, přehazovati a tak větrem čistiti [Iz 41,16; Jr 4,11; 51,2].

Převrácenec, převrácenost, převráceně, -ý, stč. = zvrhlík, zvrhlost, zvrhle, ale také odpadlík [od víry, lat. *apostata],* odpadlictví. Kral. tak překládají množství výrazů, jež označují nevěrnost, věrolomnost *[bágad,* Ž 69,6; 25,3; 78,57; 119,158; Př 13,2.15; 25,19], potlačování práva *[mutté* Ez 9,9], vzpouru *[páša', péša'* 1S 24,12; Př 29,16; Iz 48,8; 58,1; Dn 9,24; Oz 8,1], překrucování *[sélef* Př 11,3; 15,4], útisk *['avvátá* Pl 3.59], hříšnost ve smylu odchýlení od Boha *['ává* Dn 9,5; 1S 20,30; Př 12,8], odchýlenost, zvrácenost [Př 2,32; Iz 30,12], falešnost, pleti chářství *[tahpûká* Dt 32,20; Př 2,12.14; 8,13; 10,31nn; 16,28.30; 17,20; 23,23], klamavost, podyodnost, záludnost *['ikkéš, 'ikkᵉšút* Dt 32, 5; Ž 18,27; Př 4,24; 101,4; Př 11,20; 19,1; 22,5; 28,6], nepoctivost, nespravedlnost *['avlá* Iz 59,3], neštěstí, bídu [*ámál* Jb 4,8], chtivost, to, co přináší neštěstí, pád, zkázu *[havvá* Ž 38,13; 55,11; 94,20; Př 17,4], odpadlictví *[mᵉšubá* Jr 5,6], ústup *[sûg* Př 14,14], tvrdošíjnost, vzpurnost *[kášé* Sd 2,19], pokroucenost *['ákaš* Jb 9,20; Př 28,18], úkladnost *[pátal* = zaplésti (se) 2S 22,27; Př 8,8], převrácení vzhůru nohama *[háfak* Iz 29,16], překroucení *['ákal* Ab 1,4] a bezbožnost, rouhavost *[rášá* Ž 71,4]. Společným jmenovatelem všech těchto výrazů je právě to, co vyjadřuje české převrácenost, to, co není normální, co je zvrácené, skreslené, znetvořené, ať už jde o poměr k lidem, k věcem nebo k Bohu. Je to něco, co plyne ze vzpoury a odporu k Bohu [Ž 18,27 překládá Zeman: »Záludnému kladeš překážky«, sr. Lv 26,23n; Ř. 1,28 podle Škrabala: »Vydal je Bůh v ne správné smýšlení«]. Pavel předvídá, že v církvi povstanou »muži, kteří budou mluvit řeči převrácené, aby za sebou strhli učedníky« [Škrabal Sk 20,30] a Tt 3,11 napomíná: »Člověka sektářského po jednom a druhém pokárání odmítej, neboť víš, že takový člověk je zvrácený a hřeší« [Škrabal]. *Převraceti.

Převraceti, převrátiti. Vedle hebr. výrazů, uvedených v *Převrácenec, převrácenost *(háfak* [Jb 28,9; Jr 23,36], *'ákaš* [Př 10,9; Iz 59,8; Mi 3,9], *sálaf* [Př 19,3; 22,12]), překládají tak Kral. hebr. slovesa *nátí* [= ohnouti ti Ex 23,6; Dt 27,19; 1S 8,3; Př 17,23; 18,5; Am 2,7; 5,12], *'ávat* [= zkřiviti, zkaziti Jb 8,3; 34,12; Pl 3,36], *'ásab* [= kaliti, pokaliti Ž 56,6] a *šúb* [= obrátiti se; odvrátiti, učiniti odpadlíkem Iz 47,10]. V NZ jde vesměs o složeniny příbuzných sloves *strefein* [= obraceti; *diastrefein* = odvraceti L 23,2, pokřivovati Sk 13,10; *metastrefein* = obrátiti, změniti v opak Ga 1,7; *katastrefein* = překotiti Mt 21,12] a *trepein* [= otočiti; *anatrepein* = přivésti k pádu 2Tm 2,18; rozrušiti, zničiti Tt 1,11]. Až na Mt 21,12; Mk 11,15 o všech těchto výrazech platí to, co bylo řečeno v hesle *Převrácenec, převrácenost.

Převrhlý, stč. = zvrhlý. Řecké *diabolos* v Tt 2,3 znamená vlastně ďábelský, pomluvačný.

Převyšovati, býti vyšší [1S 9,2; 10,23], předčiti [Jb 35,2; Př 31,29; Mi 7,4], odlišovati se příznivě, býti cennější [Mt 6,26; L 12,7]; »p. rozum« = nedáti se rozumem pochopiti, ve F 4,7 o Božím pokoji, jenž je bezpečnou ochranou věřících právě proto, že není závislý na tom, co dovedeme svými myšlenkami postihnout a proniknout.

Přezvěděti, stč. = domakati se, vyzvěděti, poznati, zkoumati [Jb 31,6].

Přežívati, přežvykovati [Lv 11,3; Dt 14, 6]. *Čistý. *Nečistý.

Příběh. Tak překládají Kral. hebr. *tôlᵉdôt* = rodina [Nu 1,20.22], rod [Gn 10,32], pokolení [1Pa 26,31]; v širším smyslu: sled pokolení a tedy i jejich dějiny, příběhy [Gn 6,9; 37,2; Nu 3,1]. V 1Pa 29,30 je tak přeloženo hebr. *'ét* = čas [události v určitém období].

Přiblížiti se, přibližovati se, blíže přistupovati, hebr. většinou *kárab* nebo *nágaš,* které Kral. překládají většinou slovesem *přistupovati, jde-li o kultické přiblížení Bohu, oltáři, svatyni a p. [Lv 21,18; Nu 18,22; Ez 44,15n; Nu 4,19; 8,19; Ez 44,13], ale také p. se [Ex 24,2; Sof 3,2; Iz 29,13; Jr 30,20]. Toto kultické přibližování k Bohu nebylo podle NZ dokonalé. Teprve kněžství Kristovo umožnilo bezprostřední styk s Bohem [Žd 7,19]. Ovšem, i podle SZ Hospodin je sám blízko, přibližuje se, t. j. pomáhá těm, kdo jsou srdce potřeného a zkroušeného [Ž 34,19; 69,19; 119,41; 145, 18].

Odtud pochopíme častý výskyt tohoto výrazu [řecky *engizein, engys]* v NZ, kde označuje bezprostřední blízkost, ba přítomnost toho, co bylo ve SZ předpovídáno, v Ježíši Kristu: v něm se p-ilo království nebeské [Mt

3,2; 10,7; Mk 1,15; L 10,9.11]. Ale jeho uskutečnění v plnosti je věcí »posledních dnů«. Praví-li Mt 26,45 Ježíš, že »se přiblížila hodina« [sr. Mt 26,18], míní tím počátek svých utrpení, jež jsou současně počátkem eschatologických událostí, spějících k druhému jeho příchodu v slávě. Ne nadarmo, ale v jiném smyslu, učedníci se domnívali, že Ježíšova blízkost Jerusalemu spadá v jedno s bezprostředním zjevením království Božího [L 19,11]. Ježíš však je nenechává na pochybách, že tomuto zjevení království Božího v plnosti bude předcházeti jeho smrt [Mt 21,34] a dočasný odchod [L 19,12-27], zkáza Jerusalema [L 21, 20], změny v přírodě [Mk 13,24-37], soužení [L 21,21-36] a pod., a vybízí k ustavičné bdělosti. Prvotní církev žila v tomto znamení blízkosti posledních dnů [Ř 13,12]. »Pán blízko!« bylo jejím přesvědčením a vyznáním [F 4,5; Žd 10,25; Jk 5,8; 1Pt 4,7; Zj 1,3; 22, 10].

»Přiblížili se dnové tvoji« = přiblížila se tvá smrt [Dt 31,14; sr. Gn 47,29; L 7,2; F 2,30].

Příbuzenství, příbuznost, příbuzný. Tak ve SZ překládají Kral. řadu hebr. výrazů, jež vyjadřují různé druhy p-í od příbuznosti, vzniklé sňatkem [hebr. *chátan* = oženiti se Joz 23,12], přes příslušnost k jednomu rodu nebo pokolení [hebr. *môlédet* = původ, rod Gn 12,1; 24,4; 31,3; Nu 10,30] nebo vzájemnou blízkost *[kárôb* = blízký, 2S 19, 42, Jb 19,14; Ž 38,12] až k povinnosti a právu příbuzenskému *[gá'al* = vykoupiti, vyplatiti, *gó él* = ten, který vykupuje; g^e*'ullá* = povinnost výkupná, Lv 25,25; Rt 2,20; 3,9 12; 4,1. 3.6.8.14; Jr 32,7n]. Příbuzenství předpokládá obyčejně společného předka, ale mohlo být uzavřeno i smlouvou, při níž docházelo ke smíšení krve těch, kteří smlouvu uzavírali [sr. Ex 24, kde smlouva s Bohem byla uzavírána tak, že touž krví byl pokropen oltář i lid], aby tak bylo dosaženo pokrevního příbuzenství. Podle některých badatelů i mezi Izraelci byly doby, kdy rozhodoval původ po matce [t. zv. matriarchát]. Děti náležely k matčinu rodu. Snad o tom svědčí i některá místa jako Gn 42,38; 43,29; 44,20.27nn; Sd 8,19; 9,3, kde výraz bratr v plném slova smyslu je vyhrazen pouze synům téže matky. Matka, nikoli otec, adoptovala cizí dítě za své [Gn 30,3]. I po uzavřeném manželství žena zůstávala členkou svého kmene. Vyplývá to na př. z obavy Eliezerovy, že Rebeka bude chtít, aby se Izák přiženil k její rodině [Gn 24,5], a z tajného útěku Jákobova od Lábana [Gn 31,31]. Ostatně sr. Gn 2,24. *Manželství.

Povinností příbuzného bylo vykoupiti z otroctví toho, jenž se pro chudobu nemůže sám vyplatiti [Lv 25,25.48n]; jeho povinností bylo i koupiti pozemek po zemřelém bezdětném příbuzném [Jr 32,8nn] a pojmouti jeho manželku za ženu [Rt 4,1-11 *Levirátní sňatek]; v primitivních dobách byla jeho povinností také krevní msta. Byla to ovšem povinnost celého kmene [2S 14,7; sr. Ex 21,13; Nu 35,9-34; Dt 19,1-13; 24,16], všelijak omezená přesnými ustanoveními. Praví-li Job [Jb 19,25], že ví, že jeho vykupitel živ jest, srovnává Boha s oním hebr. *gó'él,* t. j. mstitelem, který pomstí jeho smrt a tak ho ospravedlní v očích současníků. I jinde častěji je Bůh nazýván »vykupitelem« *[gó'él],* t. j. tím, jenž se Izraele ujímá právem příbuzenství. On vykoupí Izraele z otroctví [Iz 43,1; sr. 41,14; 44,6; 47,4; 52,3; 60,16; 63,4.9].

V NZ jde o překlad řeckého *syngenés* = = příbuzný [L 2,44; 14,12; 21,16; J 18,26; Sk 10,24], krajan, soukmenovec, rodák [Ř. 9,3; 16,7.11.21].

Příbytek. Hebr. výrazy, jež Kral. překládají p., ukazují celý vývoj bydlení lidu izraelského od *stanu až po *pevnost a *dům. Pobyt ve stanech připomínají výrazy *'ohel* [2Kr 14, 12; Jb 12,6] a *miškán* [Ex 26,1; 40,34.38; Lv 26,11; Nu 1,50; 24,5; 2 46,3; 49,12; 74,7; 84,2; 87,2; 132,5; Iz 32,18; Ez 37,27]; pobyt na poušti připomínají výrazy *návé, nává* = = pastvisko, luh, na němž se nomádi dočasně usadí k odpočinku [Jb 5,3.24; 8,6; Ž 83,13; Př 3,33; 21,20; 24,15; Iz 34,13; Jr 31,23]. Hebr. *tîrá* označuje stanové ležení kočovníků, chráněné navršenými ohradami kamenů [Ž 69,26]. Hebr. m^e*gûrá* znamená buď shromaždiště, zásobárnu nebo dočasné bydliště v cizině, v níž člověk požívá ochrany [Ž 55, 16]. Pevnější, trvalejší bydliště, sídliště je označeno výrazy *môšáb* [Ex 10,23; Lv 23,3; Nu 24,21; Ž 33,14], *má'ôn* [Dt 26,15; 2Pa 30,27; 2 68,6; 90,1; 91,9; Za 2,13], m^e*óná* [Jr 21, 13], *mákôn* [Iz 18,4]. Hebr. *rébes* znamená doupě, pelech [Jr 50,6], *málôn* noclehárnu [2Kr 19,23]. V přeneseném smyslu se mluví o p-u Božím výrazy *má ôn* [Dt 26,15; 2Pa 30,27; 2 68,6; 90,1; Za 2,13], *jášab* [= bydleti, 2 33,14], *mákôn* [Iz 18,4], *miškán* [Ž 74,7; 84,2; 132,5; Ez 37,27], *navé* [Jr 31,23] a ovšem i *bajit* = dům [1Kr 6,16]. Bůh slíbil, že vzdělá svůj p., t. j. že bude bydliti uprostřed svého lidu [Lv 26,11; Ez 37,27]. Stánek úmluvy byl dočasný p. Boží [Ex 40,34.38; Nu 1,50] stejně jako město Boží [Ž 46,5].

V NZ je výrazem p. [řecky *hyperóion]* označena plochá střecha domu, na níž byla obyčejně zbudována lehká komůrka, Sk 1,13, sr. 2Kr 23,12] nebo dvorec, venkovský dům [řecky *epaulis,* Sk 1,20; Ž 69,26]. Řeckého *moné* [= pobyt, bydliště, místo pobytu] je užito u J 14,2.23. Někteří vykladači se domnívají, že tu jde o vliv iránského náboženství, které vniklo do pozdnějšího židovství a přetvořilo sz představy o $š^e$*'ól-u* [*Peklo]. Spravedliví podle tohoto názoru buď jen projdou $š^e$*'ól-em* do *ráje anebo jdou přímo po smrti do nebeského světa [sr. L 16,22; 23,43], kde jsou zřízena místa pobytu v koncentrických kruzích kolem Božího trůnu. Origenes vykládá výraz p. u J 14,2 jako zastávky duše na cestě k Bohu. Ježíš tímto slovem chce spíše naznačiti trvalé, věčné přebývání u Boha na rozdíl

proti pomijitelnému a zatímnímu, přípravnému pobytu na zemi. V nebesích bude věřící trvale zůstávat právě tak, jako Kristus s Bohem bude trvale zůstávat ve věřících už za jejich pozemského života [J 14,23, sr. v. 17; Ex 25,8; 29,45; Lv 26,11; Ez 37,26n; Zj 21,3. 22n]. Příznačné pro Jana je, že tuto trvalou přítomnost Kristovu neomezuje toliko na církev, ale soustřeďuje ji i na jednotlivce.

Podle 2K 5,1 je lidské tělo stanem, který může býti stržen [sr. Iz 38,12; 2Pt 1,13n]; avšak věřící se nemusejí ničeho obávat, protože je jim připraven dům od Boha, zhotovený nikoli rukama, nýbrž věčný v nebesích [sr. Mk 14,58]. Církev ovšem je také Boží stavba [1K 3,9, kde Kral. mají »vzdělání«, Ef 2,21, kde Kral. mají »stavení« za řecké *oikodomé*], jejímž úhelním kamenem [*Hlava úhelní] je Kristus a *apoštolové a *proroci jsou základem. Do této stavby jsou spolu vbudováni také věřící, takže všichni rostou v p., bydliště Boží [Ef 2,22] na rozdíl od p. ďáblů [Ž 18,2], jímž se stane Babylon [sr. Iz 13,21n; Jr 50,39; Sof 2,14].

Ju 6 praví o andělích, kteří opustili sobě svěřený p. a tím i strážní úkol v nebesích [knížetství], že jsou chováni k Božímu soudu. Pisatel tu navazuje na knihu Enochovu [12,4]. Enochova kniha tu myslí na Gn 6,2. Tito padlí andělé byli pokládáni za původce kouzelnictví, nemravnosti a různých ďábelských kultů.

*Přebývati.

Příčina, východisko, podnět, důvod, příležitost, záminka. Hebrejština může určitým tvarem každého slovesa [t. zv. kausativním kmenem] vyjádřit, že někdo dal podnět k něčemu, byl příčinou něčeho [na př. Nu 16,41; 32,15; 2S 12,14; Mal 2,8], ale má také celou řadu výrazů, jimiž je opsáno české p., příležitost [Dn 6,5], záminka ke sporu [Sd 14,4; 2Kr 5,7; Jb 33,10], podnět [Jr 2,24], nastrojení, uložení [Boží 1Kr 12,15; 2Pa 10,15]. Bez příčiny = bez zavinění, bezdůvodně [Jb 2,3; 9, 17; Ž 7,5; 25,3; 35,7.19; 109,3; Př 3,30; 26,2; Pl 3,52]. »Z příčiny pokoje« = pokojně [1Pa 12,17]. »Příčinou někoho« = pro někoho, kvůli někomu [Ž 6,8; 69,7; Iz 49,19]. V Kaz 8,5n je tak přeloženo hebr. *mišpát* = soud, rozhodnutí, úsudek; to, co je správné.

Řecké *aformé* znamená v 2K 5,12 příležitost, podnět, východisko činnosti [v tomto případě chlouby]. Pavel tu vysvětluje, že při své písemné obraně proti pomluvačům, v níž odhaluje své pohnutky misijní práce, nesleduje svůj prospěch, ale prospěch čtenářů, aby se jím mohli chlubit jako vlastním apoštolem proti těm, kteří ho mezi nimi snižují pro osobní prospěch. V 2K 11,12 tentýž řecký výraz znamená pokryteckou záminku [sr. L 11,54]. Pavel by býval měl nárok na to, aby se dal vydržovat sbory, v nichž pracoval - v prvotní církvi to bylo samozřejmé - ale úmyslně se vzdává tohoto nároku, aby znemožnil záminku svých protivníků k pomluvě anebo aby se na něho nemohli odvolávat, když sami káží ze ziskuchtivosti a zatěžují sbory svými nároky. Odpůrci totiž by byli rádi, kdyby i Pavel přijímal od věřících odměnu za svou práci. To by byla pro ně záminka, že Pavel činí totéž, co oni, že se od nich v ničem neliší. Tím se totiž tito odpůrci chlubili, jak ironicky dodává Pavel. - Při výkladu 1Tm 5,14 záleží na tom, jaký význam dáme výrazu »protivník«. Jde-li o odpůrce církve, ať už židovské nebo pohanské, pak bylo nebezpečí, že mladé vdovy svým neukázněným životem [sr. v. 11 n] budou dávat záminku protivníku k pomluvám proti církvi. Ale už Bengel, který sice myslí na pozemské odpůrce, upozorňuje na to, že »protivník« na některých místech znamená satana a že v. 15 skutečně mluví o satanu. To vede Bertrama v Theol. slovníku k NZ k tvrzení, že v 1Tm 5,14 jde o satana, jemuž vdovský stav je odrazištěm [Kral. příčinou] k svedení mladé vdovy na scestí. Jen tak prý lze vysvětliti důrazný požadavek, aby se mladé vdovy znovu vdávaly a tak odňaly satanu vnější podnět ke svodům. Ale nejen vdovství, nýbrž i sám Zákon může být podle Pavla [Ř 7,8.11] podnětem ke hříchu. Neboť v člověku odhaluje všecku jeho žádostivost, kterou by ani neznal, kdyby mu ji Zákon tak jasně nepopsal. Právě Zákon dává hříšnosti v člověku podnět, aby se zabývala různými zakazovanými žádostmi. Boží zákaz dráždí hřích k otevřenému odporu proti Bohu. Zákon ovšem není vinen na tomto hříchu právě tak, jako strom v ráji neměl viny na neposlušnosti Adamově nebo příchod Kristův na zamítnutí se strany Židů [J 15,22, sr. Žd 10,29]. Ale odpůrci křesťanovy víry si dovedou vzít každý dobrý Boží dar za záminku ke svodu, za materiál, s nímž pracují. Tak i křesťanská svoboda se může stát záminkou hříšné tělesnosti [sr. Ga 5,13, kde *aformé* je přeloženo »zámysl«]. Všecko, co dává Bůh ze své milosti, může se proměnit v příčinu k *pohoršení, v osidlo a *pokušení.

»Bez příčiny« u Mt 5,22 je vsunuto do některých řeckých rukopisů a překladů. Podle nejstarších a nejhodnověrnějších textů Ježíš zakazuje nenávistný hněv vůbec, aby zdůraznil, že Bůh nesoudí jen podle uskutečněných činů, ale už podle hnutí mysli, podle smýšlení, Zdá se, že i ono »kromě příčiny cizoložstva« [= kromě důvodu smilství] u Mt 5,32, je rozšířením stručnějšího a radikálnějšího výroku u Mk 10,11. »K mnohým řečem příčiny jemu dávati« [L 11,53] = zaplétati jej do řečí o mnohých věcech, zahrnovati jej všelijakými otázkami. 1Tm 2,14 je lépe překládati se Žilkou: »Žena byla svedena a dopustila se přestupku«, nebo se Škrabalem: »Dala se svésti a přestoupila zákaz«. Na ostatních místech vystačíme překladem »důvod« [L 23, 22; Sk 4,21; 10,21; 13,28; 19,40; 2Tm 1,6.12].

Přičíněti, přičiniti, stč. = přikládati, přiložiti [Dt 12,7; 1S 14,26; Iz 11,11; Ez 30, 21; Oz 8,1; Jl 3,13; Ab 2,15; Mk 4,29], přidávati, přimnožovati, rozmnožovati [Ž 78,17; Jr 45,3]. V Ž 119,48 je tak přeloženo hebr.

násá = pozdvihnouti [k přísaze nebo v modlitbě, sr. Gn 14,22; Ž 28,2; 134,2; 141,2; Pl 3,41]. Kral. chápou toto místo jinak, jak vysvítá z Poznámek: Nejen »vnitřními mocmi duše své, ale i zevně dokazovati chci toho, že sobě slova tvého vážím a v něm se nalézám«. V 2Pt 1,5 má sloveso *epichorégein* [= na svůj náklad poříditi výstup chóru se zpěvy; bohatě podporovati] význam připojiti: »Snažte se připojit k své víře ctnost« [Škrabal]; »Ukažte v své víře [šlechetné] jednání« [Hejčl-Sýkora]; »Dospějte svou vírou k síle« [Žilka].

Přičiniti se, snažiti se, pilnost vynaložiti, starati se o něco [Neh 2,18.20]. V 2Tm 4,9 má tento výraz význam pospíšiti si: »Pospěš si, abys ke mně mohl brzy přijíti«.

Přičísti, přičítati = připsati, připočítati [Dt 21,8; Jb 19,11; Ž 22,31], vymýšleti proti někomu něco [Ž 41,8]. Ž 22,31 lze také překládat: »O Pánu bude vypravováno [budoucímu] pokolení« [Zeman v souhlase s Duhmem]. Sk 1,17 jest lépe překládati: »Počítal se k nám«. Fm 18 překládá Žilka: »Je-li ti něco dlužen, připiš to na můj účet«. *Počítán, počítati, počten.

Přidržeti se = držeti se [Nu 36,9; Jb 17,9; Iz 56,2], při někom býti, státi, připojiti se [Sk 5,36], lnouti [Gn 2,24; Dt 10,20; 13,4; 30,20; Rt 1,14; 2S 20,2; Dn 2,43; Mk 10,7], lpěti [Ž 119,31], následovati [2S 2,10], chytiti se [L 15,15]. Ř 7,21 tak překládají Kral. řecké *parakeisthai* = býti po ruce, pohotově [Žilka: »Je mi pohotově zlo«]. 1K 7,35 překládá Škrabal: »Mám na mysli to, co vás zušlechtí a umožní vám nerušené býti u Pána«. V Tt 1,9 je tak přeloženo řecké *antechesthai* [= držeti něco před sebou k své ochraně; držeti se něčeho, ujmouti se něčeho, dáti si na něčem záležet, dbáti něčeho]. Smysl verše je ten, že biskup si má dát záležet na tom, aby jeho kázání přesně souhlasilo se spolehlivým učením.

Příhbí, stč. = přehyb; místo, kde se přehýbají kosti; odborně: jamka v pánvi, do níž zapadá hlavice kosti stehenní [Gn 32,25.32].

Přihlédati, přihlédnouti, přihlídati, stč. = zkoumavě přihlížeti, starati se o něco [Př 27,23; Ezd 3,9], vyříditi si, postarati se o něco [Sk 18,15].

Příhoda, stč. nehoda, neštěstí; co se přihodí, náhoda [Kaz 9,11]. Příhoda noční [Dt 23,10] = polluce.

Příhodně, trefně, vhodně, líbezně [Iz 50, 4], ve vhodnou chvíli, příležitost [Mk 14,11].

Příhodnost, příhodný, stč. = vhodnost, vhodný [Mk 6,21], p. času = ustanovený čas [Sk 1,7], p. čas = pravý čas [Ř 13,11]. Čas příhodný = pravý čas [Ž 145,15]; vhodná příležitost [Mt 26,16]. Ve 2K 6,2; Žd 4,16 se myslí na mesiášský čas, na dobu určenou ke spáse [Iz 49,8n].

Přihrádek, stč. mezizeď anebo něco touto zdí odděleného, oddělený prostor. V Ez 41, 12nn je tak označeno nejvnitrnější nádvoří chrámu podle Ezechielova vidění. V něm stála vlastní budova chrámová. *Chrám 2.

Přicházeti, příchod, přijíti. Vedle obvyklého významu ve smyslu »přibližovati se a dojíti« mají tyto výrazy, jimiž Kral. ve SZ překládají víc než 40 hebr. slov, také význam kulticko-náboženský. Už v antických modlitebních textech se prosí o příchod božstva a mluví se o tom, že božstvo přišlo [zjevilo se]. Ve SZ přichází věřící do svatyně, chrámu, aby se skláněl před Hospodinem nebo aby obětoval [1S 16,2.5; 1Kr 8,42; Ž 65,3; 86,9; Iz 1,12; Ag 2,8; Za 8,20n; 14,17]; také Hospodin nebo jeho hlas nebo Duch přichází k lidem [Ex 20, 24; Dt 33,2; 1S 4,7; Ž 29,4; 101,2; Iz 50,2] buď ve snu [Gn 31,24] nebo v mimořádných úkazech přírodních [Ex 20,20] nebo jinak [Nu 22,9; Sd 15,14; 1S 4,7; 16,16]. Hlavní pozornost SZ-a je však soustředěna na eschatologický příchod Boží, jeho světla [Iz 60,1], jeho vykoupení [Iz 35,4; 59,20], jeho soudii [Iz 3,14]. zvláště však jeho Mesiáše [Iz 59,20; Dn 7,13; Za 9,9], který se bere [= přichází] ve jménu Hospodinovu [Ž 118,26]. S tímto příchodem Božím a Mesiášovým souvisí i příchod rozhodujících posledních dnů, dne Hospodinova [Iz 13,9; 35,4; 40,10; 66,15; Oz 9,7; Ez 21,29; Mal 4,1.5].

Tato naděje, že Bůh, Mesiáš, jeho den anebo jeho království přijdou, byla obzvláště živá v době nz. Podle lidového očekávání před příchodem Mesiášovým vystoupí Eliáš [Mt 11,14; 17,10.12; 27,49; Mk 9,1 1n; základem je tu Mal 4,5-6], a formule »ten, který přijíti má« byla označením Mesiáše [Mt 11,3; L 7,19n; sr. Mt 21,9; L 19,38]. Samaritánka pak očekává, že Mesiáš přinese i zjevení o pravém kultu [J 4,25]. Ježíš sebe sama označuje jako toho, který přišel, a Jana Křtitele prohlásil za Eliáše. [Podle evangelisty Jana má Křtitel sám toto vědomí: J 1,7.15.27.31], Všude tam, kde Ježíš praví, že přišel, aby kázal [Mk 1,38], volal hříšníky k pokání [Mk 2,17; L 5,32], naplnil Zákon a Proroky [Mt 5, 17], pustil oheň na zemi [L 12,49], způsobil rozdělení mezi lidmi [Mt 10,34nn; L 12, 51nn], prosvítá jeho mesiášský nárok a vědomí božského poslání. Zvláště evangelium Janovo je toho plné: Ježíš ví, že nepřišel sám od sebe [J 7,28; 8,42], nýbrž ve jménu Otce [J 5,43], ví, odkud přišel a kam jde [J 8,14], ví, že přišel, aby svědectví vydal pravdě [J 18,37], jako světlo, aby ten, kdo v něho věří, nezůstal ve tmě [J 12,46], ale měl život a hojnost [J 10,10]; přišel ne aby soudil svět, ale aby jej spasil [J 12,47]. Přesto však jeho příchod je soudem pro ty, kdo se postaví proti němu [J 3,19; 9,39]. Mesiášské vědomí poslání od Boha prosvítá i tam, kde Ježíš mluví o tom, že »přijde, jde, přišla hodina« [J 2,4; 4,21.23; 5,25; 7,30; 8,20; 12,23; 13,1; 17,1]. Jde o čas, který v svém spasitelném plánu ustanovil Bůh pro toho, kterého poslal. Ale i tam, kde Ježíš mluví o sobě nepřímo jako o Synu člověka, jasně prosvítá jeho mesiášský nárok. Syn člověka přišel, aby hledal a spasil zahynulé

[744] **Příchozí**

[Mt 18,11; L 9,56; 19,10; sr. Ef 2,17; 1Tm 1,15], aby sloužil a dal život svůj mzdu na vykoupení za mnohé [Mt 20,28; Mk 10,45]. Démoni ovšem jsou si vědomi toho, že přišel zhubit jejich moc [Mt 8,29; Mk 1,24; L 4,34]. Tím, že Ježíš přišel na tento svět, přišlo i království Boží a je mezi lidmi [L 11,20n], ovšem jen jako v předjímce, nikoli v plnosti.

Ale právě proto má rozhodující význam, aby lidé ve víře přicházeli k Ježíši Kristu, do úzkého styku s ním. Je příznačné, že toto přicházení k Ježíši Kristu je v nz vypravování obyčejně spojeno s projevem nejhlubší úcty [Mt 8,2; sr. 9,18; 14,33; 15,25; Mk 5,33]. Ježíš sám zve k sobě [Mt 11,28; J 6,35; 7,37], a kdo k němu přijde, nebude odmítnut [J 6,37]. Přijít k němu znamená ovšem stát se jeho učedníkem se všemi důsledky, jež jsou s tím spojeny [Mt 16,24; Mk 8,34; L 6,47; 9,23; sr. 14,27]. Ne každý je ochoten je přijmout [Mt 22,3; L 14,20; J 3,19n; 5,40]. Evangelista Jan vyzdvihuje z Ježíšových výroků ty, jež ukazují, že příchod k němu patří do oblasti Božího vyvolení. Jen ten, kdo je vyučen od Boha, jde ke Kristu [J 6,45.65], nepřijde na soud [J 5,24] a vyznává, že Kristus je ten, »kterýž měl přijíti na svět« [J 11,27].

Přese všecku jistotu, že v Ježíši Kristu přišel Mesiáš, Syn Boží v těle [1J 4,2; 2J 7; sr. 1J 5,6], a s ním i království Boží [Mk 11, 10], hledí NZ do budoucnosti, kdy Mesiáš a království Boží přijdou v moci [Mk 9,1]. Už rabíni v době Ježíšově znali dvě možnosti mesiášského příchodu: v nízkosti a v moci. Mluvili také o zjevení království Božího, jež až dosud zůstává skryto. I Ježíš učí své učedníky modliti se za příchod království Božího [Mt 6,10; L 11,2] a slibuje, že ten, kdo pro něj a pro evangelium »nyní v tomto času« opustil všecko, vezme stokrát více »v budoucím věku« [Mk 10,30; L 18,30]. Budoucí věk a království Boží, za jehož příchod se učedníci modlí, jsou souznačné pojmy. V tomto budoucím království Božím Ježíš bude slaviti se svými učedníky novou Večeři [L 22,18], jejíž předjímkou byla Poslední večeře na této zemi a přicházení zmrtvýchvstalého Krista mezi učedníky [J 20, 19.26; 21,13]. Příchod tohoto království totiž spadá v jedno s novým příchodem Syna člověka [Mt 16,27; 24,30; 25,31; 26,64; sr. L 23,42; Sk 1,11; Zj 1,7], který však je nevypočitatelný [Mt 24,3.42nn; Mk 13,36 sr. L 17, 22; Zj 16,15]. Předcházeti jej však bude kázání evangelia po všem světě [Mt 24,14], vystoupení a příchod falešných proroků [Mt 24,5], Antikrista [1J 2,18; 4,3] a mnohá utrpení [Mt 9,15; L 23,29; Zj 3,10; 7,14; sr. Sk 2,20]. Bude to příchod Boží a Kristův k poslednímu soudu [Mt 21,40; 25,19nn.31-46; L 13,6nn; 1J 2,28; Zj 11,18; 14,7.15; 18,10], ale také ke svatbě Beránkově [Zj 19,7, sr. L 22,18]. Při tom dojde k překvapující skutečnosti, že mnozí od východu i od západu přijdou stoliti v království nebeském, zatím co mnozí »synové království« budou vyloučeni [Mt 8,11; L 13,29]. Zvláště janovský okruh zaznamenává vlastní výroky Ježíšovy o novém příchodu [J 14,3; 21 22n], předznamenaném příchodem *Utěšitele, Ducha sv. [J 14,16.26]. Právě Duch sv., jenž nahrazuje osobní přítomnost Kristovu, je janovskému okruhu zárukou, že Kristus znovu přijde [J 14,18; Zj 1,4.8; 2,5.16.25; 3,3; 22,20].

Také Pavel, jeho okruh a jeho sbory žijí v očekávání [brzkého] příchodu Kristova v slávě [1K 4,5; 11,26; 1Te 5,2; 2Te 1,10; 2Tm 4,1; sr. Žd 10,37; Sk 2,20; 3,20; 7,52], jejž bude předcházeti hromadné odpadnutí a zjevení syna zatracení [2Te 2,3.8, sr. 2Pt 3, 3n.10], ale také spása Izraele [Ř 11,25n]. Jk 5,7 vybízí k trpělivosti »až do příchodu Páně«.

»Přijíti k čemu« ve smyslu dospěti [řecky: *katantán* = dojíti k cíli] ve Sk 26,7, jež Žilka překládá: »A nyní stojím před soudem pro to, že chovám naději v sliby dané Bohem našim praotcům, naději, k jejímuž uskutečnění dvanáctero našich kmenů doufá dospěti vytrvalou službou Bohu dnem i nocí«. Pavel tu uznává vytrvalé úsilí Židů o dosažení Božích cílů, ví ovšem, že toto jejich úsilí je marné, pokud se nepodrobí Kristu [Ř 10,2n]. Podobný význam má sloveso přijíti ve F 3,11 [Žilka: »abych mohl dospěti ke vzkříšení z mrtvých«], kde Pavel vyslovuje touhu po vzkříšení nikoli jen k soudu, ale k slávě Kristově a tak po účasti na moci vzkříšení Kristova, jež se zatím projevovala pouze účastí v jeho utrpení.

Příchozí. Hebr. většinou *gér* [= cizinec], někdy *tôšáb* [= přistěhovalec bez občanského práva, který se usadil v zemi jen na čas, Gn 23,4; Lv 25,23. Kral. toto slovo překládají také *podruh, na př. Lv 25,35; Ž 39,13]. *Gér* znamená ve SZ člověka neizraelského původu, který se usadil natrvalo mezi Izraelci [Ex 20, 10; Lv 16,29; 17,8; 2S 1,13], neměl sice plného občanského práva, ale stál pod ochranou Boží a měl určité výsady a povinnosti. Izraelci sami byli »příchozí v zemi Egyptské« [Ex 22,21], a proto měli zacházet laskavě s p-mi v své zemi [Lv 19,33n; Dt 10,18n]. Zákon pamatoval v svých ustanoveních na tyto p. [Ex 22,21; 23,9]. Chudý p. požíval týchž výsad jako chudý Izraelec [Dt 24,19n]. P. se musel podrobovat ustanovením Zákona [Ex 12,19; Lv 16,29; 17,10; 18,26; 20,2; Nu 19,10, ale sr. Lv 17,15 s Dt 24,21]. Ovšem, nebyl přímo nucen k náboženským povinnostem. Nemusel přijímat obřízku, nebyl-li otrokem, a byl vyloučen z účasti na slavnosti fáze [Ex 12,43-46], ale mohl být pozván k obětnímu hodování [Dt 16,11.14] a směl obětovat určité oběti [Lv 17,8; Nu 15,14.26.29, sr. také Joz 9,21]. Platilo pro něho i práva útočištné [Nu 35,15]. Přijal-li obřízku, mohl se zúčastnit i slavnosti fáze [Ex 12,48n]. Stal-li se však otrokem, nevztahovalo se na něj právo milostivého léta [Lv 25,45n]. Zdá se, že po usazení Izraelců v Palestině tvořili p. zvláštní společenskou třídu mezi Izraelci [sr. 2Pa 2,17].

Výjimku tvořili Ammonitští a Moabští, kteří se nesměli stát členy izraelské pospolitosti; jen syn Izraelce a Moabanky směl býti připuštěn do shromáždění [Dt 23,3, sr. 7,31.
N.

Tento původně společenský a právní pojem, týkající se ovšem Izraele, lidu Hospodinova, byl potom přenášen na vystižení vztahu člověka na jedné straně k Bohu, na druhé straně ke světu. Tak Izrael je často označován za příchozího a podruha u Hospodina, jemuž patří země [Lv 25,25; Ž 39,13], a věřící se pokládají za pouhé p. na tomto světě [Ž 119, 19], kteří hledají pravou vlast [sr. Žd 11,9. 13nn; 1Pt 2,11]. Na druhé straně však věřící v Krista Ježíše nejsou hosty a p-mi v Boží domácnosti, i když nepocházejí z Izraele podle těla, nýbrž jsou spoluměšťany svatých [Ef 2,19].

U L 24,18 jde o označení přesídleného Žida z diaspory *[paroikos];* ve Sk 2,10 o ty, kteří - snad jako poutníci k svátkům - se přechodně ubytovali v Jerusalemě [řecky: *epidémúntes* = kteří přicestovali]. V 1Pt 1,1 je užito výrazu, označujícího cizince, kteří nemají občanského práva [řecky: *parepidémos,* což je někdy překladem hebr. *tôšáb]* a jen přechodně se někde ubytovali. Označeni jsou tak křesťané, kteří jsou členy Božího lidu [1Pt 2,10] a mají svou vlast v nebesích [1Pt 1,4; sr. Žd 11,13; Gn 23,4], nyní však jsou rozptýleni mezi národy [1Pt 2,11]. *Cizí. *Pohostinu. XX

Příchylnější, stč. oddanější. 2K 7,15 překládá Škrabal: »A jeho srdce je vám ještě více oddáno, když si vzpomíná...«

Příchylnost, stč. = náklonnost, chuť. Tak překládají Kral. v Ř 10,1 řecké *eudokia* = dobrá vůle vůči někomu, jež ovšem nemá co činit s nějakou oblibou, jak se domnívají Kral. Apoštolova dobrá vůle vůči nevěřícímu Izraelovi se projevuje v tom, že se modlí za jeho spásu [sr. Ř 11,13n; 1K 9,20]. Žilka překládá: »Jejich spásaje touhou mého srdce a mou prosbou k Bohu za ně.« Hejčl-Sýkora: »Touha mého srdce a modlitba k Bohu platí jim, aby byli spaseni.«

Přijat v 1Tm 3,16 je překladem řeckého *analambanesthai* [= býti vzat vzhůru, vyzdvižen] , jež je ustáleným výrazem pro nanebevzetí Kristovo, tedy pro jeho oslavení [sr. Mk 16,19; Sk 1,2.11.22]. *Přijíti, přijmouti.

Příjemnost, příjemný, stč. = způsobilost k přijetí; to, co lze přijmouti; to, co se líbí. Tak překládají Kral. ve SZ jednak hebr. *chén* [= přízeň, milost, krása] v Př 22,11; 31,30; Kaz 10,12 a Př 1,9; 4,9, kde jde o líbezný věnec na hlavě, jednak *chánan* v Př 21,10 ve smyslu býti milostiv, slitovati se nad někým, jednak *rásón* [sloveso *rásá* = býti příjemný, z dobré vůle něco učiniti, najíti v čem zálibu] v Ex 28,38; Lv 7,18; Ž 19,5; Iz 60,7; Jr 6,20, jednak *ta"ává* [= žádostivý] v Gn 3,6, jednak *s^e'ét* [= pozdvižení, t. j. tváře, sr. Jb 11,15, opak: opadlost tváře Gn 4,6] v Gn 4,7, jednak *nîchó^ach* [= příjemnost, zalíbení] v Gn 8,21; Ex 29,18 [o obětech], jednak *ná'am* [= býti milý] v 2S 1,26, jednak *tôb* [= dobrý] v Est 8,5, jednak *kûn* [= pevně postaviti, připraviti, na př. o pokrmech, Neh 8,10] v Ž 141,2 [Zeman překládá: »Nechť má modlitba před tvou tváří obstojí jako kadidlová vůně«], jednak *mátôk* [= sladký, sr. Ž 19,11; Př 16,24; Pís 2,3] v Kaz 11,7, a konečně *nákar* ve významu uznati, přátelsky na někoho zříti u Jr 24,5. Jak z výše citovaných míst je patrno, mají výrazy p-ost, p-ý důležitý význam v kultickém životě. Jen oběti bez vady jsou příjemné Bohu [Lv 22,19nn], ale bezvadnost obětního zvířete musí být provázena i bezúhonností obětujícího [Jr 6,20], takže Iz 56,7 očekává, že jednou, v době spásy, kdy Bůh přivede také »cizozemce« k hoře své svatosti, i oběti jejich budou p-é Hospodinu. Myšlenka kultu byla časem ještě více zduchovněna a přenesena do oblasti nábožensko-mravní: »oběť bezbožných ohavností jest Hospodinu, ale modlitba upřímných líbí se [jest příjemná] jemu« [Př 15,8; 16,7; 11,20 sr. Ž 69,32]. Být příjemným [t. j. přijatelným] Bohu = být zbožným.

Podobně je tomu v NZ. Kdo se bojí Boha a činí spravedlnost, je Bohu p-ý [Sk 10,35; Kral. řecké *dektos, euprosdektos* = přijatelný, p-ý překládají také vzácný, na př. L 4,24; 2K 8,12. Viz Fr. Šimek, Listy filol. 1940, str. 337-383, kde dovozuje, že vzácný je původně totéž co příjemný, t. j. co člověk rád vezme (vzíti): jak příjemný = co rád přijímá]. Kdo ve spravedlnosti, pokoji a radosti v Duchu svatém slouží Kristu, je milý *[arestos]* Bohu a uznávaný [Kral. příjemný, řecky: *dokimos*] od lidí [Ř 14,18]. Pavel prosí čtenáře své epištoly do Říma o přímluvné modlitby, aby jeho služba byla »příjemná svatým v Jerusalemě«, t. j. aby byla laskavě od nich přijata. V Ko 4,6 vyzývá pisatel čtenáře, aby každé jejich slovo bylo »v milosti« [Kral. příjemné], t. j. pronášené u vědomí Boží milosti. 2K 4,2 překládá Žilka srozumitelněji: »Tak se doporučujeme každému lidskému svědomí před Bohem«.

Přijetí. V Ř 9,4 jde o adoptování za syny, o synovství, jež Izraeli přes jeho nevěru přece jen náleží [Ex 4,22; Jr 31,9; Oz 11,1]. Právě proto doufá Pavel, že dočasné zavržení Izraele bude jednou zrušeno a jeho znovupřijetí přinese neskonale větší požehnání než jeho dočasná nevěra [Ř 11,15]. Pavel tu myslí na nový příchod Kristův, který přinese vzkříšení z mrtvých. - Žd 10,26 varuje ty, kteří schválně hřeší, t. j. kteří svým životem zapřou Krista a jeho oběť, ačkoli už přijali jasné poznání pravdy, že nebudou už mít vyhlídky na nějakou jinou oběť, jež by smyla jejich hříchy.

Přijímač. *Přijímání.

Přijímání osob, nadržování, stranické ohledy, stranictví, ohledy na osobu, její původ nebo vzezření, zjev [Lv 19,15; Dt 1,17; Jb 34,19; Ž 82,2; Př 18,5; 24,23, sr. Ex 23,3; 1S 16,7; Mt 22,16; Mk 12,14; L 20,21]. Bůh

nikomu nenádržuje a nesoudí nikoho podle vnějšího vzhledu [Dt 10,17; 2Pa 19,7; Sk 10, 34; Ř 2,11; Ga 2,6; Ef 6,9; Ko 3,25; 1Pt 1,17]. Jk 2,1 dovozuje, že víra v Ježíše Krista je neslučitelná s posuzováním člověka podle zámožnosti. Toto počínání prohlašuje Jk 2,9 za hřích [sr. v. 6].

Přijímání, přijíti (nč. = přijmouti). V nábožensko-kultickém smyslu o Bohu, který přijímá oběť, protože je mu příjemná [Gn 33,11; Ž 51,18; Ez 20,40n; 43,27; Mal 1,10. 13 *Příjemnost, příjemný], nebo modlitbu tím, že se jí zaměstnává [Ž 6,10; 39,13], nebo člověka [Jb 42,8], po případě lid [Iz 41,8; L 1,54]. Přijímá-li Bůh, znamená to, že vyvoluje [*Vyvolení]. Také člověk p-á požehnání od Hospodina [Ž 24,5], ale také trestající a výchovné uložení Boží, jako kázeň [Jr 2,30; 5,3; 7,28; 17,23; Sof 3,2.7, sr. Jb 2,10; Žd 12,6], jeho slovo ve smyslu pokorného sebepodrobení a uznání [Jr 9,20; nejde tu jen o sluchové vnímání, sr. Př 2,1; 4,10; 8,10; 10,8; 15,32; Kaz 4,13; Ez 3,10]. Žalmista je přesvědčen, že Bůh jej vysvobodí z moci *pekla a přijme ve svou slávu [Ž 49,16; 73,24, sr. Gn 5,24]. Přijímání hostí, pohostinnost byla v celém starověku, a ovšem i ve SZ a NZ pokládána za samozřejmou povinnost [Gn 18; Sd 19,18; 1Kr 17,10n; 1Pa 12,18; sr. L 9,53; J 4,45; 2K 7,15; Ga 4,14], později zvláště pokud jde o pronásledované pro víru [3J 5-8, sr. 1Tm 5,10]. Toto přijímání je zvláštním způsobem zdůvodněno v Žd 13,2, sr. Mt 25,35. Jde o přijetí do nejužšího společenství.

Na sz pozadí pochopíme význam nz výrazů *dechesthai, lambanein* a jejich složenin. Mt 10,40nn navazuje na starověkou představu, že přijmout posla je totéž jako přijmout toho, který jej vysílá, a tak vstoupit s ním do obecenství. Kdo přijímá proroka nebo spravedlivého, vstoupí s nimi do tak úzkého obecenství, že se s nimi bude podíleti i o jejich odplatu, která je jim připravena od Boha. Kdo přijme [t. j. vstoupí do poslušného obecenství Mt 10,24] učedníka Kristova, přijímá [t. j. vstupuje do obecenství] Krista a a s ním i toho, kdo jej poslal, Boha. Apoštolově do určité míry zprostředkovávají obecenství s Bohem pro ty, od nichž jsou přijímáni. Zvláště *Evangelium Janovo zdůrazňuje význam přijetí Krista za Pána a Spasitele [J 1,12; 5,43], o p-í jeho svědectví [J 3,11.32n; 12,48; 17,8], jeho poslů [J 13,20]. Kdo jej přijímá, dostává se do obecenství s Otcem, od něhož Kristus přijal čest a slávu [2Pt 1,17; sr. Zj 5,12]. U Mt 18,5 [Mk 9.37; L 9,48] slibuje Ježíš svým učedníkům, že i ten, kdo v jeho jménu přijme [t. j. svým poselstvím a jinak se ujme] pacholátko, přijme Krista. Tím právě osvědčuje učedník Kristův svou odhodlanost, neměřit svou práci velkými výsledky na těch, kteří jsou mocní a urození, nýbrž spokojí se úspěchem« na malých, potřebných pomoci a nevzdělaných.

Zvláště často se mluví v NZ o přijímání slova Božího [Sk 2,41; 8,14; 11,1; 17,11; 1Te 1,6; 2,13; Jk 1,21] anebo toho, co tvoří obsah tohoto slova [Mk 10,15; L 18,17]. Nejde tu jen o rozumové přisvědčení k tomuto slovu, nýbrž o pokorné, důvěřivé sebepodrobení, jakého je schopno jen dítě. Přijmout slovo = = přijmout lásku pravdy [2Te 2,10], přijmout milost [sr. 2K 6,1] = uvěřit. Je to patrné i na tom, že některé z rukopisů zaměňují sloveso p. za uvěřiti [na př. Sk 2,41]. Bůh sám musí toto přijetí umožnit skrze Ducha sv. [1Te 1,6; 2,13]; člověk ovšem může toto přijetí slova odmítnout [sr. J 1,11; 1K 2,14].

To, co věřící přijímá od Boha nebo Krista, je především Duch sv. [J 7,39; 20,22; Sk 1,8; 2,38; Ř 8,15; 1K 2,12], takže být křesťanem a přijmouti Ducha sv. je jedno a totéž [Sk 10,47; 19,2]. Právě Duchem sv. se odlišují věřící od světa, který není s to jej přijmouti pro svou nenávist a zatvrzelou nevědomost [J 14,17]. Jen vírou lze přijmouti Ducha sv. [Ga 3,2.14], což je totéž jako přijmouti milost [Ř 1,5]. dar spravedlnosti [Ř 5,17], zaslíbení věčného dědictví [Žd 9,15 sr. 12,28], známost pravdy [Žd 10,26], odpuštění hříchů [Sk 10, 43 Kral.: vezme, sr. Sk 26,18] a pod. Věřící nemá nic, co by býval nepřijal, a to darmo [sr. Mt 10,8; 1K 4,7].

»Býti přijat vzhůru« [1Tm 3,16] je nz formulí pro nanebevstoupení, nastolení Kristovo v slávu [sr. Mk 16,19; L 9,51; Sk 1,2.11.22; 3,21; 1Pt 3,22].

V Žd 2,16 má sloveso p. *[epilambanesthai]* význam pomocně se ujímati, pevně k sobě přivinouti a tak dávati podíl na sobě. Podobný význam má p. *[proslambanesthai]* v Ř 14,1.3; 15,7: Tak jako Bůh nebo Kristus každého úda církve přijal bez výhrad do svého obecenství, tak mají navzájem věřící přijímat do svého křesťanského obecenství, a to bez jakýchkoli vnitřních výhrad, plynoucích z různých náboženských obyčejů. U Mt 11,14 p. = rozuměti, uznati.

Na mnohých místech naznačuje sloveso p., že jde o to, co bylo přejato od předků a zase dále předáváno a odevzdáváno, tedy o tradici [Mk 7,4]. Pavel ujišťuje, že to, co připomíná korintskému sboru o sv. Večeři Páně, přijal »od Pána« [1K 11,23], t. j. nikoli »v nějakém přímém zjevení, nýbrž prostřednictvím tradice, která se držela v církvi o oné poslední noci«; dále že jeho posluchači přijali přesně formulované evangelium [1K 15,1.3, sr. Ga 1,9. 12; 1Te 2,13], jež sám přijal od jiných a zase je věrně odevzdával ostatním, že přijali i způsob života [1Te 4,1; 2Te 3,6; F 4,9]. Ovšem, nejde tu o mrtvou tradici, protože i učení i způsob života u křesťana plyne v posledku z přijetí živého Krista za Pána [Ko 2,6], a to na základě určité, přesně formulované zvěsti o spasitelných událostech [sr. L 1,2; 1K 11,2; F 4,9 na rozdíl od falešných tradic židovského zákonictví Mk 7,3. 5n.13; Ga 1,14; Ko 2,8].

Ostatní výskyty sloves přijímati, přijíti,

přijmouti jsou srozumitelné ze souvislosti. *Vzíti.

Přijíti (přijdu). *Přicházeti, příchod.

Příjmí, stč. = příjmení, jméno rodu nebo k vlastnímu jménu přidané; přízvisko, jímž se odlišují lidé téhož jména [Mt 10,3; Sk 1,23; 4,36; 10,5; 12,12]. U Iz 45,4 jde o čestné jméno »můj pastýř«, »můj pomazaný« [sr. Iz 44,28; 45,1], jímž Hospodin pojmenoval Cýra [Kyra].

Přijmouti. *Přijímání.

Přikázaní (nvč. = přikázání), přikázati, ve smyslu nařízení, vydaného od oprávněné autority [*Mandát]. Ve SZ jde většinou o překlad hebr. *misvá [* = předpis, na př. Ex 16,28; 20,6; Lv 27,34; Nu 15,40; Dt 4,2; 7,9; aj., 1S 13,13; 2Kr 2,3; Jb 23,12; většinou v žalmech; Př 3,1; 4,4; 6,20.23; Kaz 12,13; Iz 48,18; Mal *2,4:*], *sává* [= příkaz Ex 6,13], *chukká* [= ustanovení, Lv 18,3; 1Kr 3,3], *pikkûdim [*= rozkazy; to, co bylo uloženo 2 19,9; 103,18; 119,15.63. 69.78.100.104.173], *pé* [= ústa, výrok, rozkaz Nu 14,41] a j. Příslušná slovesa jsou většinou *sává, 'ámar, dábar* a j. Může jít při tom o nařízení lidská [krále, Mojžíše 2S 18,5; Lv 9,5], při čemž Kral. raději užívají výrazů rozkaz [2Pa 35,10], rozkázaní [2Pa 29,25; 35,16], nařízení [Dn 3,12], poručení a pod., kdežto výrazy přikázání, přikázati vyhrazují většinou pro Boha. Jde přitom o jednotlivé příkazy sz Zákona [Ex 15,26; Dt 10,13; 27,10; 2Kr 17, 13], což je patrno zvláště tam, kde se vyskytuje přikázání pohromadě se Zákonem, na př. Ex 24,12; Joz 22,5. Oblíbeným výrazem pro plnění příkazů Božích je »ostříhati p.« [Dt 8,1.2.6.11; 26,18; 1Kr 8,58 a j.]. Židovští učitelé Zákona tvrdili, že v Pentateuchu je 613 p., 365 zápovědí a 248 příkazů, jež začínají slovesem »čiň!« Tím se stalo zachovávání těchto ustanovení velmi složité a obtížné. Mal 6,8 se sice snažil shrnouti všechny povinnosti člověka ve tři jednoduché příkazy a naučná literatura sz se pokoušela o krátkou summu všech přikázání [Kaz 12,13], ale židovští bohoslovci přesto trvali na tom, že pochopení ducha Zákona nesmí vést k opomíjení jednotlivých příkazů, a věřili, že je možné, aby člověk všecka vypočítaná p. zachovával [sr. Mt 19,20; L 15,29]. Pro prostého však a pod tíhou denních starostí stojícího člověka bylo takové zachovávání všech příkazů nemožné, protože je ani nemohl znát.

NZ řeckým *entolé* označuje jak Zákon, zvláště *Desatero [Mt 5,19; Mk 10,17nn; L 23,56], tak mojžíšovská ustanovení [Mk 10, 5; J 8,5]. Ježíš bral a učil brát p. Desatera naprosto vážně [Mk 10,17nn] jako podmínku vejíti do života [Mt 19,17]. I u Mt 5,19, kde Ježíš mluví o »nejmenších«, t. j. nejméně závažných p-ch [podle pojetí zákoníků, kteří mluvili o lehkých a těžkých, t. j. důležitých p-ch], je míněno Desatero. Ježíš ovšem jako mesiášský Zákonodárce prohlubuje význam jednotlivých p. Desatera [Mt 5,2 1nn] a vytýká současným bohoslovcům, že svými ustanoveními, přijatými z tradice [řecky *paradosis* Mt 15.2; Mk 7,3.5.8n.13], zlehčují [Mt 15,6], ruší [Mk 7,9.13], přestupují [Mt 15,3] přikázání Boží. Na otázku po velikém, prvním, t. j. nejdůležitějším p. v Zákoně odpovídá, že jsou v podstatě dvě [Mk 12,30n], jež však tvoří organickou jednotu [Mt 22,39; »druhé je podobné«, řecky: *homoia,* Žilka: »Druhý (příkaz) je s ním stejný«]: milování Boha všemi silami a dary a milování bližního. Láska k bližnímu plyne z lásky k Bohu a je příležitostí, jak uplatnit a vyzkoušet lásku k Bohu. Jde tedy o dvojjediné přikázání, na němž »visí« [Kral.: záleží] celý Zákon i Proroci [Mt 22,40]. Ježíš tu vyzdvihuje to, co znal i zákoník [Mk 12,32n; L 10,27], který si denně opakoval Dt 6,4n a Lv 19,18 pokládal za shrnutí druhé desky Desatera. Avšak v současné rabínské literatuře se vyskytuje spojení těchto dvou příkazů jen ojediněle.

P. ve smyslu pověření, uložení, úkol: nejde o rozkaz, jemuž je nutno se podrobit proti vlastní vůli, když Ježíš praví u J 10.18, že vzal přikázání od Otce, aby položil duši svou [= dal svůj život], anebo když podle J 12,49n vyřizuje na základě pověření [doslova: přikázání] Otcova jeho vzkazy, jež přinášejí věčný život, anebo když podle J 14,31 jedná tak, aby svět poznal, že Syn miluje Otce. Jde tu vždy o určení a zmocnění, pramenící z otcovské Boží lásky, jimž se Syn dobrovolně podrobuje [sr. J 15,10].

V podobném smyslu, ale s větším důrazem na imperativní složku [ve smyslu příkaz, povinnost] mluví Ježíš o novém p., jež dává svým učedníkům. Mají se milovati vespolek. Nové na tomto příkazu je jeho zdůvodnění: jako je Ježíš miloval, tak se mají milovat navzájem [J 13,34] a tak se stát pokračovateli jeho lásky. Láska Kristova je novým druhem lásky a příkaz k této lásce je tedy novým p-m [J 15,12.17], uskutečnitelným jen tomu, kdo si znovu a znovu dává posloužit Kristovou láskou. Zachovávání příkazů Ježíšových, t. j. jednání podle jeho vůle, jeho slova [J 8,5 1n, 55; 14,23; 17,6; sr. 1J 2,5], je důkazem a osvědčením lásky k němu [J 14,15.21; 15,10; sr. 1J 3,22.24; 5,2n; 2J 6]. Při tom jednotlivé příkazy nutno chápati jako různé stránky jediného p. lásky; ale zachovávání p. Ježíšových je možné jen tomu, kdo má osobní poměr lásky k němu. I v tom je jeho p. lásky nové.

U Pavla, který bojoval proti zákonictví jako cestě spásy, tvoří Zákon a přikázání vnitřní jednotu, při čemž Zákon je celek, p. pak jednotlivé příkazy Zákona [Mojžíšova]. Je to patrné na citovaném p. z Desatera Ř 7,7 [Ex 20,17], jež vybral proto, že zákaz »Nepožádáš« vystihuje niternost hříchu, něco, co se odehrává v srdci. Zákon a jeho konkrétní příkazy jsou svaté, spravedlivé a dobré přesto, že vedou k poznání a oživení hříchu [Ř 7,9-13], a to proto, že vedou k touze po *ospravedlnění [Ř 7,24] z víry a z milosti. Bůh ve

své spasitelné prozřetelnosti užívá Zákona a přikázání, jež samy o sobě nemohou vést ke spáse, jako přípravného prostředku na cestě k dosažení spásy v Kristu [Ř 5,1]. Neboť Kristus vymazal svým životem a smrtí zápis [dlužní úpis], svědčící proti nám právě ustanoveními Zákona [Ko 2,14]. Kristus svou smrtí zrušil Zákon jakožto usvědčující a zatracující obžalobu proti nám, protože sám naplnil spravedlnost, kterou Bůh vyhledává na člověku. Tím také odstranil přehradu [Kral.: hradbu] mezi Židy a pohany. Tato přehrada podle Ef 2,15 zakládala se v »Zákoně příkazů s nařízeními« [Kral.: »Zákon přikázání v ustanoveních« jež byla židovským výkladem Zákona]. Židé i pohané se tak dostali na jednu úroveň a v Kristu tvoří nového člověka [sr. Ko 3,10n], závislého jedině na milosti Boží, na Božím ospravedlnění. Toto ospravedlnění však vede k docela novému zachovávání Božích p., Boží vůle, jež Pavel nepřestává zdůrazňovat [1K 7,19]. Ovšem, základem a pohnutkou přitom je víra, účinkující láskou [Kral.: »víra skrze lásku dělající«, Ga 5,6]. To je projevem nového stvoření, způsobeného Kristem [Ga 6,15], Všecka p. se také Pavlovi soustřeďují v příkazu lásky k bližnímu [Ř 13,9; Ef 6,2]. Praví-li Pavel v 1K 14,37, že jeho rada o mluvení jazyky [nebo o chování žen ve shromáždění?] je p-m Páně, pak snad chce říci, že »dané pokyny jsou odvozeny ze slova Božího, které pochází od Pána a jehož obecná platnost je doložena tím, že se ho dostalo každé církvi. Není to tedy pouhá osobní autorita Pavlova, nýbrž autorita apoštolská, opřená o církev a její tradici, v posledku pak o samého Pána« [J. B. Souček, výklad 1K, str. 156].

Také v Žd je Zákon a p. v poměru celku ke konkrétním jednotlivostem [Žd 7,5.16.18; 9,19]. P. znamená vždy některé ustanovení Zákona. Ale tato p. se ukázala býti tělesná, mdlá a neužitečná [Žd 7,16.18] právě příchodem Kristovým; stala se zastaralými, protože nedovedla přivésti člověka k dokonalosti.

Epištoly Janovy se obracejí proti falešnému učení gnostiků, kteří »poznání« a mystické zůstávání v Kristu [1J 2,6] stavěli nad nejjednodušší povinnost věřícího: lásku. Proto tyto epištoly nepřestávají zdůrazňovat, že věřící musí svou lásku k Bohu projevovat láskou k bratřím [1J 4,20 - 5,3] a ostříháním p. [1J 2,3; 3,22; 5,3]. Pravá gnose [poznání] není dosažitelná bez pravého vztahu k p-m [1J 2, 6.9]. Víra v Ježíše Krista je vždy spojena s milováním jedněch druhých [1J 3,23; 4, 9nn]. Jako rozvinutí myšlenek z J 13,34 jest snad chápati 1J 2,7n; 2J 5. Na počátku křesťanského života slyšeli věřící přikázání o lásce; ale toto »staré« p. je věčně nové. Podobně jako v janovských epištolách je tomu i ve Zj [3,8.10; 12,17; 14,12; 22,7.9.14] a v 2Pt [2,21; 3,2], ačkoli tu už máme přechod k době, kdy učení apoštolské bylo pokládáno za »nový zákon «.

V 1Tm 6,14 má p. snad smysl svěřeného příkazu, úřadu v církvi.

Přehlédneme-li biblické výpovědi o p. a přikazování, neujde nám skutečnost, že Boží p., shrnutá v Zákon, souvisí se *smlouvou Boží s Izraelem, jejíž předobraz byla smlouva s Noémem a jeho pokolením [Gn 6,18nn] a patriarchy. P. Boží jsou proto jiným výrazem pro zaslíbení, jak je patrno z Dt 5,27-32. Právě plněním Božích p. je smlouva s Bohem utvrzována, a jejich neplněním porušována [Lv 26,14n]. V NZ je tato smlouva uskutečněna v Ježíši Kristu, jímž Bůh uplatňuje své smluvní nároky na člověka. J 6,28n to vyjadřuje tak, že plnit p. [činit skutek Boží] znamená »věřit v toho, kteréhož on poslal«, v Ježíše Krista. Lze říci, že Ježíš Kristus je pro nás jediným svrchovaným příkazem Božím. *Rozkázati. *Soud. *Ustanovení. *Zákon.

Přikazatel, stč. = učitel, řecky *epistatés* = představený, mistr [L 17,13].

Přikázati, přikazovati *Přikázání, *Rozkázati.

Příklad, stč. obraz, podobenství; vzor, na němž se něco ukazuje, jímž se něco popisuje a dokládá, jímž se něčemu učí [Sd 8,16; Jb 23,14; Ž 21,7; F 3,17; 1Te 1,7; 2Te 3,9; 1Tm 4,12; Tt 2,7; 1Pt 5,3], výstražný p. [Ez 5,15]. V 1K 10,6 je řeckého *typos* užito ve smyslu předobrazu, jenž prorocky ukazuje do budoucnosti jako výstraha [1K 10,11 překládají Kral. »figura« = podobenství; sr. Ř. 5,14]. V 2Tm 1,13 je užito řeckého *hypotypósis* = = vzor, nárys [Žilka: »Drž se vzoru zdravých slov«], názorný p. [1Tm 1,16]. Na některých místech je užito řeckého výrazu *hypodeigma* = model, odlitek, napodobenina, obraz [Kral. podobenství, Žd 8,5]. Žilka překládá Žd 9, 23n: »Obrazy nebeských zařízení [t. j. stánek a bohoslužebné nářadí] je nutno čistiti tímto způsobem [t. j. obětmi], ale vlastní nebeská zařízení vyžadují vznešenějších obětí než jsou tyto...«. Stánek, který Mojžíš viděl v duchu, když přebýval na hoře Orébu, byl nebeský stánek; stánek, který potom skutečně zhotovil, byl pouhou stínovou napodobeninou tohoto nebeského pravzoru a odkazuje na tento pravzor jako něco nedokonalého k dokonalému. Také sz kult odkazoval ke svému nebeskému základu a je pochopitelný jen tenkrát, je-li viděn jako odlesk toho, co učinil Kristus. Na ostatních místech, kde je užito výrazu *hypodeigma,* vystačíme s překladem p. Tak Ježíš umývá svým učedníkům nohy, t. j. koná otrockou službu, aby jim dal názorný p., jak si mají navzájem sloužit [J 13,15]. Proroci jsou příkladem, vzorem v utrpení a trpělivosti [Jk 5,10]. O zlém, odstrašujícím p-u se mluví v Žd 4,11; 2Pt 2,6, sr.Ju 7.

V 1Pt 2,21 je užito řeckého výrazu *hypogrammos,* který označuje předlohu nebo vzor, jejž na př. ve škole předkresluje učitel na tabuli dětem, které ještě nedovedou psát; tedy: základní tahy. V epištole užito o Kristu, jenž svým chováním v utrpení zanechal stopy,

šlépěje jako předlohu k následování. Nejde tu o kopírování, napodobování [imitatio], nýbrž o rozhodnutí pro život v utrpení, jak jej Kristus své církvi předkresluje, při čemž nutno zachovávati základní linie [šlépěje] Kristova vzoru [sr. 1Pt 2,19n; Mt 5,10].

Příkladně vésti řeč v 2S 14,20 znamená, jak Kral. sami uvádějí v Poznámkách, totéž co okolkovati řečí, uvésti příklad, jenž by někomu otevřel oči pro podobné okolnosti.

Příkopa, stč. = struha na vodu, ale také násyp, val, hráz. U Dn 9,25 jde spíše o příkop než val.

Přikrytí, přikrývka bohoslužebného stánku, zhotovená z kozí [Ex 26,14; 35,11; 36,19; 39,34; 40,19; Nu 3,25; 4,10-12.25, sr. Nu 4,8]; víko, střecha korábu [Gn 8,13]. Obrazně o závoji a zastření, jež přikrývá pohanstvo, takže nemůže postřehnout Boží zjevení [Iz 25,7; sr. 2K 3,15]. U Iz 30,1 jde doslovně o splétání pletiva, přeneseně: zjednávati spolek: »Zjednávají spolek bez mého ducha«, t. j. aniž můj duch k tomu vede. Původně snad šlo o odborný výraz pro úlitbu, která potvrzovala uzavření smlouvy. *Přikrýti. *Ukrýti. *Zástěra. *Zastření.

Přikrýti, přikrývati hřích, nepravost, přestoupení = odpustiti [Ž 32,1; 85,3; Př 17,9; R. 4,7], ale také zatajovati, ukrývati [Př 14,9]. Jk 5,20 a 1Pt 4,8 citují Př 10,12, jež židovští vykladači vztahovali jednak na Boží lásku, jednak na Mojžíše a jeho přímluvné modlitby, a konečně i na Zákon [= láska]. Prvokřesťanští vykladači chápou tato nz místa tak, že hříchy toho, kdo uplatňuje lásku k druhým, bývají právě touto láskou napraveny a odčiněny [sr. Mt 6,14n; 18,35; Mk 11,25]. Tomu nesmíme ovšem rozuměti tak, jako by šlo o záslužný skutek. I při uplatňování lásky k bližnímu jde o milostivé, nezasloužené odpuštění Boží, pro něž je však srdce připraveno vlastním odpouštěním. - P. hlavu, tvář [2S 15,30; Ez 12,6] je výraz smutku. V Ž 140,8 je tak vyjádřena Boží ochrana.

Přikryvadlo. V souvislosti se stolem pro předkladné *chleby [Ex 25,29] mluví Kral. o p-e, hebr. *kasvá* = pohár, miska, jichž se užívalo k úlitbě, nikoli k přikrývání. Nic podrobnějšího však nám SZ o formě této úlitby nepraví [Ex 37,16; Nu 4,7; 1Pa 28,17], takže se jen na základě zjevů v současném pohanském kultu můžeme domnívati, že šlo o prastarou formu oběti, jež spočívala ve vylévání na př. vína při vinobraní, ačkoli to později bylo zakázáno [sr. Oz 9,4], nebo snad i vody k přivolání deště.

Přikvačiti, stč. = zasypati, pokrýti, přikrýti, zaplaviti [Jb 3,5; Ž 55,6; 88,8; 124,4; Iz 43,2], zachvátiti, omráčiti, přepadnouti [Jb 20,25; Ž 55,16], překvapiti, přepadnouti [L 21,34].

Příliš, přílišně = nadmíru [Kaz 7,16n; Sk 17,22; R 7,13]. Přílišně v ranách [2K 11, 23] = s nesčetnými ranami.

Přiložiti k otcům [Sk 13,36] = pochovati vedle otců. P. smysl, srdce k něčemu = upnouti pozornost [Dt 32,46; Ž 48,14; Ez 40,4; 45,5; Ag 1,5].

Přimetati, stč. zaházeti [kamením Pl 3,53].

Přímě, stč. = přímo [Př 4,25; 13,6; Sk 14,10]; bezúhonně, zbožně [Př 13,6]. *Přímý.

Přimísiti se v 2K 10,12 má význam »počítati se«.

Přimíšený lid, Nu 11,4, sr. Ex 12,38. Pro Izraele jest příznačné, jak horlivě »získává duše« v nejrozličnějších situacích. Už Abram, táhnoucí z Gháran do země zaslíbené, bere s sebou »i duše, kterýchž dosáhli« [Gn 12,5] a podobně jako on i druzí praotci, kdykoli z cizího prostředí vycházejí do země, kterou jim zaslíbil Hospodin. Nevadí, že se mluví třeba jen o služebnících a děvkách, na př. uAbrama [Gn 12,16], Izáka [čeleď, 26,14], Jákoba [32,5], vždyť to jsou služebníci druhu Eliezera Damašského, který je schopen státi se dědicem Abramovým [15,2n] a modlí se k Hospodinu, Bohu pána svého [24,12]. Snadné je proto Jákobovi nazvat je dokonce bratřími [31,46.54], třebas se jindy mluvilo jen o dvou houfech [32,7] nebo prostě o lidu [tamtéž]. Těmto údajům porozumíme jen, víme-li, že Izrael je lidem zvláštním [Ex 19, 5], vyvoleným, »církví« staré smlouvy, i když tím nechceme zastřít, že pojem církve v plnosti náleží až do NZ. Právě proto však, že Izrael měl toto jedinečné poslání, je přirozeno, že musil získávati Pánu nové vyznavače všude. Nejinak jednal Josef v Egyptě, oženil-li se tam dokonce s dcerou »knížete«, t. j. vlastně kněze! Jeho synové Manasses a Efraim [Gn 46,20] nejsou tedy čisté krve, ale na té ani nezáleželo! Což nenapovídají už jména matek synů Jákobových [Gn 29n], že máme před sebou společnost, lidsky měřeno, velmi různorodou? A to ještě nemluvíme ani o různých čeledích, které se k Izraeli připojily po vyjití z Egypta a obsazení Palestiny. Jen příkladem: s Judou časem splynuli Kálefovci, kteří však podle Nu 32,12 a Joz 14,6.14 byli Genezejští, tedy příbuzní Edomců [Gn 36,11.42]. Totéž platí o Otnielovcích [Joz 15,15-19; Sd 1,11-15]. Cinejští pak dokonce stáli ještě za Saule ve svazku amalechitském [1S 15,6;27,10]. S nimi jsou v 1S 27,10 jmenováni Jerachmeelovci, ačkoli jindy se Jerachmeel nazývá bratrem Kálefovým [1Pa 2,9.42]. Rovněž různá města kananejská se zapojila do svazku izraelského, na př. »chytráci gabaonitští« [Joz 9], město Sichem [Joz 24; Sd 8n] a j. A takového druhu byl i »lid přimíšený«, který s Izraelem vyšel z Egypta [Nu 11,4; Ex 12,38, sr. Lv 24,10], který se tedy k němu připojil nábožensky! Přirozeně byli tito proselyté mnohdy pro Izraele osidlem [Nu 11,4], takže někdy musilo dojít i k vylučování [Neh 13,3], zatím co jindy se mohli stát i příslušníky chrámového personálu [*Netinejští]. B.

Přimlouvati, přimluviti, stč. = domlouvati, kárati, hroziti, žehrati [Ž 106,9; Př 9,7n; sr. Jb 26,11; 2S 22,16; Ž 18,16; 103,

7], činiti výtky [Mt 11,20]. Učedníci přimlouvali t. j. hrozili těm, kteří přinášeli své děti před Ježíše [Mk 10,13], ale Ježíš to nesl nelibě a pravil, že dětem nemají překážet v přístupu k němu. Podobně p-li, t. j. hrozili mnozí slepému žebráku u Jericha [Mk 10,48], když se dovolával Ježíšovy pomoci. Poněkud jiný odstín má totéž řecké slovo *[epitimán]* u Mt 16,22: domlouvati, přemlouvati. Sr. Mk 8,32n, kde Kral. řecké *epitimán* v ústech Petrových překládají domlouvati, v ústech Ježíšových přimlouvati ve smyslu kárati. V ústech Ježíšových má *epitimán* většinou význam přísně nařizovati, poroučeti. Tak na př. když p-á uzdraveným ďábelníkům, aby ho nezjevovali [Mk 3,12]. nebo nečistému duchu, aby umlkl a vyšel z člověka [Mk 1,25; L 4,35; Mk 9,25], nebo horečce [L 4,39] a přírodním živlům [Mk 4,39.41, sr. Gn 1,28; Ž 106,9; Mk 11,23]. *Trestati.

Přimlouvati se, přimluviti se, Stč přimlúvati se k čemu = hlásiti se, přidávati se, souhlasiti [s čím], na př. Ex 23,2; Sk 24,9. Jinde mají tato slovesa dnešní význam prositi za někoho, za něco [Jr 27,18], orodovati [*Orodování], na př. Jr 7,16; 18,20.

Přímluvce, řecky *paraklétos,* patrně doslovný překlad latinského *advocatus,* tedy právní zástupce, který u soudu vystupuje jménem obžalovaného jako jeho obhájce.
V 1J 2,1 je tak označen Ježíš Kristus jako ten, jenž je smířením za hříchy naše a celého světa, a jenž se nás zastává, ano stojí na našem místě na soudu Božím [sr. Mt 10,32-33; Ř 8,34]. Kraličtí překládají tentýž řecký výraz slovem *Utěšitel, jde-li o označení Ducha sv. [J 14,16.26; 15,26; 16,7] jako toho, jenž jest zástupcem Boha, jakoby jeho obhájcem před lidmi. *Orodování.

Přímý, sr. *Pravý. *Právě. Bůh je silný, spravedlivý a p., hebr. *jášár* = spolehlivý, pravdivý, budící důvěru [Dt 32,4; Ž 25,8; 92,16]. V témž smyslu jsou p-é cesty, jimiž jde [Oz 14.9] anebo vede věřícího člověka [1S 12,23; Ezd 8,21; Ž 27,11; 107,7; Jr 31,9]; p-é jsou jeho rozkazy [Ž 19,9], soudy [Neh 9,13]. Hříšníci ovšem opouštějí cesty p-é [Př 2,13], bláznu se zdá jeho cesta p-á [Př 12,5; sr. 21,2]. Jinde je tak přeloženo hebr. *'emet* [=*pravda, spolehlivost, bezpečnost]. Bůh vede po pravé, p-é, t. j. bezpečné cestě [Gn 24,48]. Žalmista prosí o p-ého ducha, hebr. *nákón,* t. j. upevněného, pevného ducha [Ž 51,12] a slibuje, že si bude prozíravě [Kral. opatrně] počínat na cestě bezúhonné [hebr. *tammím,* Kral. přímé, Ž 101,2], t.j. že si bude počínat tak, aby zůstal bezúhonným. Ž 111,1 překládá Zeman: »Vyznávám Hospodina celým srdcem v důvěrném kroužku [t. j. v obecenství] přímých [hebr. *jášár* má zde význam poctivý, spravedlivý, upřímný v poměru k Bohu]. Podle Př 8,9 je řeč věčné Moudrosti spolehlivá [Kral. přímá] těm, kteří nalezli pravé poznání.

Mt 3,3 [Mk 1,3; L 3,4] cituje Iz 40,3n, aby ukázal, že v činnosti Jana Křtitele se naplnila předpověď sz proroka. Izaiáš měl na mysli vyrovnání a vyspravení cest a silnic, jež se ve starověku provádělo, kdykoliv nějaký panovník ohlásil svou návštěvu, a tak se stalo obrazem pro příchod království Božího. Hospodin povede v triumfálním průvodu svůj lid ze zajetí. Je tedy třeba, aby cesty byly vyspraveny. Evangelisté myslí na pokání jako na vyspravení cesty srdce pro příchod Mesiáše [Mal 3,1]. V Žd 12,13 [»přímé kroky čiňte nohama svýma«] vyzývá pisatel čtenáře, aby se na cestě víry nepohybovali nejistě, nýbrž namířili si přímo k cíli, k vyvýšenému Pánu a milosti Boží [Riggenbach]. Tak se věřící mají stát na cestě k Bohu vzpruhou pro zemdlené [sr. Ž 73,2; Iz 35,3; Př 4,26n]. 2Pt 2,15 vytýká náboženským bludařům, že opustili p-ou cestu a vydali se na cestu hříšné nepravosti po vzoru starozákonního Baláma [sr. Ju 11; Nu 22,15-22].

»Přímá ulice« *Damašek.

*Upřímý.

Připadati, stč. ve smyslu přikrčovati se [na př. ke skoku Ž 10,10; Oz 5,2]; hoditi se, slušeti [Př 26,1, sr. 17,7; 19,10; L 5,36].

Případně, stč. = jak se sluší, jak náleží. Žilka překládá 1K 7,35: »Abych vás vedl k tomu, co je slušné, a k nerušené oddanosti Pánu.« Hejčl-Sýkora: »[Radím] k tomu, co je vznešené a co by dalo svobodu bez překážky sloužiti Pánu.« Škrabal: »Mám na mysli to, co vás zušlechtí a umožní vám nerušené býti u Pána.«

Případnost, stč. = zevní vlastnost, která není podstatná; zevní okolnosti [Kaz 3,19; 9,2; sr. 2,16; Ž 49,13.21].

Připadnouti, přepadnouti, napadnouti [Gn 15,12; Joz 10,9; 2S 17,12; Jb 4,14; 15, 21], stihnouti [Dt 29,20, 32,35; Ž 35,8], dopadnouti, padnouti, dolehnouti [Pl 1,14; Ez 8,1; L 1,12], zmocniti se [Sk 10,10] a pod.

Přípis, stč. opis, kopie [Ezd 4,11; 5,6; 7, 11; Est 4,8].

Připodobněn, připodobnění, připodobniti (se). *Podobenství. *Podobnost. *Podobný. Hebr. *dámá* může znamenat býti rovný, totožný, stejný [Iz 46,5] nebo přirovnati k něčemu, k někomu [Iz 40,18.25; Pl 2,13, sr. Ž 89,7], stejně si počínati [Pís 8,14], býti jako něco, někdo, tedy: býti podobný [sr. Iz 1,9; Ř 9,29; Ž 144,4].

V NZ řecké *homoiún* [= přirovnati] je užito hlavně tam, kde jde o uvedení nějakého přirovnávání nebo podobenství [Mt 7,24.26; 11,16; Mk 4,30, sr. L 7,31; 13,18.20]. Ve Sk 14,11 je užito téhož slovesa ve smyslu vzíti na sebe podobu lidskou. Podle Žd 2,17 bylo nutno, aby se Kristus, v němž přebýval »věčný Duch« [Žd 9,14], stal pravým člověkem, připodobněn ve všem bratřím; jinak by nemohl vykonávat úkol milosrdného a věrného velekněze. Nejde tu o naprostou totožnost, nýbrž o schopnost projíti všemi zkouškami jako člověk, ovšem kromě hříchu [Žd 4,15];